

1000
1000

370 1/2

67

Ex Libris
JOHN LANDWEHR
Voorschoten

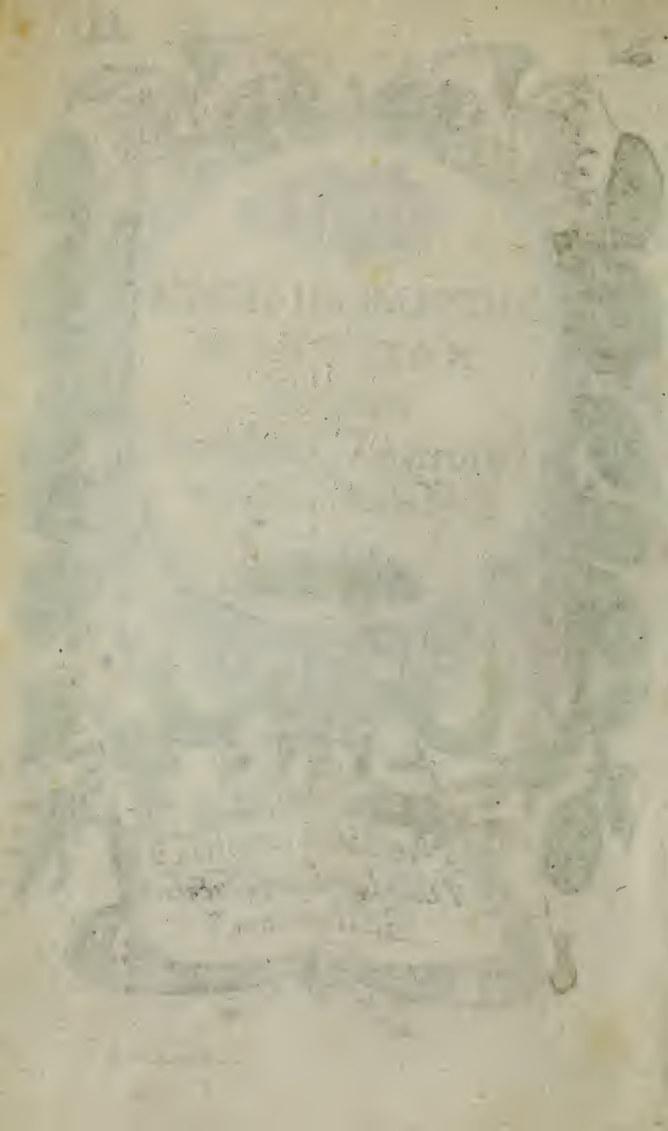
Dit Boek heeft mij
mijn

METAMORPHOSIS
NATURALIS
autore
Ioanne Goedardo
Medioburgensi

Mediobürgi
Apud Iacobum Friesens
Bibliopolam

METAMORPHOSIS
NATURALIS,

OFTE

HISTORISCHE
BESCHRYVINGHE

VAN DEN

Oirspronk, aerd, eygenschappen ende vreemde veranderinghen der wormen, rupfen, maeden, vliegen, witjens, byen, motten ende dierghelijcke dierkens meer; niet uyt eenighe boecken, maer alleenelijck door eygen ervarentheyd uytgevonden, beschreven, ende na de konst afgeteykent.

Door

JOHANNEM GOEDAERDT.

TOT MIDDELBURGH,

By **JACQUES FIERENS**, Boeck-verkooper,
inde Globe.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

FROM 1630 TO 1830
BY
JOHN W. COOPER

IN TWO VOLUMES
VOL. I
BOSTON: PUBLISHED BY
J. B. LEECH, 1845.

1845

JOHN W. COOPER

Printed and Published by
J. B. LEECH, 1845.

A E N D E
E D E L E M O G E N D E
H E E R E N m i j n H E E R E N
d e G E C O M M I T E E R D E
R A D E N

's *Lands ende Graeflijckheyds*

V A N

Z E E L A N D T.

 Elijck Godt het begin
is aller dingen, soo is hy
oock het eynde van al-
les: ende ghelijck alles uyt
hem ende door hem is, soo me-
de tot hem Rom. 11. want daer
en is geen der fchepfelen soo
geringh, of uyt de aendachtige
op-merckinghe der selve kan-
men

DEDICATIE.

men veelfints ende overvloedi-
ghe stoffe vinden om Godt te
loven, ende sijne wonderlijcke
wijsheyd ende voorfienigheyd
te verwonderen. De waerheit
hier van heb ick met ervarent-
heyd bevonden inde wormen,
rupfen, maden, ende dierghe-
licke kruypende ghedierten:
welcke hoe welse meest veny-
nigh zijn, nochtans voor de
voghelen tot een goedt voed-
fel verftrecken. Ende hoe wel
dese dieren by na van een yder
niet geacht en werden, soo fal
nochtans uyt de befchrijvinge
van

DEDICATIE.

van dese mijne eyghen bevin-
dinge klaerlick blijcken, dat
inde selfde geen minder, maer
eer onghelijck meerder rede-
nen van verwonderinge bevon-
den worden, dan selfs in de
grootste fchepfelen, ende die
in haer aen-fien meest gheacht
worden. Soo dat de wonderen
der Natuyr sich inde kleynste
fchepfelen als verbergen, ende
ernstelick na-gespeurt zijnde,
aldermeest komen te vertoo-
nen. Waer uyt bevestigt wort
het ghene den Goddelicken
Sang-dichter gefegt heeft, dat

DEDICATIE.

de goedertierentheid des Heeren over alle sijne wercken is, ende dat hyse alle met wijsheydt ghemaect heeft.

De al-beforghende ende albestierende Voorzienigheydt Godts blijkt onder anderen inde gemelde dierkens, door dien sy door haer vernuft sich weten des winters inde aerde seer voorsichtelick te bewaren; want als het grondt-water begint te rijzen so rijzen sy mede op-waerts aen; ende als het daelt, so daelen sy mede: ende als het vriest, so houden sy haer
altoos

DEDICATIE.

altoos onder de bevrofen aerde, ende fy en sullen haer niet veel dieper begeven uyt vreesse van het water, ten zy in hooghland, gelijk ick sulx dickmael bevonden hebbe aen de molenaers, die sich in Augusto inde aerde begeven, eer de koude daeghen komen, ende leggen haer eyeren inde aerde om uyt-gebroeyt te werden, eer dat het grondt-water komt, om sich als dan te kunnen behelpen.

Aen verscheyden andere dierkens heeft my het neerstig onder-

DEDICATIE.

onderfoeck ende de ervarent-
heydt geleert, datse des win-
ters inde aerde gelijck als doot
liggen, ende haer gansch niet
en bewegen, ten zy datse met
de handen gegrepen worden;
want so haest sy de warmte des
hands gewaer worden, soo be-
ginnen sy als op een nieuw te
leven; doch so haest die uyt
de handen weder inde aerde
gestelt zijn, so blijvense weder
sonder eenighe beweginghe:
ende sy en komen niet eer uyt
de aerde, voor dat haer voedsel
ghereedt zy, waer by sy leven
kon-

D E D I C A T I E.

• kunnen, 't welck haer de feer
• voorbedagte Natuyr wel weet
• te leeren. So datse haer reec-
• keninge wel weten te maeken
• met de swaluwen, welcke inf-
• gelijx niet eer te voorschijn en
• komen, voor dat het so warm
• zy, datter voor haer vliegkens
• ghevonden worden, welcke
• haer eenich voedsel zijn, daer-
• se by leven.

Maer de vee-mollen schij-
• nen alle dese noch in vernuft te
• overtreffen, insonderheydt in
• het op-bringen ende uyt-broe-
• den van sijne eyeren: Want hy
• weet

DEDICATIE.

weet seer behendelick een kluyt aerde uyt te hollen, ende sijn eyeren daer in te legghen, ende de openinghe weder toe te maecken. Indien het kout weder wort, so neemt hy de gemelde kluyt ofte by na ronden bol aerde die hy dus toeghemaect heeft, ende weet de selfde leeger te doen nederfincken inde aerde; met de aerde van onderen wech te nemen ende boven te brengen: ende in teghendeel indien de locht warmer wort; soo weet hy die seer aerdigh op-waerts aen
te

DEDICATIE.

te voeren , ende by-na boven de aerde te brenghen, ten eynde de eyeren te beter mogten uyt-ghebroeydt werden Sy worden gemeenelick daer ontrent gevonden , om daer voor forghe te draeghen ; want indien de gemelde klomp aerde gebroocken wort ofte de eyeren verstroeyt , fo en komt'er geene van tot volmaecktheyt, maer sterven alle.

Inde boffchen , op de velden, inde hoven, huysen , ja allesints ende rontom ons inde locht , worden ontelbare ghedaen-

DEDICATIE.

daenten van dierkens voortgebracht die ons van allen zijden omringen, ende dickmael by de kaers sich vertoonen, ende ons verschricken door haer gheswerm ontrent haer vlam, waer doorse somtijts verbrant worden. Onder welke zijn verscheyden soorten van vliegen, motten, uylen, maeden, moggen, ende menigerley andere. Doch van waer alle dese dierkens haeren eersten oirspronck nemen, ende vvat vremde veranderingen van de een soorte in een ander, ende

DEDICATIE.

ende hoedanige vvonderlicke
eygenſchappen die hebben, is
vveynich of by na niet bekend.
Gemerckt de onder-ſoeckers
der Natuyr dit meeftendeel
voor by ſichijnen ghegaen te
hebben, of om datſe deſe die-
ren te vveynig geacht hebben,
of om dat hare ſoorten ſo veel-
derley vvaeren, ende vele ſo
kleyn, dat haer de moeyte ver-
drotten heeft. Te meer, devvije
ick in eygen perſoon bevon-
den hebbe, dat ick niet alleen
ſeer grooten arbeyt ende een
onvermoeyelicke neerſticheit,
maer

DEDICATIE.

maer oock menige jaren in het na-fpeuren der gemelde dingen hebbe moeten besteden. Hoevvel nochtans dit my alles niet alleen gheensints en verdriet, maer met meerder vlijdt aengedaen vverde, om na verloop van vijf-en-twvintig jaren, oock de volgende (so veele my Godt in het toecomende verleenen zal) daer in te besteden. Ten eynde 't ghene te vooren versuymptende onbekent geweest is, ter eeren Gods, ende tot vermaeck van alle Natuyr-ondersoeckers mach in het licht

DEDICATIE.

licht komen, ende blijcken datter niets vande fchepfelen Godts verachtelick is, maer datse alle seer goet ende met een onuytsprekelicke wijsheyt beschickt zijn: ja mede, dat (buyten het oordeel ende verwachten der menschen) inde kleynste ende minst gheachte fchepfelen, de wonderen der Natuyr aldermeest ende by uytinementheydt ghevonden worden^a.

(b)

So

^a. By voorbeeldt, isser niet meer aerdigheydt ende schoonheydt inde kostelicke ghesteenten die seer kleyn zijn, dan inde hooge ende groote klippen ende steenrotsen? Hier uyt blijkt, datmen de

(b)

waer-

DEDICATIE.

So dat uyt het na-speuren
deser dieren , niet alleen veele
faecken fullen ontdeekt wor-
den

waerdigheydt der faecken niet uyt de uytwendighe
grootte des lichaems , maer de inwendighe kracht
ende gestalte moet af-meten. Augustinus heeft niet
ontsien een geringhe vlieghe om haer wonderlicke
gedaente , levendige ziele , verscheyden sinnen , co-
leuren , bewegingen , ende so voorts ; boven de sonne
te verheffen. Ende so heeft hy door een vlieghe de
Manicheen wederlegt , welcke (om datse de men-
schen somtijts onghemack aen doen) loochenden
dat de vlieghe , mogghen , ende diergelicke dieren ,
van Godt gheschaepen waeren. Siet hier van by
Augustinus lib. de duabus animabus contra Manichaeos.
Daerom oordeelt *Aldrovandus in Prolegomenis ad li-
bros de insectis.* Dat dese dierkens *insecta* genaempt,
volmaecte dieren zijn , ende geensints onvolmaect
geacht moeten worden. Want sy hebben yder haer
eyghen lichaem , eygen ziel , ende alles dat na haren
aerdt , tot haer onderhoudt ende wesen noodtsake-
lick is. So dat het ten hoogsten wonderlick is , hoe
inde kleyne dierkens , (van welke sommige naeuwe-
lijx sonder vergroot-glasen kunnen gesien worden)
so veel verscheyden leden zijn , waer doorse bewo-
gen

D E D I C A T I E.

den die te vooren verborghen waeren; maer oock stil-fwijghens wederlegt verfcheyden dwaelinghen der ghene welck defen arbeydt ontfiende of liever verachtende, meynden datfe by-na tot de volmaecktheyt

(b) 2 der

gen ende gevoet werden; ja verfcheyden uytwendige finnen gebruycken, voorteelen, ende fo voorts. Ja het ſchijnt dat defe dierkens het leven eenichfins valter aenhangt dan de andere groote dieren. Want behalven dat de byen ende vliegghen die in het water verdroncken zijn, inden warmen affche weder levendich worden: fo leven menighe foorten vande *insecta* des winters inde hollen, retten ende heymelicke plaetsen sonder eten. Ja de vliegghen ſpelen ende leven eenen goeden tijdt ſonder hoofden, als of ſy nergens van en wiften. Auguſtinus verhaelt een exempel van een veel-voetighen worm, welcke in verfcheyden deelen ghesneden zijnde, alle leefden ende voortliepen, even of het verfcheyden dierkens geweest waren. Leest daer van *lib. de anima quantitate cap. 30.*

DEDICATIE.

der kenniffen gekomen waren, welckers geringfte deelen haer noch onbekent waeren. Dese mijne uytvindinghen heb ick doorden druck gemeen ghemaeckt, niet fo feer door mijn eyghen drift, als wel door het aenporren ende menichvoudig verfoeck van andere; te meer, also ick hier niet op het papier en stelle, dan het gene ick selfs in perfoon hebbe ondervonden; welcke ervarentheyd ick oordeel de seeckerste ende beste te wesen om tot rechte kenniffe te geraecken. Want
waer

DEDICATIE.

waer door ist anders ontstaen ,
dat de werelt nu so ontelbare
dwaelingen , voor-oordeelen ,
ende ydele vertellingen (selfs
in natuyrlicke dingen) geloof
gheeft : anders dan hier uyt ,
datse de eygen ondervindinge
na-latende, verleyt zijn gewor-
den door onsekere ende ydele
bedenckingen ; niet willende
haer verstandt voeghen na den
aerdt der saecken , (welcke sy
nochtans sochten) maer de
dingen selve draeyen na haere
ydele inbeeldingen. Ende ge-
merckt ick naest Godt , my
meest

DEDICATIE.

meest verbonden achte aende
Overheden die Godt over de
ftadt mijner gheboorte, ende
gheduyrighe woon-plaets ghe-
ftelt heeft; fo heb ick dese mij-
nen arbeyd U Ed. Mogenthe-
den toe-geeygent, van herten
biddende dat Godt Almach-
tich uwe loffelicke Regeringe
lange ende overvloedelick ge-
lieve te feghenen.

*U Ed. Mog. ootmoedigen ende
goedtwilligen dienaer*

JOANNES GOEDAERDT.

BY-VOEGHSEL.

OM dit bladt niet ledigh te laten, heb ick niet ongheraden ghedacht hier by te doen voegen eenige veerskens genomen uyt den geleerden Vida lib. 2.de Bombyc. in welcke hy seer aerdichlijck beschrijft de veranderinge der Sijde-wormen in uyltjens ende daerna in ghevleugelde witjens. Item de wijze van haer voortelinghe, ende hoe datse drye a vier dagen met dat werck besich zijn: ende waerom dat dese witjens niet en eten, maer in korten tijt sterven, daer nochtans de natuyr (die niet te vergeefs en doet) haer een mondt ende buyck gegeven heeft; waer van den geleerden Aldrovandus bekent dat hy geen reden en weet te geven.

*E*Cce autem ut rostro follem terebravit acuto
Protinus erumpit visu mirabile monstrum
Alitis in parva bombyx collecta figuram,
Et nova se rerum facies mirantibus offert.
Ergo carceribus cum rupit multa viam vis,
Et sese cecis populi eripuerit tenebris
Aligeri, atque iterum lucis venere sub auras;
Haerent attoniti rerum novitate, neque audent
Remigio alarum se aperto credere caelo:
Disimilesque sui tacite nova corpora secum
Mirari forma, nec sese agnoscere in illa.
Cornua mirantur fronti, mirantur & alas,
Et vires nil supra audent tentare priores
Diffisi, memoresque sui, sed tum neque gustant

Pabula, nec vitæ quærunt aliment a prioris,
Tantus adhuc memores timor atri detinet orci.
Idcirco aligeræ neque frondem suffice genti
Incassum, neque potandos admooveris amnes.
atque iterum.

Concubitu indulgent omnes, ut semina gentis
Munere defuncti vitæ post fata relinquunt,
Et servare genus valeant, stirpemque tueri.
Nec verò, velut in sylvis genus omne ferarum,
Alituumque vagos passim furantur amores,
Sed connubia certa, sed electi Hymenai.
Ille suam tenet, illa suum, dulcique fruuntur
Amplexu caudis ambo per mutua nexis.
Instant, & validis juncti compagibus hærent.
Nec veneris brevis usus erit, videre revincti
Quartam sæpe diem, nec quas legere relinquent,
Donec uterque cadat, nec enim si viribus haustus
Mas prius occiderit, longum tamen ipsa superstes
Fœminia erit; sed ubi concepta effuderit ova,
Nulla mora, amplexu nondum divulsa sequetur.
At verò qua infusa vides mantilibus albis
Semina seu milii exigui tenuissima coge.
Hæc tibi post annum sobolis spes certa creanda.

Aen den goetwilligen

L E S E R.

HOewel de n mensch na Godts beeldt, Ende op het eynde der wercken Godts, als een kort begrijp des wereldts gheschapen zijnde, door het verval inde sonde, in groote elende niet alleen, maer oock onwetenheyt selfs van natuyrelicke saecken ghekomen is. Nochtans is in ons noch over-gebleven sodanigen licht ende bequaemheyt, door welcke wy met neerstich onder-soeck ende op-merckinge, uyt de geschapene ende sichtbare dingen connen verstaen ende bemercken 'tgene andersints in Godt onsielick is Rom. 1. namelick sijne ondoorgrondelicke wijsheydt, goedtheydt, macht, ende soo voorts. Ende gemerckt de eere Godts is het uytterste eynde aller saecken, ende d' erhalven den voornaemsten plicht der menschen; soo heb ick na mijn vermoghen. oock getracht yets uyt te vinden dat tot dat eynde mochte dienstich wesen. Ende siende dat vande hemelen, sterren, gewassen, dieren, de gestalte des werelds, der menschen: item van Goddelicke,

natuyrelicke, borghelicke ende alderley andere dinghen door verscheyden hooghe verstanden veel uyt-ghevonden ende beschreven was: soo heb ick voor my verkooren een stoffe, opwelcke de andere weynich of niet by na schijnen ghedacht te hebben, om hare gheringheyt (soo sy dachten) of oock om de moeyelicke ende lang-duyrige onder-vindinghe die daer toe vereyft was. Immers dat mach ick seggen, (hoewel op mijn en des druckers versoeck, door den gheleerden D. JOANNES de MEY het naest-volghende Capittel ende eenige weynige aenteyckeningen by-gevoeght zijn,) dat ick hier van mets hebbe beschreven dat uyt eenige andere boecken gehaelt is, of van hooren seggen; maer alleenlick het gene ick door eygen ervarentheydt ende door een veel-jarighe ende onvermoeyelicke neerstigheyt hebbe uyt-gevonden: daer de andere schrijvers maer in het ghemeen hebben geschreven, ende niet volgens eygen ende bysondere bevindinge. Ende hoewel mijnen arbeydt maer en gaet over kleyne ende verachte dierkens, nochtans sal uyt dese beschrijvinge blijcken waerachtich te wesen, dat Godt door Natuyre inde cleynste

ste dinghen aldermeest sijn wonderen ver-
toont; ja ongelijck meer dan selfs dickmael
inde grootste scephselen: 't welck den groo-
ten Natuyr-kender Salomon oock duydelick
aenwijft Prov. 30. 24. *Dese viere zijn vande kleyn-
ste der aerde. Doch de selfde sijn wijs, met wijsheyt wel ver-
sien. De mieren &c.* Daerom heeft oock ten rech-
ten een Poeet gesegt. *Eminet in minimis, maximus
ipse Deus.* Dat is, den aldergrootsten Godt is
inde minste dingen by uytinementheyt. Ende
Salomon gebiedt den leuyen mensch te gaen
tot de mieren, ende uyt het aensien van hare
wegen, (dat is bedrijf) wijs te worden Prov. 6.
6. 7. 8.

Oock quam my inden sin dat alle Godts
wercken goetd zijn geene uyt-ghesondert.
Genes. 1. 31. 1 Thimoth. 4. 4. Psal. 104. 24.
*Hoe groot zijn uwe wercken o Heere? ghy hebtse alle met
wijsheyt gemaect, het aerdrück is vol van uwe goederen.*

Ende daerom en heeft het my niet verveelt
mijne ledighe uyren inde onder-socckinghe
vanden aerdt, vreemde veranderinge, ende
cyghenschappen deser dierkens te besteden.
Waerin ick niet alleen geen verdriet tot noch
toe, maer in tegendeel groot vermaeck ge-
hadt hebbe; hoewel ick den tijdt van vier

Aen den goetwilligen L E S E R.

ende twintich jaren daer in besteedt hebbe,
beginnende anno 1635.

Ende om alles wel uyt te vinden ende te onthouden, so hebbe ick de rupsen, maden, wormen ende diergelijke dierkens onder glazen gestelt, met haer natuyrlick voedsel onderhouden, ende eerse tot veranderinge quamen na het leven afgheteyckent. Oock heb ick pertinent aengheteyckent den tijdt ende maniere van haere veranderinghen, ende 't gene daer van te voorschijn quam, afgheteyckent.

Ick en heb oock niet ontsien 's nachts by de kaers te gaen soecken eenighe dierkens diemen by den dach niet en conde vinden. Sometijts heb ick met de spaede gaen soecken cleyne dieren die sich inde aerde onthielden. Ende op dat alles te beter mochte verthoont werden, so sal een yeder daer toe begerich zijnde, niet alleen de afbeeldingen; maer oock alle de selfde door den Autheur met haere eyghen coleuren nae het leven afgeteyckent krijgen connen.

Vaert wel.

Eenighe acnteuyckeninghen meest uyt de voor-reden des seer gheleerden ende hoogh-beroemden Ulysses Aldrovandus, over sijn boecken vande dieren *insecta* genaempt, dienende tot verklaringe vande volghende Historische beschrijvinghe ende bevindinghen.

Ristoteles beschrijft ons vijfderley soorten van dieren die *exanguia*, dat is, sonder bloed of bloed-loos genaempt werden. De dierkens vande eerste soorte worden genaempt *insecta*: die vande tweede *testacea*, dat is die harde schelpen hebben: die vande derde *crustata* of *crustacea*, dat is die schalen of een sachter slach van schelpen hebben: die vande vierde *mollia*, dat is; sachte: die vande vijfde *zoophyta*, dat is, die een middel-matighen aerdt hebben tusschen de kruyden of de gewassen der aerde, ende de dieren.

Wy hebben voor-genomen eerst te handelen van de *insecta*, om dat dese gedaente is de voornaemste, ende veel meer verscheydentheden heeft dan de andere. Ten anderen, om dat dese dierkens veel trefselicker zijn dan alle de andere soorten, gelijk ick met veele ende seer stercke redenen soude kunnen bewijsen. Ten derden, om dat vele seer vermaerde ende voordeftighe mannen my tot dit werck met grooten ernst hebben aengemaent. Ende ten laetsten, om dat tot noch toe niemandt ter deegh ende na eyfch van saecken van dese dierkens geschreven heeft. Het welck lichtelick ontstaen is, om dat dese dierkens van het volck om haere kleynheydt

veracht geworden zijn; daer nochtans den onsterfelicken Godt, ende sijn dienarestte de Natuyr, schijnen meer wonders gheset te hebben in dese kleyne dierkens. dan inde grootste dieren die der ghevonden worden; om te toonen datmen de saecken niet en moet afmeten of oordeelen na de grootheyd van haere lichamen, maer na de uytneimentheyd van haere deughden ende krachten.

Dit blijkt inde kostelick ghesteenten klaerlick, welcke hoewelse seer kleyn zijn, nochtans meer uytneimentheden, ende verwonderinge in haer vertoonen, dan de groote klippen ende woeste steenachtige bergen tot aen den Hemel verheven. Indienmen een os by een bye, of een esel by een miere wil vergelijken; alles wel aenghemerckt zijnde, sal men meer uytneimentheyd ende wonderen der natuyr, in dese kleyne, dan in ghene groote bevinden.

Inde kleynste dierkens seght *Plinius*, en kan men noyt genoeg verwonderen, hoe de voorforghende natuyr inde selfde sulcken grooten verscheydenheyd der leden heeft kunnen maecken, daer sommige in haer geheel soo kleyn zijn, datse of niet, of immers beswaerlick vande menschen kunnen ghesien werden. Met wat groote konste zijn in dese dierkens de leden gemaect om te sien, hooren, gevoelen, smaecken, riecken, bewogen te werden, geluydt te geven, gevoedt te werden, haer ghelijcke voort te brengen, ende so voorts? behalven dat in dese dierkens onghelijck meer verstant of vernuft, kracht ende volkoimentheyd gespeurt wert, dan in vele grove ende groote dieren. By voorbeeldt, de
wormen

wormen die in het houdt voortkomen, hebben sulcke stercke tanden, datse het hardste hondt kunnen door-eten, ende daer uyt haer voedsel nemen. Daerom en veracht geen kleyne dinghen, want daer en is in het onderfoeck der natuyr, niet dat te vergeefs, of onnut is: maer in teghendeel, is de natuyr nergens meer in haer geheel dan inde kleyinste dinghen. Wie kan genoeg verwonderen de stoutheydt der vliegen, de kloeckmoedigheyt der wespen, de sorgvuldigheyt der mieren, de voorsichtigheyt der byen. Daerom bekent Augustinus datter niet min, ja meer reden van verwonderinge, aendachtige opmerckinge, ende stoffe om Godt (die alles met wijsheydt gemaect heeft) te loven, gevonden wert inde kleyne, als inde grootste dieren. Want hy heeft inde kleyne ghestelt een onghewoone schoonheydt, een scherp gevoelen, ende wonderlick vermeughen; so datter meer oirfaeck is om sich te verwonderen over de snelle vlucht der vlieghe, dan over den ganck des elephants of van een os: ende daer is meer wonders inde wercken der mieren, dan inde lasten die vande kemelen gedraegen werden. Ja (seggt Augustinus) ick en schaeme my niet een vlieghe te verheffen boven de sonne, door welcke nochtans alle dinghen in het leven behouden werden, om dat de vlieghe een levendichmaeckende ziele heeft. Hoewel andere *philosophi*, dat Augustino niet geern souden toelstaen, dat de sonne, door welckers middel alle dieren haer leven ontfangen, selve sonder levendige kracht wesen soude. Den selfden Augustinus verhaelt dat een Christen op sekeren tijdt seer vande

vliegen gequollen zijnde een Manicheer ontmoete-
de, die hem by die gelegentheydt fochte te over-
reden, dat de vlieghe niet van Godt gheschapen en
waeren maer vanden duyvel. Maer antwoorde den
Christen, indien niet God maer den duyvel de vlie-
gen gheschapen heeft, wie heeft dan de byen gescha-
pen? den Manicheer niet dervende seggen, dat sulke
vernuftighe ende nutte dieren vanden duyvel ghe-
maect waren, is in sijn gevoelen beschaemt gemaect.

Daerom heeft Hieronymus Cardanus beter ge-
oordeelt, segghende dat dese kleyne dierkens ghe-
maect zijn tot een cieraedt des werelds. Want wie
en moet niet belijden, datter ongelijck meer konste
vereyft is om de ontallicke coleuren deser dierkens,
ende alle haere nette ende menighvuldige ledemens
wel af te beelden, by exempel van een bye, vlieghe,
miere, vlooy, rupse, boterkapel, boomworm, kaland
ende so voorts, dan een os of een peerdt, of een ele-
phant te schilderen? want even gelijck in een paeuw
de coleuren veranderen na datse op dees of ghene
wijse na het licht der sonne geset zijn, ende na dat
het licht verscheydenlick van haer afschiet, so
wort sulx insgelijx in vele van dese dierkens aenge-
merckt. So dat een ende selfde plaets aen een tijdt
groen, en d'ander tijdt blaeuw, root, gheel of ander-
sints gecoleurt schijnt te wesen.

Het woort *insectum* daer dese dierkens mede be-
naempt werden, beteyckent eygentlick een dier dat
insnijdingen of verscheyden deelkens heeft, die ge-
lijck van een gesneden of gescheyden zijn, hoewelse
noch ten deele met hare binnenste deelen aen mal-
kande-

kanderen hangen, welcke insnijdingen in sommige op het opper-lijs, in andere aen het onder-lijs, in sommige op beyde plaetsen gesien werden. In dese dierkens en vint men gheen vleesch noch beenen, maer yets anders in haer plaets, gelijk inde bysondere beschrijvinge breeder sal blijcken.

Dat dese dierkens volmaeckte dieren zijn blijkt, om dat onder de dinghen die uyt een onvolcomen vermenginge bestaen geene ghetelt worden die leven. Want sodanich worden maer alleen genaempt de dingen die uyt de dampen inde locht verorisaekt worden, als daer zijn de wolcken, regen, winden, sneeuw, hagel, donder ende so voort. Hoewel uyt dese gemelde dinghen wel somtijts eenige dieren te voorschijn komen, als padden, vorsschen, spinnekoppen, rupsen, sprinck-hanen. Het is wel waer dat sommige deser dierkens niet en hebben alle die leden ende bequaemheden, die in sommige andere dieren gevonden werden. Maer daerom en moeten niet seggen datse onvolmaeckt zijn. Want yder heeft alle die leden ende eygenschappen die tot haer wesen ende onderhoudt noodich zijn; so dat elck in sijn soorte volmaeckt is. Want anders en souder geen dier volmaeckt mogen genaempt werden, de wijle daer geen dier en is, dat alle de leden, eygenschappen ende bequaemheden te gelijcke heeft, die in sommige andere gespeurt werden. Ende hoe soude yemant dese dierkens derven onvolmaeckt noemen, gemerckt in vele der selve (naghelijckmatigheyt te rekenen) ongelijk meer verstandt, konste, voorsichtigheydt, vernuft, nuttigheyt, kracht ende
andere

andere wonderlike hoedanigheden gespeurt werden dan inde groote dieren; by voorbeeldt, inde zijde-wormen, byen, spinne-koppen, mieren, vloon ende andere? ende hoewel te vooren verhaelt is, dat dese dierkens met der tijt een andere gedaente aendoen, ende van wormen in vliegen of andere dierkens veranderen, nochtans envolgt daer uyt niet, datse te voorengheen volmaeckte dieren en waeren, niet meer als het volgt dat een kalf, geen volcomen dier of kalf en is, om dat het daer na hoornen krijgt die het te voren niet en hadde; of dat een nieuw geboren kindt, geen volmaeckt dier of mensch en is, om dat het noch geen tanden en heeft; of dat een nieuw geworpen hondt geen volcomen beest en is, om dat hy noch niet sien en kan. De natuyr noit konnende ledich zijn, maect uyt alderley stoffe alderley dingen, na dat de gematigheyd ende bequaemheyt der stoffe lijden kan. Want het lichaem der mensche selfs komende tot verrottinge brengt verscheyden soorten van wormen voort, uyt welcke verscheyden vlieghe geboren werden; sal daerom yemandt met reden kunnen seggen, dat het lichaem des mensche te vooren niet en heeft sijn volmaecktheydt gehad.

Onder dese dierkens *insecta* genaempt is een seer groote verscheidentheyt, so ten aensien vande plaets in welcke sy geboren worden, als mede de coleuren ende hoedanigheden harer lichamen; item, ten aensien vande grootte ende deelen der lichamen; ten aensien van haer voedsel, wijze van voorteeleu ende haren verscheyden oirspronck, ende maniere van beweginge.;

Daer

Daer en is by-na geen boom, cruyd, vrucht, saedt, of gewas der aerden, of het brenghet sijn eygen wormen of eenighe soorte van kleyne dierkens voort. Ingelijx en zijnder geen dieren, of daer worden eenighe bysondere dierkens op of in haer lichaem voortgebracht; als mede uyt de bedervinghe der selver lichamen. Selves de dingen die door konste gemaect zijn, hebben haer bysondere dierkens die uyt de selfde voortgebracht worden, gelijk inde kleederen, boecken, ende andere dingen te sien is.

De *insecta* die haer vlercken verliezen, en krijgen die noit weder, want sy en groeyen noit weder aen. Ingelijx als de byen haer angel verliezen, so moeten die (gelijck Albertus getuygt) vande wonde sterven.

Vele *insecta* hebben seer lange pooten, sommighe om datse te beter soude kunnen opspringen; andere om haer vande aerde op te heffen alse willen vliegen; ende eenighe om door de selfde rontom te voelen of haer yets inde wech is, door diense hardachtige oogen ende een swack gesichte hebben: so datse daer mede haer verweyren, ende 't geen haer verhindert, trachten wech te doen: tot welcken eynde oock vele langhe dunne ende teere hoornkens hebben aen haere hoofden.

De reden waerom sommighe van dese dierkens seer vele pooten hebben, seggen eenighe te wesen de koude gematigheydt deser bloedeloose dieren, waer doorse traeg zijnde van beweginge, door de menigteder pooten in haere beroeringhe verlicht worden. Ten anderen, om datse verscheyden insnijdinghen ende schydinghen van leden hebben, ende lanckwerpich

werpich op der aerden liggen, ende d'erhalven vele pooten van nooden hebben.

De wijze op welcke dese *insecta* voort-komen is seer verscheyden, want sommige telen haers gelijcke voort gelijk de groote dieren die bloed hebben; als de mieren, sprinck-hanen, wespén, &c. andere brenghen wel wat voort maer niet haers ghelijcke, maer alleen wormen; vele soorten en worden niet voort-gheteelt door vereeninghe van manneken en wijfken, maer door eenige verrottinge, broedinge of eenighe warme ende vochtighe stoffe, welcke tot het voort-brenghen eeniger levendighe dierkens alderbequaemst bevonden wert: want de Hemelsche warmte verstreckt haer voor de ziele. Eenige werden ten deele door voor-telinghe ende ten deele door eenige verrottinge voort-gebracht.

Onder de gene die door paringhe of door vereeninge van het manneken met het wijfken voortelen, zijn de wijfkens gemeenelick grooter dan de mannekens, 't welck oock insgelijx onder de visschen wort aengemerckt; want de meerder grootheyt des lichaems tot de overvloedigher voort-teelinghe bequaem is.

Het is voor een wonder te rekenen, dat vele van dese *insecta* die wijfkens zijn, de gestalte der leden hebben die tot de voortelinghe behooren, niet ongelijck de mannekens in andere soorten van dieren, ende in tegendeel de mannekens de gedaente deser leden, die gemeenelik inde wijfkens is. So dat de mannekens haer niet en voegen inden voorbuik der wijfkens, maer de wijfkens in het lichaem der mannekens,

kens, waer doorse een levendigen waesem ontfangen die haer tot de voor-teeling bequaem maect:

De *insecta* worden in het ghemeyn geacht te zijn van een koude gematigheyt, ende datse om die reden weynich voedsel van nooden hebben: doch dit en moet niet van alle soorten verstaen werden, want daer zijnder eenige die merckelick heet zijn, gelijk de byen, de *cantharides* ofte groene venijnigen boomwormen, &c. den meestendeel deser dieren en konnen de koude des winters niet uyt-staen, maer sterven voor den winter, of liggen als doot in d'een of d'ander plaets verborgen, tot datse met den somer gelijk als een nieuw leven aennemem.

De *insecta* en gebruycken geenem aessem of verhalinge des adems; gemerckt sy kout zijn, ende geen bloed noch longer en hebben, ende alleen door het water of locht die haer omringt, van buyten verkoelt werden; ende dit is de reden datse met oyle bestreken zijnde sterven, door dien de kleyne tochtgaetjens door welcke sy verkoelt worden ghestopt worden, maer door azyn worden die geopent, ende de dierkens in het leven behouden. Hier tegen werpen sommighe in bedenckinghe, dat eenige *insecta* groot geluydt van haer geven, gelijk de byen vlieghen, krekels, muggen, &c. doch dient tot antwoorde, dat sodanigen geluydt niet veroirsaect en wert door de tocht van eenighen adem of longher, maer door het ghedruys dat dese dieren maecten met het schudden van haer lichaem ende vlercken. Want indienmen de byen of vliegen eenighe tijt in het water hout dat matichlick warm of kout is, so sullen sy sterven:

sterven : maer met warmen affchen bedeckt zijnde, na dat de overvloedige vochtigheyt verteert is, so beginnen sy weder te leven; 't welck niet en soude geschieden, indien se heet bloedt hadden, ende by gebreck van adem-treckinge ghestickt waeren. En hoewel de *insecta* geen adem en scheppen, nochtans leert de ervarentheydt datse reuck hebben; want de byen en kunnen geen stanck noch roock verdragen: ende vele *insecta* sterven door den reuck van aengestecken solpher. Oock weten de byen ende muggen haer voedsel van verren te riecken en te vervolgen.

Het is een saeck die ten hooghsten te verwonderen staet, dat dese kleyne gheringhe dierkens veel stercker van leven zijn dan meest alle andere oock groote dieren, die inde locht sweven, of op aerden, of inde wateren leven. Want vele vande *insecta* in verscheyden stucken verdeelt zijnde, blijven alle de deelen eenen tijt lanck in het leven, insonderheydt die lanck zijn, ende veel pooten hebben: ghelijck oock de slangen, eggedissen ende eenige weynighe andere. De vliegen blijven lange in het leven, na datse van hare hoofden berooft zijn. Ende hier in zijn dese dierkens eenige gewassen ten deele gelijk, welcke hoewelse in stucken verdeelt worden, nochtans haer leven behouden, ende yder stuck inde aerde geset zijnde, brengt sodanigen gewas voor als het geheel was, daer de deelen van genomen waren: so dat haer levendighe ziel in yder deel gheheelick bewaert wert.

Meest al de *insecta* sterven binnen het jaer, uytgenomen eenige, die haer des winters stil ende verborghen

gen houden. Maer gemerckt verhaelt wert inde volgende beschrijvinge, datter eenige zijn die seer langen tijt in haer veranderinge blijven liggen sonder eenich voedsel, niet alleen thien, of elf, maer selfs tot ontrent vijf-en-twintich maenden; so blijkt daer uyt de waerheyt van't gene te vooren gesegt is, namentlick dat dese dierkens van een koudt temperament ofte gematigheyt zijn. Datmen hier op soude mogen dencken, dat dese dierkens by de locht konnen gevoet werden, gelijk vande *Chamæleon* verhaelt wert, dat en voldoet niet, door dien de ervarentheyt geleert heeft, dat den chamæleon door enkele locht niet gevoet en wert, hoewel hy eenigen tijt in het leven kan blijven ghevoet zijnde door eenighe seer kleyne dierkens die inde locht zijn, ende van hem tot voedsel ingetrocken werden.

Wat de gebruycken deser dierkens aengaet, hoewel vele der selve niet alleen de menschen ende andere dieren seer veel ongemack aendoen, maer oock ongheloovelick schade aen alderley vruchten ende gewassen der aerde aen-brengen; so dat *Plinius* ende andere history-schrijvers verhalen, dat door dese ende andere kleyne geringe dieren somtijts eenighe steden ende geheele landt-streken van inwoonders ontbloot zijn. Nochtans zijnder oock onder dese dierkens die de menschen groot gemack ende profijt toe-brengen, als insonderheyt de byen. Eenige worden oock inde genees-konst gebruyckt, andere dienen verscheyden dieren tot voedsel. Eenige worden gesegt de elementen als de aerde, water ende de locht van venynige ende quade gestaltenisse te sūyveren.

Daer

Daer zijnder oock die meenen dat sommige van dese dierkens dienstich zijn om het onsuuyvere bloet eeniger dieren uyt te suygen. Endog dienen dese dierkens insonderheyt om inde selfde Gods wonderlike wijsheit, ende macht te bemercken, want gelijk het in een konstenaer meer verwondert wert een cleyn, ende subtyl werck, dan't geen grof ende groot is; so isser oock inde natuыр meest reden van verwonderinge inde cleynste schepselen. Zwingerus verhaelt in theatro, dat binnen Neurenburg een ysere vliege gemaect is, welcke vanden huysheer ende eigenaer in het begin der maeltijt los gelaten zijnde, rontom de geheele tafel vloogh, ende eyndelick tot den eygenaer weder keerde. Ende plinius verhaelt van sommige die gansche waghens ghemaect hebben, welcke onder de vlercken van een gemeene vliege konden verborgen werden. Ick heb in eyghen persoon hier binnen Middelburgh gesien een gouden langachtige keten, die rontom den hals van een vloowiart vast gemaect, ende de vloosprong gemackelick met den ganschen keten wech. Gelijkker dan in dese ende dierghelicke dingen meer konst is dan in groote; so oock meerder bewijs van Gods wijsheyt inde kleyne dierkens. In welcke niet tegenstaende sy in haer geheel seer weynich lichaems hebben, nochtans met onnaspeurelicke verscheydenheyt der leden voorsien zijn, die tot haer voedinge, beweginge, vijf zinnen, voort-teelinghe &c. nootfakelick zijn.

Bysondere

Bysondere ende verscheyden Aen-merckingen
vanden aerdt, wonderlike veranderinge
ende Eygenschappen der a Wormen,
Rupsen ende b andere kleyne dieren in het
ghemeyn.

Ick hebbe voor eerst ghe-
merckt, dat even gelijk de
menich ende andere dieren,
door een heymelicke drift
gene-

a. De Dierkens van welke hier gesproocken wert,
noemen de Latinen *insecta* om datse ghelijck als ver-
scheyden insnijdingen hebben; of als in ringhen ver-
deelt zijn, om welke reden *Albertus* die *annulosa* ge-
naempt heeft.

b. De gemelde dierkens *insecta* genaempt, worden
verdeelt inde gene die in of op de aerde sich onder-
houden; ende die in het water leven. Van de gene
die op de aerde wonen hebben sommighe voeten;
doch andere en hebben geen voeten, gelijk daer zijn
de motten, flecken, de wormen die inde aerde, of
inden mensche, of in andere dieren groeyen: als mede
in verscheyden gewassen, steenen, ende soo voort.

Onder de gene die voeten hebben, zijn eenige ge-
vleugelt, andere niet. Die sonder vleugels zijn, heb-
ben eenige weynigh voeten, namelick ses, als de mie-
re, mol, luys, &c. of acht voeten, gelijk de Scor-
pioenen ende spinnekoppen; of twaelf voeten, of
veet-

2 METAMORPHOSIS
genegen zijn haer selven voort-te-fet-
ten, ende also in haere soorte eeuwich
te blijven, hoe-welse voor haer eygen
selven den doodt onderworpen zijn^c :
't welck een klaer bewijs is vande al-
om-tegenwoordige voorfienigheydt
Godts, waer door hy niet alleen alles
in allen werckt, maer oock alles in ha-
re gedaenten onderhoudt^d, dat segh
ick,

veerthien, als de rupsen. De andere worden veel-voe-
tige genaempt, die meer beenen hebben dan de ge-
melde.

De *insecta* die vlercken hebben zijn tweederley; ee-
nige hebben die open, andere de selfde met eenigh
ander decksel bedeckt, die daerom *vaginipennia* ge-
naempt werden. Ten anderen, sommige hebben twee,
sommige vier vlercken: ende wederom, eeniger vlerc-
ken zijn vlief-achtigh, ende geven door het raecken
niets van haer: maer andere zijn gelijk met eenige
bloeme bedeckt, welcke door het raecken af-stuyft,
of aen de vingeren hanght, gelijk te sien is inde wit-
tiens, of boter-kappellen, by de Latinen *Papiliones* ge-
naempt.

c. De dingen die onsterflick zijn ende niet en ver-
gaen, en telen niet voort.

d. De voortelinghe is dickmael met groot nadeel
ende

ick, heeft oock plaets in dese dierkens, want tot dien eynde stellen sy haer faedt, ende dat op sodanige plaetsen, in welcke het selfde door de Sonne bequamelick kan uyt-gebroydt werden, ende tegen dien tijdt, op welcken op die selfde plaetsen, dese dierkens haer natuyrelick voedsel konnen vinden. Soo datmen met verwonderinghe fiet, datter gheen Rupfen voort en komen, voor datse op de plaets van haer gheboorte, oock met eenen haere spijsse ghereedt vinden: waer in sy geluckiger zijn dan selfs vele menschen, welcke haere kinderen voort-teelende, met de op-voedinge

A 2 der

ende ongemacken vermenght. Soo dat door een wonderlicke genegentheyt ende beleydt der Natuyr, de schepselen eenichsints haer selven verloochenen, tot onderhoudt van het gemeene.

4 METAMORPHOSIS
der selve verlegen ende seer bekom-
mert zijn.

Maer insonderheydt achte ick aen-
merckens waerdigh te zijn 't gene in-
de laetste bevindinghe verhaelt wert,
dat uyt twee Rupfen van een ende
selfden aerdt, tweederley ende seer
onghelijcke veranderinge ghekomen
zijn. Want van de eene rupse heb ick
bevonden dat voort-gekomen is een
schoone boter-kapelle met vier vleu-
ghelen: maer uyt de andere twee en
tachtentig kleine vliegen, welcke alle
van boven uyt het lijf uyt-gekropen
zijn.

Ten anderen, ghelijck ten aensien
vande verscheydentheydt der landen,
de menschen van malkanderen seer
verschillen in grootte des lichaems,
koleur, gestalte, gematigheyt, manie-
ren

ren van leven, lenghte des hayrs (want in sommige plaetsen groeyt het seer lanck, in andere niet langher als de wolle der jonge lammeren) ende soo voorts; so isser oock in dese dierkens een onbeschrijvelicke verscheydenheit, na den aerdt ende gestalte van yder landt. Maer gelijkmen vande weerdigheydt ende gelucksaligheydt der menschen niet en moet oordeelen na het uytterlicke, maer meest na de deughtende inwendige geluckighen staet des gemoedts. So heb ick dat insgelijx aen dese dieren kunnen bemerken: Want als ick somtijts een ciereelicke ende schoone wel-ghesoeneerde Rupse vondt, so dacht ick dat na haere veranderinge, daer uyt een seer schoonen uyl of kapelle soude voort-komen: ende in tegendeel,

als ick een leelicke Rupse ontmoete, soo meynde ick, dat ick na de veranderinge, daer uyt een graeuwen vuylen uyl soude te voorschijn komen. Maer de ervarentheydt heeft my geheel anders geleert, want uyt schoone rupsen komen wel leelicke uylen; ende uyt leelicke rupsen, seer schoone kapellen.

Voorts heb ick oock bemerckt, dat ghelijck onder de menschen groote twisten, haet ende vyantschap valt; dat oock het selde also met dese kleinedierkens gestelt is. Ende ghelijck in^s verscheyden Landen de menschen verscheydentlick ghevoedt worden, sommige als in Noorweghen niet dan met stock-visch in plaets van broodt; andere in Indien met Cassavy-wortelen in plaets van broodt; ende eenige
ghe-

ghebruycken meest tot haer voedtsel de basten van boomen, bladeren, wortelen, kruyden; ja daer zijnder die in het vleesch ende ingewandt van doode menschen een goede smaeck vinden. So isser insgelijx onder de rupsen groot verschil van voedtsel, ende sommige eten oock de andere op, ende zijn haer medt-ghesellen tot een begraef-plaets.

Ten vierden, ick heb oock selfs vande hope der Christenen, welcke is de op-standinge tot een volkomen geluckigh ende eeuwich leven, eenighsints een voor-beeldt ende ghelijckenisse in dese geringe dieren bespeurt^e. Want daerse in haer eerste leven maer en zijn verachte maden, wormen of

^e. Aengesien de op-weckinge der dooden een werck is dat de gheheele kracht der Natuyre te boven gaet, ende derhalven Gode eygen: so en kanmen de seckerheydt daer van door geen natuyrelicke redenen

rupfen geweest ; so worden se naderhandt kleine vogelen , die inde vrye locht , inde hooghte ende by de aengenaeme bloemen ende soetigheden haer onthouden. Edoch eer sy tot dit leven kunnen geraecken, so moeten se haer eerste lichaem veranderen , ende

voor

bewijfen , maer hangt alleen aen den geopenbaerde wille ende beloften Gods inde H. Schriften uyt ghe-druckt. Nochtans zijnder inde Nature wel eenige af-beeldingen , welcke by gelijkennisse de selfde eenichsints vertoonen. Want men siet dagelijx dat niet alleen uyt alderley zaden , maer oock andere dinghen , die niet en leven noch gevoelen hebben ; levendige ende gevoelende dieren voort-komen. Na dat inden Winter de gewassen ende vele dierkens, een langen tijt als doodt geweest zijn , schijnense met het aen-komen des Somers als een nieuw leven te krijgen. DeStoische Philosophen hebben geloofst dat als de oude werelst verbrandt sal worden , uyt de gebrande stoffe weder alles sal vernieuwt ende gelijk als herschapen worden. Soroaster onder de Chaldeen , ende Theopompus onder de Periparetische Philosophen , hebben de op-standinge der dooden erkent. Als mede den Heydenschen Chrytippus, volgens 't gene Lactantius aantreckt *lib. instit. 7. cap. 23.* den slaep ende ontwaeckinge uyt den slaep , is een daegelijx ende gemeen voorbeeldt des doods ende opstandinghe,

voor een tijt lanck als inden doot leggen, tot datse een andere gestalte des lichaems verkregen hebben. In welke Veranderinghe onder anderen aen te mercken staet, dat op de plaets daer de pooten vande Rupse gestaen hebben, daer staet daer na den rugghe van het dier, dat door de veranderinghe voort-kompt: Ende dat den rugghe geweest is vande rupse, daer worden de pooten gevonden van het dier dat na de veranderinghe te voorschijn komt; gelijk inde laetste bevindinghe klaerlick getoont wert.

Ick heb oock aenghemerckt, dat dese dieren eerse tot haer veranderinghe komen, van alle haere onreynigheden moeten ghesuyvert worden, want anders en kunnen sy niet veranderen. Ende dat dese veranderinghe

met groote treckingen, arbeydt ende pijnē geschiet. Doen dacht ick, dat ons dit een voor-beeldt diende te wesen, om ons te reynighen van alle besmettinge der ziele ende des lichaems, om door onse doot toeganck te hebben tot den thron der genaden inde hooghste Hemelen, alwaer niet onreyns en kan in-komen; want die de hope der zaligheydt wil verkrijghen, die moet hemselfen reynigen gelijk Godt reyn is; ende dat vande sonden, welcke alleen de menschen voor God verfoeyelick ende onreyn maecken. *Matth. 15. 2 Cor. 7. 1. 1 Ioh. 3. Apoc. 22.* uyt-treckende den ouden mensche, op dat wy den uieuwen Mensche mogen aen-doen die nae Godts gelijckenisse herschappen wort: even gelijk dese dieren haren ouden huydt af-doen, ende

ende een gansch nieuw ende verandert lichaem krijgen.

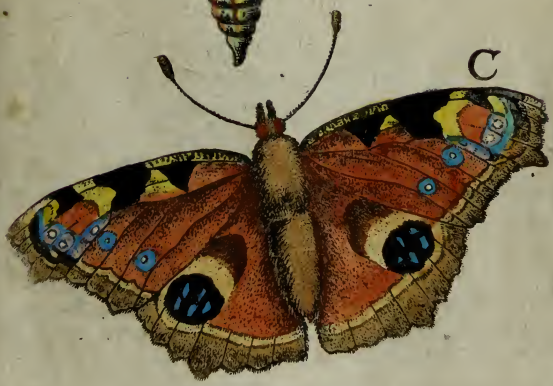
Alsnu dese dierkens gefuyvert zijn van alle haere onreyngheden, soo gaen sy haer gelijk als in een Graf besorgen, ende spinnen voor haer selven een huysken dat seer konstigh is, ende een wonderlick werck vande wijse, voor-bedachte, ende voorforghende Natuyre. In dit huysken laeten sy een kleyne openinghe, die seer behendigh ghemaect is, door welcke sy op haeren bestemden tijdt uyt-komen. In dese huyskens zijnse voor haere vyanden (welcke de mieren zijn) bewaert, ende leggen daer even als of sy doodt waeren, hoewel in haer noch een levendigh sap overigh is, 't welck haer ziele is, ende het welcke teghen den tijdt van haere ver-

veranderinge ende uyt-komste begint op-te-swellen ende te fermenteren, soo datse weder in een ander leven ende in een nieuwe ghestalte des lichaems te voorschijn komen. Dit gaf my in bedencken, dat wy veel meer voor ons af sterven, voor ons selven behoorden te besorgen niet alleen een bequaeme rust-plaets voor onselichamen, maer boven al de Hemelsche woon-plaetsen onser Zielen by Godt, tot welcke onse Zielen komen moeten na de doodt, namelick tot haeren oirspronck diese gegeven heeft, gelijk het lichaem tot der aerden keert daer het uyt ghenomen is; yder deel onses wesens weder-keerende tot sijn beginfel ende eersten oirspronck. Ecclesiast. 12.

Noch hebick ghesien, dat als een
rupse

rupse haer tot veranderinge stelt voor haeren natuyrlijcken tijdt, dat is, eerse langhe ghenoegh geëten heeft, ende haeren vollen wasdom heeft; dan en krijghen sy na haere veranderinghe, haere behoorelicke gestalte niet, maer zijn leelick ende elendigh, de vleugelen zijn te kort ende verkrompen, gelijk perkement dat te nae by het vyer geweest is; die andersints in den tijdt van een halfuyr net geverft ende uyt-gespannen worden. So dat hy nu die vleugelen niet en kan ghebruyc-ken, ende sijn kost niet en kan soec-ken, ende d'erhalven veel elendigher is dante vooren, ende lanx de aerde kruypen ende vergaen moet. So dacht ick (by gelijckenisse) in mijn selven, sal het gaen met de gene die den tijdt der ghenade in dit leven versuympt heb-

hebben, ende welckers Zielen met het geestelick broodt des Goddelicken Woordts ende Christi, niet en zijn gevoedt, die fullen een elendige opstandinghe hebben, ende veel ongeluckiger worden dan sy in dit leven gheweest zijn. Maer in teghendeel, indien wy in dit aerdsche leven, na den wille Godts heylighlijck leven, soo hebben wy in Godts Woordt de belofte, ende in dese dierkens eenigfints een voorbeeldt; dat wy na onse opstandinghe vande aerde fullen met Christo inden Hemel op-ghenomen worden, nieuwe verheerlickte lichamen vercrijghen, ende met de lieffelickheden ende soetigheden die ter rechter-handt Godts eeuwiglick zijn, versadight worden: gelijk dese dieren, die eerst aerdt-kruypende Wor-
men

men waeren , nu inde locht vlieghen ,
 ende den honigh ende lieffelicke-
 den der beste bloemen genieten , na
 datse een ander leven ende ghehalte
 des lichaems verkregghen hebben.

I. ONDERVINDINGE.

DE Rupse^a afgebeeldt by letter A.
 (welcke ick om van andere te on-
 der-

^a De rupsen zyn sommighe ruych ende hayrich ,
 welke meest fenynigh geacht worden; sommige glat
 gelijk de Zyd-wormen ende andere. Ende hoewelse
 seer groote schaede doen aen de boomen , soo zynse
 echter seer dienstigh om veelderley gevogelte te voe-
 den, Somtijts komen veelderley soorten van Rupsen
 in sulcken grooten menichie voort, datter by-na geen
 loof van haer overigh gelaten wort : waerom sy oock
 een heyr Godts ghenaeemt werden, waer door seer
 groote schade den menschen toe-gebracht wert. Joel.
 1.4. *Wat de Rupse heeft overgelaten , heeft den Sprinck-
 haen af-gegeten , ende wat de Sprinckhaen heeft over-
 gelaten , heeft den Kever af-gegeten , ende wat de Kever
 heeft overgelaten, heeft den Kruid-worm afgegeten. c. 2.
 25. alsoo sal ick u lieden de jaren vergelden die den sprinc-
 haen. de kever, ende de kruid-worm, ende de rupse heeft
 af-gegeten : mijn groot heyr dat ick onder u gesonden heb-
 be, Siet Amos. 4. 9. &c,*

derscheyden, den *Egel-rups* noeme) heeft haren oirspronck uyt het saedt dat de paeuw-ooge (van welcke hier onder gewagh gemaect wert) set op de tweede soorte vande groote brant-netels, in het Latijn *Vrtica* genaempt. Dit kruydt schijnt een verwarmende kracht te hebben, door-dien het aengeraeckt zijnde, door sijn kleine doorenkens die op de bladeren staen, de handt seer doet ontsteecken, ende met puysten of bladderkens op-loopen: welck ongemack versacht ende weggenomen wert, indien-men de plaets des brandts ende pijnē vrijft met het sap dat uyt gras geperst wort.

Dese Rupsē heb ick ghevanghen den 14 Mey, 1635. ende onderhouden met netel-bladeren tot den 11 Junii des selfden jaers; doen heeft sy
haer

haer tot de ^b veranderinghe gheset, maeckende het achterste eynde vande veranderinghe seer vast, met den kop nederwaerts hanghende, als te sien is by letter B.

B

Dese

b. Alle Rupfen die eenigh spindsel uyt haer selven voort-brengen, na datse sich daer in verborgen hebben, soo krijgen sy een geheel andere gedaente danse te vooren gehad hebben. Want te voor warense sacht, aten, bewogen haer van d' een plaets na d' ander ende hadden pooten; maer na datse sich in haer spindsel tot veranderinge geset hebben, so en sietmen in haer geen beweginge, dan alleen als men die aenraeckt, sy en eten niet, worden harder, ende men wortet geen pooten aen gewaer. Siet *Aldrovandum lib. 2. de insectis cap. 5.* uyt dese veranderingen komen daerna verscheyden ghedaenten van *papiliones* die wy witjens of boter-kapellen noemen.

'tGene sich inde gemelde veranderinge vertoont eer daer de *papiliones* uyt voort-komen, hebben de oude genaempt *chrysalides* ende *aurelias*, om datse somtijts het couleur van goud vertoonen; hoewel der oock zyn die wit, groen, of van andere coleuren gevonden worden. Wy noemense in het gemeen uyltgiens, hoewelse seer verschillen in haere gedaente. Doch gemeenelick vertoonen sy het fatsoen van een kindt dat inde luyren gewonden is, met hoornkens ende gelijk als met een myter op den kop, *Aldrov. ibidem.*

B

Daer

Dese vertooninge duyrde den tijt van negen-thien dagen, als doen quam daer uyt een schoone vier gevleugelde, Paeuw-oog, gelijk in dese medegaende figuyre aen-gewesen wort, by de letter C.

Als dese Paeu-oogh eerst voortquam uyt haere veranderinge, waren haere vleughelen even als nat papier gestelt,

c. Daer zyn seer veel soorten van *papiliones* of boterkapellkens, waer van te sien is by *Aldrov. Mouffetus, Jonstonus* ende andere. Eenige vliegen by nachte diese *Phalenas* noemen, andere vliegen inden dach. Beyde beminnen seer het licht, gene dat des nachts, dese dat des daeghs sich vertoont. Die by nachte vliegen, vertoonen sich dickmael ontrent de brandende kaersen, lampen, of eenige andere lichten: ja vliegen somtijts daer in, ende worden verbrant. By dese worden niet sonder reden vergheleken de gene die door onmatige liefde tot de wellust, of spijsse ende dranck, haer selven bederven. Of oock die al te nieuwsgierich zijn om de Goddelicke geheymenissen te ondersoecken: want God woont in een ontoeganckelick licht, ende veel eer souden wy vanden glants sijner heerlickheyt verslonden worden, dan sijn geheymen ende onnaspeurelicke volmaecktheden uyt te vinden,

gestelt waer uyt eenige druppelkens waeter vloeyden: doch (dat mijns oordeels wonderlick was, en op-merckens waerdich) sy wierden inden tijt van een half quartier van een uyr volkomentlick stijf, uyt-gespannen, ende bequaem om daermede te vliegghen.

Het voedtsel dat dese ghemelde Paeuw-oogh ghebruyckt, is suycker ende verscheyden soorten van soetigheden, doch insonderheydt den honingh, diese van de bloemen weten te haelen: en boven al beminnen sy seer bedorven freuyt, om welck sy tegen malkanderen dickmael vechten.

Sy verberghen haer des Winters inde Schoor-steenen der landtlieden, uyt welcke ick de selfde somtijts met sterck vyer te stoocken, hebbe doen te voorschijn komen. Oock onthou-

den sy haer dickmael inde holle boomen.

II ONDERVINDINGE.

GElijck yder voghel sijnen bysonderen aerdt, heeft ten aensien van sijn gestalte, eygenschappen, plaetsen in welcke sy haer onthouden ende, soo voorts; so mede ten aensien van haer voedsel ende oirspronck, welke in verghelijkinghe gestelt zijnde, inde dieren somtijts geheel contrary is. Want daer den Paradijs-voghel gesegt wort sijn woon-plaets inde lucht te hebben, ende sijn aes uyt de wolcken te haelen; so sietmen in tegendeel dat den Hoepentoep sijn voedsel soeckt uyt de vuyligheydt die van menschen ende beesten af-gaet. Dit kan noch klaerder af-ghenomen werden uyt dese made, die wy om de onrey-

II

A

B

C

Crustalis tenax

reynigheydt van haeren oirspronck ende vuyle stoffe uyt welcke sy voort kompt, de *swijn-made* ghenaempt hebben. Want sy onthoudt haer inde vuyle ende stinckeryolen ende hey-melickheden in welcke sy oock haren oirspronck heeft uyt een verrottinge die in een vochtige ende warme stoffe aldaer veroirsaect wert.

Den langen steert die desen worm heeft, bewaert hem dat hy in het voort-kruypen niet om en rolt, want so haest hy gewaer wort dat hy rollen soude, so weet hy dat door het krommen des steerts daedelick te verhinderen.

Desen worm heeft sich tot veranderinghe beginnen te stellen den 26 Augusti, tot welcken eynde sy gewoonelick kruypen inde gerren ende

groeven van oude muyren. Sy verblijven in haere veranderinghe den tijdt van seven-thien dagen. Want na dat ick hem daer dus lange hadde sien inliggen, so is daer uyt voort-gekomen een tamme bye ^d ghelijck af-gebeeldt

is

d. Het schijnt een vreemde saeck te wesen dat de Byen, (die so uyt-nemende vernuftich zijn ende van welckers wonderlicke wercken ende regeeringhe seer veel, maer echter noyt genoegh na waerdigheydt ende waerheydt geschreven is:) uyt sulcken gheringhen stoffe ende onreyn vuyligheydt voort-komen. Het is nochtans seecker (seght Jonstonus in sijn natuyrelicke Historie *lib. 1. de insectis*) dat uyt verrotte Stieren, Ossen, Koeyen ende Kalvers de Byen geboren worden. Daer wort by-gevoegt dat de Koningen ende Hooft-officieren uyt de hersenen, maer de ghemeene byen uyt het vleesch haren oirspronck nemen. Insgelijcx mede uyt het merch van het rugge been: doch dat die uyt de hersenen komen, de schoonste, voorsichtichste, sterckste ende grootste bevonden worden.

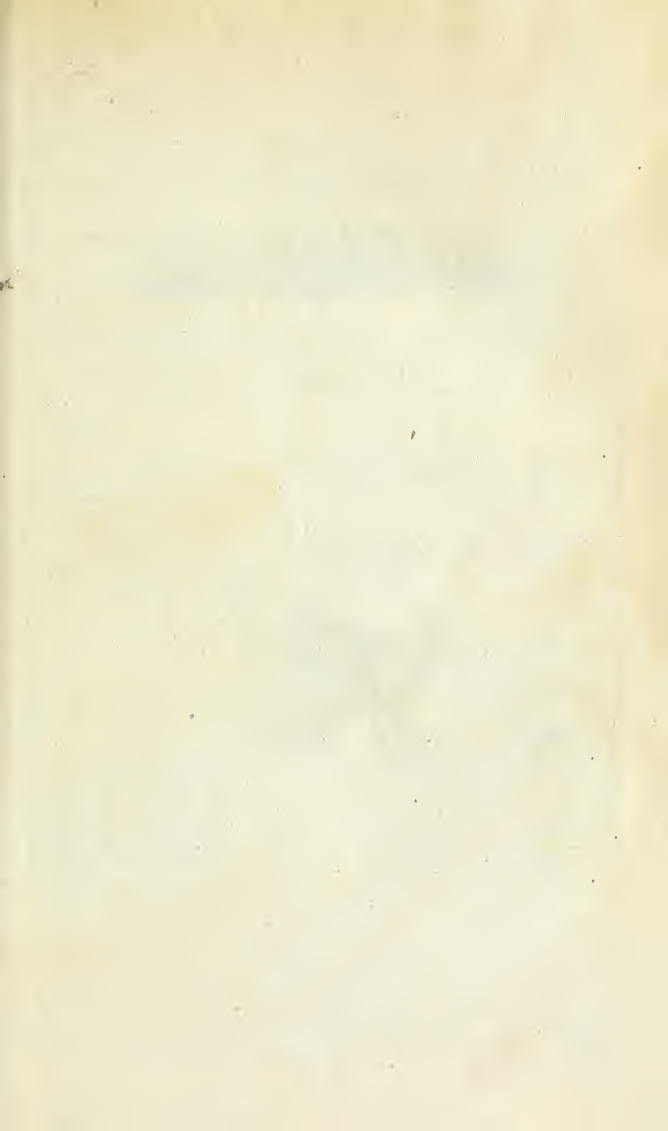
Vande gewoonlicke voortelinghe der Byen wort seer verschillig gevoelt ende geschreven; men siet niet dat tot dat werk de mannekens met de wijf kens t'samen komen. *Jonstono teste loco citato, apum coitus visus est nunquam.* Sommige meenen dat de koningen alleene de mannekens zyn ende saedt geven tot de voortelinghe,

is inde tweede af-beeldinge by de letteren A. B. C. waer van A. de maede, B. de veranderinge der selfde, ende C. de

linge, ende dat se daerom grooter zyn. Den geleerden Voslius schrijft vande voort-settinghe der byen, uyt verhael der gene die met de byen om-gaen, aldus. Den Koningh der byen set syn saedt in yder huysken. Dat saedt heeft de gedaente van een wit blaesken, uyt welke een wit wormken voort-compt het saedt van slaep-kruyd niet onghelijck. Rontom dit blaesken wort vande gemeene byen uyt den daeuw gedaen een taeye witte vochtigheyd. So dat dese witte vochtigheyd te verghelijcken is by het wit van een ey, maer het saedt des Koninx by het geele des eys. Na dat de gemelde blaeskens met dese taeye vochtigheyd omcingelt zyn. so broeyen de broeyd-byen de selfde uyt. Daerna beginnen sy allenxkens meer en meer te swellen; tot datter eyndelick sulcke wormkens uyt-komen ghelijckmen uyt de vette kaesen fiet te voorschijn komen. Ten laetsten worden daer uyt voortgebracht volmaeckte byen, het velleken open-splijtende, binnen den tijt van thien, twaelf of meer dagen, na dat het bequaem weder is. Siet *lib. 4. de idololatria cap. 66. pag. 1531.* om dat de byen gesamentlick als in een regeeringe leven, so hebben se in onse duytsche tale daer van haer naem gekregen, om dat se *by een* leven. So dat byen, so veel is als *by-een*. Om te beter ervarentheydt te nemen van haer voorteelinge, regeeringe ende wercken, so dunckt my, datmen daer toe behoorde te gebruycken byen-korven van glas of eenige doorluchtige stoffe gemaect,

de bye vertoont die daeruyt ghekomen is. Welcke in het eerste myscheen sonder vleugels te wesen, want in plaetse vande selve sach ick twee witte plecken van grootte ontrent gelijk een spelden-hooft, als in mal-kander gevouwen. Doch de bye begon dadelick die witte plaetsen met haer achterste pooten geduyrich uyt te strijcken, ende heeft de selve inden tijdt van ontrent twee uyren so net uyt-gepolystert, datse tot volkomene ende fatsoenelicke vleugelen geworden zijn.

Het voedtsel van dese bye is de soetigheydt die se haelt uyt de bloemen vanden *carduus sylvestris*, daerse dickmael op gevonden wort. Oock eten dese byen suycker, ende kunnen daer mede eenen langhen tijdt in het
 leven

A

III

B

leven gehouden worden. Sy en zijn niet seer hongerigh, ja kunnen den tijdt van een-en-twintigh dagen sonder eenigh voedtsel in het leven blijven: een teycken dat haere ingebooren warmpte seer wel gematight is teghen haere natuyrelicke vochtigheydt.

III. ONDERVINDINGE.

GElijck meest alle rupsen haeren oirspronck nemen uyt eenigh saedt ^e, so is oock dese rupse voortgekomen van een saedt dat aende bladeren

B 5

deren

^e. Sommige meenen dat alle dieren oock de *insecta* ende de alder kleynste uyt eenigh saedt geboren worden, ende niet uyt enckele verrottinge; ende dat de kleene saden allesints kunnen verstroeyt worden, of met de kruiden op-gegeten zynde, daer na inde dieren of na haer doot uyt de selfde, verscheyden dierskens veroirsaectt worden. Ja dat op dierghelijcke maniere de vorschten somtijts konnen inde locht geboren zyn, ende met den regen neder-gevallen; door dien eenich van haer saed inde locht met de dampen

B 5

op-

deren vanden popelier-boom gheset was, ende door de hitte der sonne uyt-ghebroeyt wiert. Dese Rupsen eten seer geern de bladeren vande popelier-boomen of oock willege boomen, welcke beyde bladeren malkanderen in krachten seer gelijk zijn.

Dese Rupsen worden van verden gesien, om haer schoon wit datse hebben, ende om datse haer inde hoogte op de boomen onthouden; om welke

op-genomen was, ende door de warmte des luchts tot vorscheen geworden. Edoch daer zyn so veel dierkens die uyt lanck verstorven hout, uyt het midden der besloten vruchten, ende uyt alderley verrotte ende bedorven saecken voort-komen, als mede uyt enkele broedinge, daer maer eenichsints een bequame vochtigheyt ende gematighde warmte gevonden wort; dat het onmoghelick is in alderley oirspronck der dieren eenich eygen saedt aen te wijzen. Ghelijck in het vervolgh deser uyt-vindinghen noch verder blijcken sal. Want de warmte ofte natuyre en kan noyt ledich wesen, maer daer eenichsints maer bequame bereydinghe van stoffe kan vallen, daer uyt komt altoos yets levendichs voort, so dat den onderganck van het eenē, den op-ganck wort van het ander.

ke reden ick haer tot onderscheyt, de *Verde-sienders* genaempt hebbe.

Ick hebbe dese Rupse van eten versorght vanden 21 Mey tot den selden Junii, ende als doen heeft hy sich tot ruste gaen leggen, om na sijn veranderinge een vroeyelicker leven te verkrijgen. Ende sy is inde veranderinge gebleven den tijdt van veertien daegen, ende doen is daer uytgekomen eenen witten uyl. Gelijk inde derde af-beeldinghe te sien is, waer van A. de rupse, ende B. den uyl vertoont, die daer van voortgekomen is. Na dat dit uylken met sijn geselschap eenige dagen vroeylick geweest was, so heeft het sijn saedt geset. Korts daer aen is het manneken gestorven, maer het wijfken bleef noch in het leven den tijdt van vier-en-twintich da-

daghen, hoe wel ick niet en konde bedencken waer by dat het so langhe in het leven konde blijven, also het geen voedsel en gebruyckte.

IV. BEVINDINGE.

DEsen *f* Worm wort gevonden in de secreten, nemende sijnen oorspronck

f. De Wormen worden voort-gebracht by-na in alderley soorten van dingen, niet alleen door verrottinge maer oock in saeken die tot verrottinge niet en komen: want (seggt *Jonstonus*) als de Meulenars haer Molen-steenen scherpen, so vinden sy dat daer wormen in geboren worden. Sommige Wormen dan komen uyt verscheyden boomen, ghewassen, kruyden: andere uyt verscheiden beesten; andere worden inde menschen geboren, of in haer leven, of na haer doot. Daer worden oock Wormen geboren in steen-achtige of schelp-achtige lange ronde buyskens hangende aende steen-klippen of oude schelpen. Sommige van dese buyskens zijn recht, andere krom ende omgedraeit. In dese buysen leven ende worden voort-gebracht wormen ontrent een vinger lanck: Van welke breeder te sien is by *Rondeletius*, *Jonstonus*, *Aldrovandus* &c. In het jaer 1504 wierden in Italiën menige Wormen van een onbekende gedaente inde locht gesien, welke gelijk een dicke wolcke, het licht der Sonne verduisterden. *Jonst. lib. 3. de insectis, cap. 2.*

AB

IV

E

V

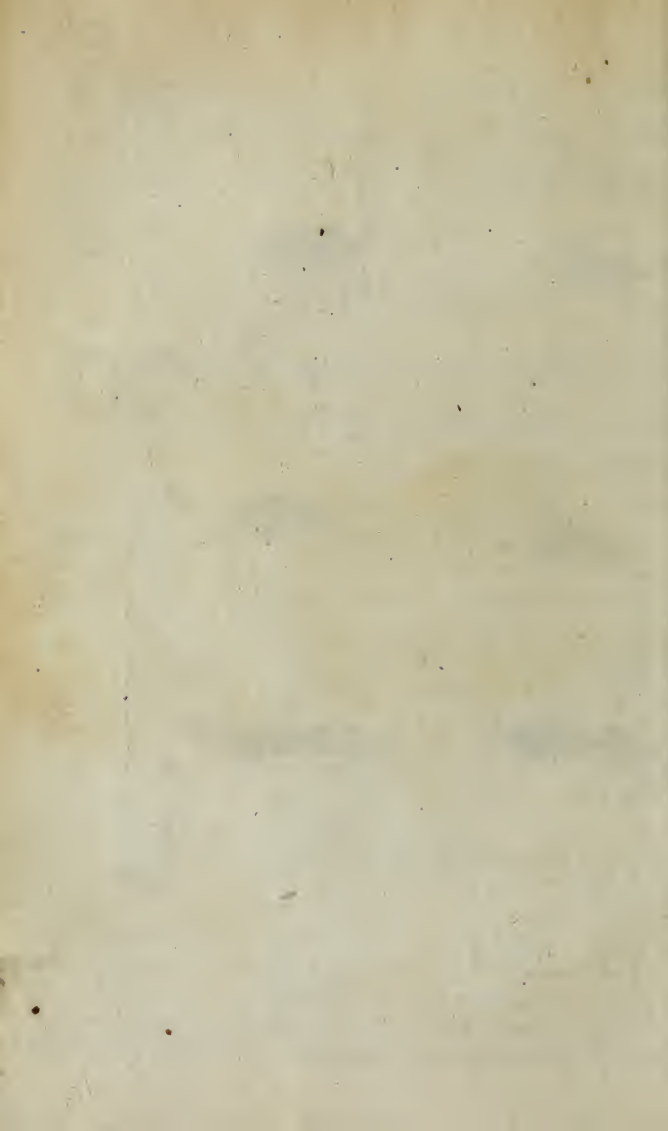

F

VI

spronck uyt den dreck der menschen,
 ende is seer traegh in het voort-kruy-
 pen: so datmen hem niet sonder re-
 den mach noemen den *vuylen leuyaerdt*.
 Hy leyde sich tot veranderinghe den
 28 September ende inde selfde blij-
 ven ligghen tot den 22 October, dat
 is vijf-en-twintig daegen. Ende doen
 is daer uyt voort-gekomen een kley-
 ne vlieghe, glijck inde vierde figuyre
 verthoont aende letteren A. B. kan ge-
 sien werden. Dese vlieghe onthou-
 den haer ontrent de plaetsen daerse
 van daer ghekomen zijn, ende hebbe
 die met suycker niet kunnen in het
 leven houden.

V. BEVINDINGE.

DEse made of worm heeft haeren
 oirspronck gehadt uyt een war-
 mc

meg vochtigheyt, waer door alle verrottinghen ende bedervinghen ontstaen, ende om dat de natuyre of warmpte niet en kan ledich wesen, so wort uyt het verderf van het eene wat anders gheboren. Want den onderganck van het eene, is den op-ganck van het ander, ghelijck in veelderley gelegentheyten bevonden wort. Ende in het bysonder so is desen worm gesprooten uyt bedorven drooghenvisch, welcke ick onder een glas bewaert hebbe. Ende ick hebbe bevonden dat op den 26 Mey desen worm in een *h* ey verandert was, ende dat

g. Dat de vochtigheyt ende warmte t' samen ^{uit} wel ghematicht zijnde, alderbest bequaem zijn tot de voorteelinge, als mede tot het groeyen ende voortbringen der gewassen ende dieren, leert allesints de dagelike ervartheit.

h. Dat uit eyeren dieren komen is ghemeen; maer dat een dier in een ey verandert, ende dat daer uit weder een ander soorte van gedierte voortkomt, schijnt seer vreemt te wesen.

uyt dat selfde ey op den 21 Junii daer na, een groote soorte van een vliege gekomen is, als by letter E. mach gesien worden.

VI. BEVINDINGE.

HEt begin van desen worm is uyt de verrottinge van een zuycerwortel, ende heeft inde selfde wortel sich tot veranderinge geset op den 9 Augusti, ende is daer uyt voor-ghekomen op den 25 vande selfde maent een lanck swart beestken, gelijk by letter F. afgebeeld staet. Het achterste lijf sleept achter-aen, ende is traegh in het kruypen, gelijk oock te vooren den worm geweest was.

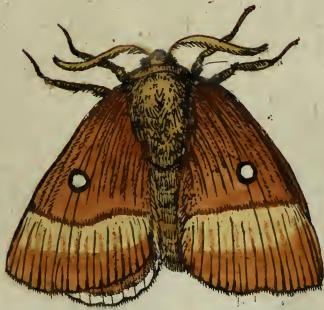
Als dit beestken eerst uyt-komt, so is het van couleur bleeck-gheel, ende het lijf vooren wat root-achtigh: maer
daerna

daerna wort het hoogher gheel, ende naderhandt amber-achtigh, ende eyn-
delick schoon swart. Ick hebbe het by
wat foetigheyt eenen langhen tijdt in
het leven behouden.

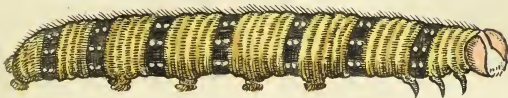
VII. VERANDERINGE:

DEse rupse eet het loof van brae-
men ende willige-boomen, welck
beyde tamelick verkoelende zijn, met
een t'famen-treckende eyghenschap.
Ick hebbe hem wegh gheset om tot
sijn veranderinghe te komen op den
13 Junii, ende sy heeft haer selven ge-
lijck als begraeven ende in een rust-
plaets begeven tot op den 14 Julii, so
datse in haer veranderinghe gheble-
ven is den tijdt van een-en-dertigh
daegen. Ende doen is daer uyt voort-
gekomen eenen bruynen uyl, gelijk
by

VII

VIII

A

by de letter G. af-ghebeeldt is. Zijn couleur treckt na den gheelen, ende op ieder vleughel staet een rondt pleckjen uyt den witten. Defen uyl was na sijnen aerdt seer sterck, hoewel hy in den tijdt van twee dagen doodt was. Ick noemden hem den *voorsichtighen*, om dat hy in sijn voort-kruypen seer seecker ginck.

VIII. BEVINDINGE.

DEse bonte Rupsen onthouden sich aende Duyn-kanten, nemen haer spijsse van verscheyden kruyden, ende zijn aen geen eenderley voetsel verbonden, maer weyden wijdt en breedt ontrent de Duynen. Ick en hadde dese Rupsen naeuwelijx te huys gebracht, ende met haer coleuren afgheteyckent na het leven, ofsy stelde

haer selven tot veranderinge op den 12 Julii, in welcke sy gebleven is tot den 5 September, dat is vijfende vijftigh daegen lanck, ende doen is daer uyt voort-ghekomen desen Uyl afgheteyckent aen de letter A. Dese Rupse scheen teer te zijn, 't welck ick oordeel veroirsaect te wesen, om dat hy wat te vroegh van sijn gewoonelick voedtsel ontrocken is geweest. Ick heb hem om onderscheydt te maecten, den *Jager* ghe-naempt.

IX. VERANDERINGE.

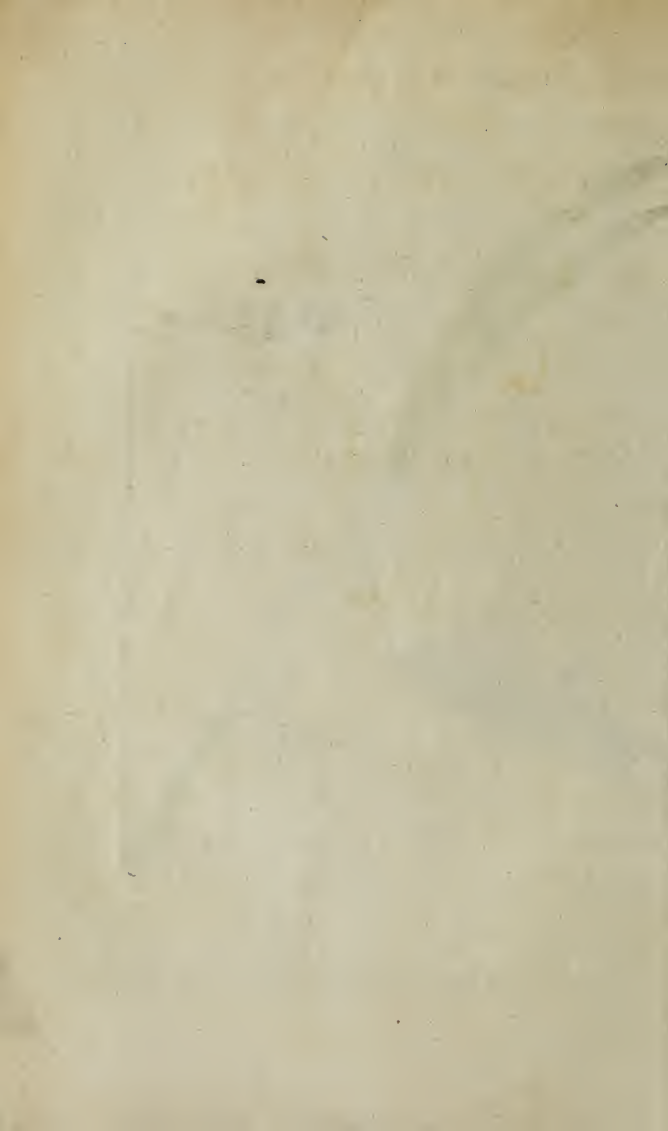
DEse Rupse en is de voor-gaende niet seer onghelijck in coleuren; doch dese is gladt, maer de ander hayrachtigh; d'een klein, en d'ander groot. Dese Rupse gebruyckt tot haer onderhoudt de bladeren van Sint Jacobs

IX

A

Callimorpha nerocera

cobs kruydt, 't welck ick hem gegeven hebbe den tijdt van acht dagen. Hy is in sijn volle kracht inde maent van Julius, want ontrent dien tijdt gaet hy sich tot veranderinge stellen, ende blijft als doot begraven ligghen aen een stroo-halm, op sodanige maniere als aen de letter A uytgedrukt is, in een stoffe welcke in het aensien de geelste zijde te boven gaet. Volghens mijn eyghen bevindinghe so heeft sich dese Rupse tot veranderinghe gheset op den 24 Julii, ende sy is in die veranderinghe blijven liggen tot op den achsten Mey des volghenden jaers, ende op dien tijdt is daer uyt-ghekomen een schoon Uyltjen, bontachtigh, te ghelijcke swart ende roodt: ende heeft sijn twee bovenstaende koleuren by-na behouden.

den, uytgefondert dat het geelin root verandert is,

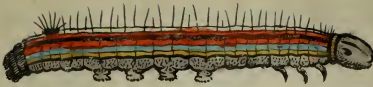
Dit Uyltjen heeft drie-en-twintig daegen sonder eten geleeft, ende na dat het sijn faedt gestelt hadde is het gestorven. Ick hebbe dese Rupse de *Zand-rups* ghe-naempt, om dat hy sijn verblijf-plaets altoos inde Duynen houdt, of dicht daer ontrent.

X. BEVINDINGE.

IN dese Rupse heb ick eenen bysonderen aerdt ende eyghenschap gemerckt. Want daer de andere meest alle vochtigh zijn van gematigheydt, door dien sy door sappige bladeren gevoedt ende onderhouden werden, ende d'erhalven eten ende drincken te gelijcke; ende boven haer ghewoonelicke spijs geen dranck van

noo-

X

A

Gastropacha venustrix

nooden hebben. Daer zijn in tegen-
 deel dese Rupfen seer droogh van na-
 tuyren, ende zijn seer tot den dranck
 gheneghen: daer van ick vertrouwe
 dat de oirsaeck te vinden is in haer
 voedtsel, zijnde de Bladeren van wil-
 lige Boomen, welcke van een drooge
 ende t'samen treckenden aerdt zijn.

Dese Rupfen nemen haeren oir-
 spronck uyt eenen ring, die van klei-
 ne eyerkens dicht aen malkanderen
 liggende, gemaect is, ende rontom
 de dunne tacken der boomen gheset
 worden, ende so vast aende selfde
 kleven, datse met een mes daer van
 gesneden moeten werden. Sy kunnen
 de koude selfs vande hardste Winters
 genoegsaem uyt-staen, sonder eeni-
 ghe schaede vande koude te lijden:
 Ende komen uyt haere eyerkens in

het voor-jaer, doch niet eer voor dat sy op de boomen aen welcke sy door de Sonne uyt-gebroeyt werden, haer natuyreljck voedtsel vinden konnen: soo datmen de selfde niet ghewaeren wert, of daer is seeckerlick groente, by welke sy in het leven konnen behouden werden. Hoewel ick door eygen ervarentheydt gesien hebbe, dat dese Rupsen uyt haer eyerkens ghekomen zijnde, elf weecken-lanck in het leven ghebleven zijn, by occasie datse met eenighe tacken sonder op-set of voornemen, op mijn solder gebracht waeren.

Dit heeft my te meer op-geweekt om naeder acht te nemen op de veranderinghe ende wedervaeren dat ick van dese Rupsen mochte vernemen; ende daerom heb ick de selfde met voedsel onderhouden ende gequeect

XI

A

Pieris brassicae

tot datse haeren volkomen wasdom verkreghen hadden, tot dat een der selfdena datse sich gesuyvert hadde, tot veranderinge ghekomen is op den 2 Junii, ende is so blijven liggen tot den eersten Julii, ende doen is daer een soodanigen uyltjen uyt-gekomen als by de letter A. te sien is: doch daer was weynigh levensby, ende na dat het eenige eyerkens geleght hadde is het ghestorven, ende de eyeren verdrooghden, om datter gheen manneken by geweest en was. Desc Rupse heb ick ghenaempt den *Nat-neus*, om dat hy so tot den dranck gheneghen was:

XI. ONDERVINDINGE.

HOewel daer weinig Rupsen zijn die de koolen beminnen, soo eten

nochtans dese seer geern de favoeyen ende blom-koolen, in welcke sy groote schade doen, de bladeren der selve tusschen de ribben op etende, maer de roode koolen en roeren sy niet aen. Syn meesten vyandt is den kouden reghen, door welcken hy geheel tot water verdwijnt, soo datter niets dan alleen het vel overigh en blijft.

Dese Rupsen hebben tweederley tijdt van veranderinghe; want als sy haer des Somers tot veranderinge setten, soo geschiet die in eenen korten tijdt, maer indien haer veranderinghe in het na-jaer begint, soo verblijven sy daer in den ganschen Winter over. Ick hebbe dese beyde veranderingen door eygen ervarentheydt bevonden. Want een van dese Rupsen heeft haer geset tot veranderinge, (welcke ick af-ghe-

af-ghebeeldt hebbe aen de letter A) op den eersten Julius, ende op den twaelfden dagh vande selfde maendt is daer uyt voort-gekomen een witte Boter-kapelle, diemen in Hollandt *Wittiens* noemt. Doch een ander Rupse van dese selfde soorte, heeft haer tot veranderinghe begheven den 17 December, ende is daer in gebleven den gheheelen Winterdoor, tot den 15 Mey des volgenden jaers, ende doen quam insghelijx daer uyt voort een witte Boter-kapelle, de voorgaende in alles gelijk.

Doch hier staet wel aen te merken, dat ick om verder den aerdt deser Rupsen uyt te vinden, in een ander jaer, op den 18 December een groote menighte van dese Rupsen genomen hebbe, ende van spijsse ver-
sorgt

forcht so langh alse eten wilden. Doen heb ick bevonden ende ghesien dat de Rupfen die minst met swart gheteyckent waeren, na datse op-hielden van eten, vier dagen bleven stil liggen, ende als doen quamen door de huydt aen weder-zijden van yder Rupse ⁱ veertich en oock 50 en 52 kleine Wormkens te voorschijn: welcke so haest sy uyt-gekomen waren. yder een geel zijden huysken sponnen, beginnende van onder opwaerts, tot dat het boven haer hoofd toe-

i. Dese Historie is gansch vreempt, niet alleen ten aentien vande wijze op welcke dese wormen voortkomen; maer insonderheydt om dat een ende selfde rupse op tweederley manieren voortteelt; namelick op dese vreemde, ende dan op de gewoonelicke wijze, door haer saedt. Ten anderen, om dat een ende selfde Rupse tweederley voort-brenght, namelick somtijts een wittien, ende somtijts een vliege. 't Welck noch meer te verwonderen is, indien-men de derde wijze van voortteelinghe inde selfde rupfen aenmerckt, die hier noch by-gevoegt wert.

forgt so langh alse eten wilden. Doe heb ick bevonden ende ghesien da de Rupfen die minst met swart ghe teyckent waeren, na datse op-hielde van eten, vier dagen bleven stil liggen, ende als doen quamen door de huydt aen weder-zijden van yde Rupse ⁱ veertich en oock 50 en 50 kleine Wormkens te voorschijn welcke so haest sy uyt-gekomen waren. yder een geel zijden huyskesponnen, beginnende van onder op waerts, tot dat het boven haer hooft toe

i. Dese Historie is gansch vreempt, niet alleen te aentien vande wijze op welcke dese wormen voortkomen; maer insonderheydt om dat een ende selfd rupse op tweederley manieren voortteelt; namelick op dese vreemde, ende dan op de gewoonelicke wijze door haer saedt. Ten anderen, om dat een ende selfd Rupse tweederley voort-brenght, namelick somtijt een wittien, ende somtijts een vliege. 't Welck noch meer te verwonderen is, indien-men de derde wijf van vóorteelinge inde selfde rupfen aenmerckt, d

toe ginck. Als sy dit alle so gesponnen hadden tot haer selfs bewaeringe teghen de koude vande lucht, doen quam de Moeder-rups uyt welckers lijf sy voort-gh gekomen waeren, ende die sponde selfde alle aen malkanderen vast (als met een bandt der liefde) op dat sy uyt haer veranderinghe komende, malkanderen souden vinden, ende saedt na-laten. Dit ghedaen zijnde, stelde sich de Moeder-Rupse daer by, ende leefde noch met alle die wonden, (uyt welcke de veertich en meer, te voor ghemelde Wormen uyt-gh gekomen waeren,) ende sonder eten, vanden 14 September tot den 28 dito. Ende den 9 October, zijn uyt de veertigh ghemelde en meer Wormkens, even soo veel *k* kleine vliegghen gekomen, die maer

k, Behalven dit, soo teelen de vliegghen voort door

44 METAMORPHOSIS
fes daeghen in het leven bleven.

Noch een ander Rupse doch vande
selfde soorte, na datse sich tot veran-
deren ghevoeght hadde, ende veer-
thien dagen daer in vertoest, so qua-
men vooren uyt het hoofd der veran-
deringe twee Wormen te voorschijn.
Ende dese twee Wormen zijn in
mijn

saedt ende vermenginge; waer uyt wormen, ende uyt
de wormen vliegghen voort-komen. Voorts worden
de vliegghen by *Mouffetus* ende andere in veelderley
soorten verdeelt, so ten aensien van haere grootte,
coleuren, ende ghedaente; als mede ten aensien van
haeren oirspronck, want sy oock uyt verscheyden
dinghen door verrottinge geboren worden. Daerom
wortter geoordeelt, dat alser meer dan gewoonelick
vliegghen gevonden werden, de locht tot pest genegen
is, gemerckt sy uyt een verrottinge voort komen.

De Vliegghen dienen tot spijsse niet alieen voor de
Spinnekoppen, Swaluwen ende andere dieren; maer
oock voor den *Chamæleon*, ghelijck *Mouffetus* ghe-
tuyght ghesien te hebben. So dat sonder waerheydt
vele geschreven hebben, dat dit dier by de locht al-
leen leeft. So yemandt begeerich is om te sien een
nette ende seer aerdighe beschrijvinghe vanden aerdt
ende uytnemende eyghenscbappen ende voordeelen
der vliegghen, die lese *Lucianus in muscæ encomio*.

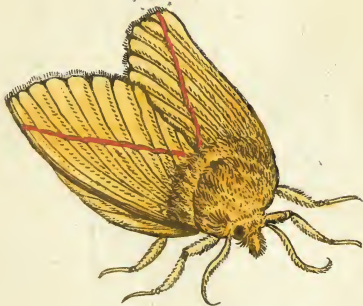
mijn gefichte binnen den tijdt van ontrent een uyr ende een half verandert in twee Eyeren van couleur gloeyent-amberachtigh: ende inden tijdt van derthien daeghen quam uyt elck Ey een groot-achtighe Vlieghe voort. Overwelcke vremde ende verſcheyden manieren van veranderingen, ende dat in een ende ſelfde ſoorte van Rupſe ick ſeer verwondert was, ſo dat mijn verſtandt als verſtelt ende ſtille ſtont. Ende dit is voor ſo veel ick tot noch van die ſoorte der Rupſen hebbe konnen met ervarentheydt uyt-vinden; want ick in allen deſen niets en ſchrijve, dan alleene-lick het gheen ick in eyghen perſoon bevonden ende geſien hebbe.

XII. BEVINDINGE.

DIt is mede een bysondere flach van Rupfen, want ick heb bevonden dat hy seer tot drincken ghenegen is, ende sijn hoeft in het water steeckende, heft sich met het voorlijf om hoogh, het selfde dickmael hervattende, ende laet also het drincken neder-sincken, even op sodanighen wijze als de Hoenderen doen. Dese Rupfen en willen niets altoos eten dan alleen de groote soorte van gras, ja souden eer sterven dan yets anders proeven.

Na dat dese Rupse haer selven hadde ghesuyvert, so heeft sy haer tot veranderinghe gheset op den 7 Junii, ende is daer ingebleven tot den derden Julii, dat zijn 27 daeghen, als
doen

XII

XIII

Pieris crataegi.

doen is daer uyt-gekomen een grooten Uyl gheelachtigh, hebbende een root streepken op elcke Vleughel. Dese Rupse bevondt ick dat by dage seer slaperig ende loom was, houdende sich geheel stil, ende hoewel men sijn vlercken op-licht, so treckt hy die weder stillekens in. Maer als ick met de kaers hem des nachts of inden avondt besocht, so bevondt ick hem seer levendigh ende van een woelenden aerdt. Ick heb hem den *Dronckaerdt* ghenaempt om dat hy seer tot het drincken genegen was.

XIII. BEVINDINGE.

Y Der Rupse is (gelijck wy in onse Voor-reden aen-ghemerckt hebben) van een bysonderen aerdt, ja (by gelijckenisse ghesproocken) van een

een eygene wijsheydt ende voorſichtigheydt. Want als deſe Rupſe voelt dat den tijdt des jaers beghint te veranderen, den Herft naedert, ende de koude locht gewaer wort, ſo gaen ſy gheſamentlick voor haer ſelven een ſchuyl-plaets verſorghen, ende haelen tot dien eynde op de Peerboomen of Doornhaghen eenighe bladeren te ſamen met haer ſpindſel, ende gebruycken daer toe meeft de uytterſte toppen vande tacken, om dat het loof daer meeft teer is ende bequaemſt om gheboghen te kunnen worden, ende alſoo een woonplaets voor haer geſamentlick te maken. Sy maecten deſe woonplaets ſeer behendich, want ſo langh het noch goedt weder is ſo laeten ſy een openinge om daer uyt en in te gaen,

maer

maer als de koude haer begint te dringen, so maeckense die wooninge sodichte toe, datse selfs door de alder-strengste vorst niet en worden beschadicht, ende door diense van buyten vet-achtich is, so en dringht daer gheen water in, maer vloeyter over heen: doch sy lijden grooten aenstoot vande Meesen, die dese Rupsen seer graeghelick op-soecken ende eten.

Dese Rupschieldt op van eten den tweeden Junii, ende stelde sich dan tot veranderinghe, ende doen is daer uyt-ghecomen den 30 dito een wit uyltjen, hebbende op een yder vleugel een root pleckgien. Ick noem dese Rupsen den *Koeckoeck*, om dat sy daerin den selfden gelijk zijn, datse van ontrent half September tot het

D

begin

begin van April in haere schuyl-
plaetſen blijven, tot datſe de warmte
der Sonne gewaer worden, ende be-
ginnen dan weder te eten.

XIV. VERANDERINGE.

HOewel de Rupsen meest alle by
de Bladeren leven, ende daerom
niet geern vande ſelfde wijcken, maer
altoos daer ontrent ſich onthouden;
ſo en is nochtans dit in allen niet
waerachtich. Want deſe Rupsen heb-
ben haer verblijf inde Aerde, ende
ſchuylende Aerde ſo langh het dag
is, ende komen eerſt te voorchijn met
de duyſterniſſe, ende doen by nachte
ſo veel proviſie van eten op, als voor
den aen-ſtaenden dach ghenoegh is,
ende zijn alſo eenichſints de Vleder-
muyſen ende Nacht-uylen ghelijck,
ende

XIV

ende daerom heb ick hem den *Nacht-uyt* ghe-naempt. Sy eten seer geern de jonghe scheutjens van verscheyden kruyden als onder anderen van kruyfsken-kruydt ende van teskens-kruydt, welcke kruyden beyde van verkoelenden aerdt zijn.

Dese Rups stelde sich tot veranderinghe den 28 April ende is daer in ghebleven tot op den 9 Junii, ende doen quam daer uyt eenen donckeren Uyl, welcke sich by daeghe niet en laet vinden, maer alleen als het duysteris, ende onthouden haer inde hoven daer verscheyden Kruyden gheplant werden, ende ontrent de bloemen uyt welcke sy haer voedtsel halen.

XV. BEVINDINGE.

ALs ick dese Rups eerst aensach, so dacht my dat hy eenichsints den aerdt ende eygenschap des Hipocrits vertoonde: want hoewel hy seer snel is in het loopen, so is hy nochtans dadelick ghereedt om so wel achterwaerds als voorwaerds te loopen, na dat het hem goet denckt. Haer spijsen zijn de bladeren der Doornhagen, welcke sy so langhe eten alse die kunnen vinden.

Als sy haer tot veranderinge gaen stellen, so voegen sy haer by malkanderen in eenen troep, ende yder heeft sijnen bysonderen draedt daer hy aen hanght, waerom de Land-lieden haer *Boeren-nestelingen* noemen.

Dese Rups heeft haer tot veranderinge

XV

XVI

deringhe gestelt den 5 Junii ende den 27 dito is daer af-gekomen een / motte, die haer langhende geern ontrent de Dooren-hagen onthoudt, tot dat sy haer saedt daer op-geset heeft, ende dat saedt blijft daer tot het begin van den naesten Somer, want sy en komen niet te voorschijn, voor dat haer spijsse voor haer gereedt is.

XVI. BEVINDINGE.

DEse Rupsen eten de bladeren van Willighe Boomen ende onthou-

D 3

den

1. De Motten komen uyt wolle ende menigherley soorten van kleederen, so van vellen als van andere stoffe gemaect, ende verderven het gene daerse van voort-komen, gebruyckende tot spijsse het selfde dat haer den oirspronck gaf. Ick heb in mijn cantoor tegenwoordigh een kleet dat uyt de Straet Davids ghebracht is, ghemaect vande buycken van eenige voghelen, welckers pluymen met het vel af-ghenomen zijndè ende t'samen ghevoeght, de Inwoonderen al daer tot kleederen ghebruycken. Uyt dit kleedt sien ick dat door de warmte een groote menigte van vlieghende Motten voort-ghekomen is die het selfde gansch verteeren ende tot stof verbrijfelen.

den haer inde scheuten ofte bladeren
welcke sy te samen woelen met haer
spindfel, ende maecten also voor haer
selven een Wooninghe, in welcke sy
haer voor de hitte vande Sonne be-
schermen. Sy zijn seer snel in het
kruypen, ende soo haest sy yets on-
ghemeens ghevoelen behalven den
Windt of yets datse ghewendt zijn,
so laeten sy haer selven dadelick met
een draedt na beneden vallen, op dat-
se niet en mochten verseert of bescha-
dicht werden. Ick noemden hem *Be-
drieger*, want als ick een van dese
Rupsen meynde met de handt te vat-
ten, so liet hy sich haestelick vallen,
so dat ick in mijn meeninghe bedro-
gen wiert. Hy heeft sich tot Veran-
deringe geset den 13 Junii ende den
21 dito is daer een Uyltgien uyt-ge-
komen dat seer vluchtigh was.

XVII

XVII. BEVINDINGE.

DEse Rupse heb ick om sijn bysondere ruygicheydt boven alle andere de *Ruygen Beyr* genaempt. Hy bemindt seer de Krop-salade ende de Scherley. So haest als hy eenich gewemel voelt, of datmen hem yewers mede maer sacht aenroert, so gelaet hy hem als of hy doodt waer, ende houdt sich gansch stil, behalven dat hy sich in een rolt als een ronden Bal, ende verheft sijn lanck hayr om hoogh, ghelijck een Eegel-vercken; maer als men hem wil by sijn hayr op-nemen, so laet hy dat dadelick los uyt-schieten. De Musschen ende andere vogelen en willen dese Rupsen niet eten, maer schijnen een schrick daer van te hebben; het kan wel zijn datse van

eenen fenynigen aerdt voor haer zijn, ende daer-en-boven fo enis oock haer aensien niet aengenaem.

Dese Rupse heeft sich tot veranderinghe gestelt den 30 Junii ende den 22 Julii is daer uyt voort-gekomen eenen grooten schoonen Uyl; welcke even als het Letter-houdt gepleckt was. Dese Uyltgiens geven oock haer eyeren, maer door dien de jonghen daer uyt eerst voort-komen ontrent de maendt October, so datse gheen behoorelicke warmpte kunnen krijgen, so kruypen sy inde aerde ende in andere gaeten, ende onthouden haer aldaer den gheheelen Winter over, gelijk ick selfs bevonden hebbe.

XVIII. BEVINDINGE.

HEt voedtsel van dese Rupse zijn de bladeren vande violetten: sy en

XVIII

XIX

en kunnen de warmte vande Sonne niet wel verdraeghen, ende daerom onthouden sy haer altijt ontrent de aerde, ende zijn moeyelick om te vinden door hare groenicheydt, welke veroirsaect datmense niet licht vande groene kruyden en kan onderscheyden. Sy zijn oock seer vreesachtigh, want so haest sy yets hooren, blijven van stonden aen seer stille liggen, ende dat voor eenen ruymen tijt, so dat het schijnt als of sy doodt waren: daer na beginnen sy haer selven allenxkens ende seer sachtkens te bewegen, ende als hy niets verder en verneempt so is hy snel genoegh om wechte kruypen.

Na dat ick dese Rupse 18 daegen gespijst hadde, soo heeft hy hem gesuyvert van alle sijne onreynigheden

die hy by hem hadde , ende heeft sich daerna tot veranderinge gevoegt op den 4 September , ende is daer in gebleven tot op den negenden Mey des volgenden jaers , dat zijn acht volle Maenden ende daer over, sonder datmen daer eenich leven in konde gewaer worden , ende na dien tijt quam daer uyt een gemeene Vliege, recht op haeren tijdt met de warmte der Sonne. Ick heb dese Rupse tot onderscheydt den *Duycker* genaempt.

XIX. VERANDERINGE.

Ick hebbe dese Rupse met willigen Loof vijfthien daegen in het leven behouden. Als hy ophielde van eten so woelde hy seer eenen ganschen dach lanck, (als of hy groote smerte hadde) maer doen ginck hy sich stillekens

XX

A

lekens tot zijn Veranderinge begeven ende is daer in gebleven vanden 17 Julii tot den 20 Augusti, zijnde 35 daegen, ende doen is daer uyt voort-gekomen een geele Vliegeen Bye gelijk.

XX. VERANDERINGE.

DE Doorn-haghen hebben verscheyden soorten van Rupsen die haer het Loof af-eten, onder welcke oock dese eene is, hoewel hy oock eet het Loof van Pruym-boomen ende Keerse-boomen. Hy onthoudt sich seer geern inde schaduwe van het Loof, want het schijnt dat hy de hitte der Sonne niet verdraegen en kan. Eer hy sich tot Veranderinge stelde heeft hy tot driemalen zijn Vel verandert, ende op yder reys als hy

hyfijn Vel verandert heeft, fo houdt hyfich eenen ganschen dach feer stille, tot dat het hoeft wat stijver geworden is, want de Veranderinge van Vel veroirfaeckt een groote fachtigheydt.

Hyftelde fich tot Veranderinge op den 12 Junii ende op den 4 Julii is daer uyt-ghekomen een fchoon wit Uyltjen, ick heb de Veranderinge hiermede af-geteyckent gelijk aen de letter A te fien is, te meer, om dat ick hier wat aenmerckte dat ick aen geen andere ghesien en hebbe, want hoewel de opperfte fchale fwart was, foo ftont nochtans daerboven als op-gesponnen fchoone geele zijde, hoewel ick niet vatten en kan, hoe die daer boven op gebracht kan zijn. Ick noemden hem om fijn snelle loop, den *Schoonen-looper*.

XXI

Pieris antea

XXI. BEVINDINGE.

A List schoon dat de Netelen haer gheweyr hebben waer mede sy seer vinnich van haer steecken : nochtans en kunnen sy dese Rupsen niet af-keeren; welcke niet en komen om te steecken maer om te byten : ende so lange als de Netelen in haer fleur zijn , soo en willen se haer tot geen Veranderinge begeven. Dese Rupse stelde sich tot Veranderinge den 23 Junii, in welcke hy aengeroot zijnde veel levens betoonde door sijn beweginge. Den 9 Julii is daer uyt voortgekomen een schoon gekoleurde Kapelle, welcke lange in het leven kan blijven. Want dese Kapellen onthouden haer den geheelen winter door inde stallen der Beeften. Ick gaf hem den

den naem van *Gulfigaert* om dat hy seerveel at, ja naeuwelijx en konde versadicht werden.

XXII. BEVINDINGE.

HEt is een vermaeck om aen te sien, hoe heerlick dese Rupse van koleuren is, ende vande Natuyre geteyckent is, waerom ick hem de *Mervelie* genaempt hebbe. Sijn spijs is het loof van Keersen, Amandel, Peeren ende Pruym-boomen. Ick en hebbe noyt het saedt van dese Rupsen konnen vinden. Syn begin is gelijk een kleine swarte fleck, slijmachtich, nat ende blinckende, ende wort soo alenxkens grooter tot dat hy voor de eerste-mael sijn Vel verandert, ende dan begintmen de koleuren te sien, doch hy vervelt daernaech noch eenige reysen.

XXII

A

XXIII

A

reysen. Ick heb hem van kost versorgt 20 dagen, ende heeft sich tot Veranderinge geset op den 22 September, ende is daer uyt-gekomen op den 12 Julii van het volgende jaer desen Uyl hier af-geteyckent by letter A. welke maer twee daeghen in het leven bleef. So dat hy acht Maenden lanck geweest is sonder datmen daer in eenich leyen konde bespeuren: Ende lach aldus in eenige t' samen-gesponnen bladeren verborgen.

XXIII. BEVINDINGE.

HOe-wel-men segt dat den roock van gebrande wilden Wijngaert de Ratten ende Muysen dooden kan, nochtans worden dese Rupsen met dat Kruydt gevoedt. Doch men wort haer niet eer op dat Kruidt ghewaer dan

dan tegen dat daer Besyen aen komen, ende houden haer daer ontrent soo lange tot dat de Besien volkomen roodt zijn ende af-vallen, ende op dien tijdt verliest dat loof syn kracht, so dat het niet meer tot voedsel voor dese Rupsen verstrecken kan, d'erhalven beginnen sy haer in desen tijdt by gebreck van spijsse, tot veranderinge te stellen. Die ick bewaerde, heeft haer geset op den 24 September, ende doordien het laet op het jaer was, soo dat den Uyl die daer uyt komen mochte, geen bloemen tot syn voedsel soude kunnen vinden hebben, soo is hy in syn Veranderinge blijven liggen tot op den 13 Junii des naest volgenden jaers, soo dat hy by nae negen Maenden inde Veranderinge gelegen heeft, ende doen is daer uyt te voorschijn

XXIV

A

schijn gekomen desen Uyl aengeteickent by letter A van koleur uyt den geelen, doch nadat ick hem hadde afgeteyckent so is hy my ontvlogen, so dat ick sijn eynde niet en hebbe konnen sien. Ick noemde dese Rupse *Loospoot* om dat hy sich seer licht van het Loofliet vallen als of hy geen pooten gehadt hadde.

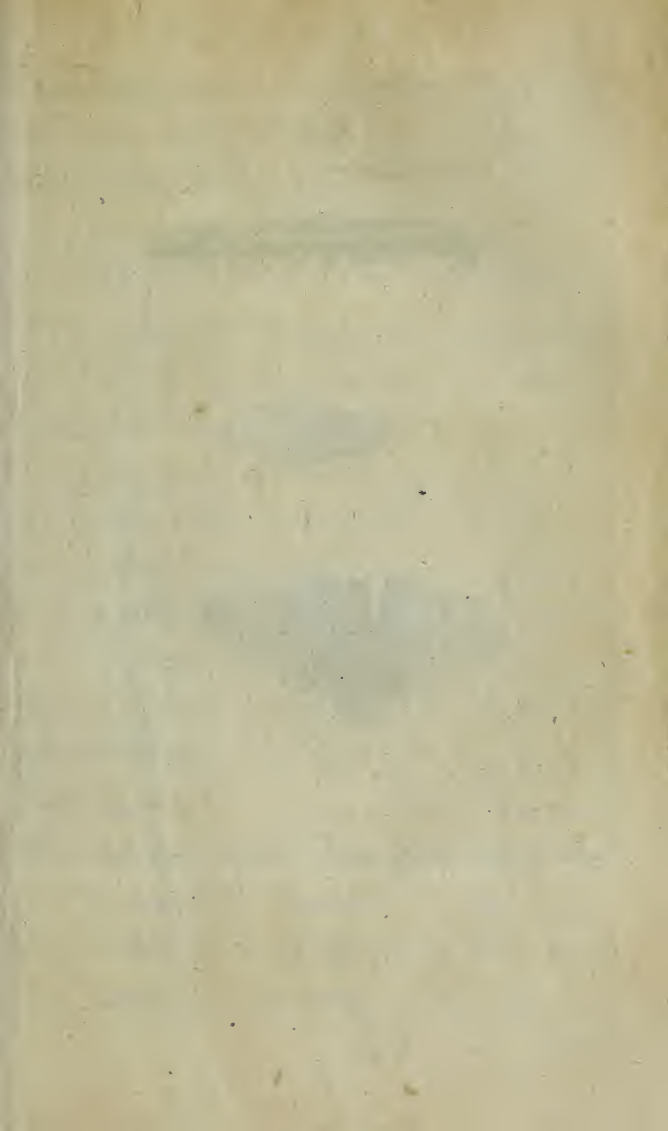
XXIV. BEVINDINGE.

DEse Rupse is van vooren ende van achteren ghewapent: van vooren tegen het hooft heeft hy ghelijck een hardt Schildt bynae een hert ghelijckende, aen welcken kop gheen ooggen en kunnen bespeurt werden. Achter op het lijf heeft hy een stijve harde pinne uyt den blaewen groen welcke ick oordeele seer venijnich te wesen.

E

wesen.

wesen. Alsmen het lichaem van dese Rups met een stroo of yets anders aenraeckt, so werpt hy het achter-lijf om, ende gebruyckt de gemelde Pinne tot syn wapen om sich te verweyren. Syn voedtsel is het loof van wilige Bladeren of van wiedaeuw, welke sy geern eten. Hy begon sich te suyveren endt tot veranderinghe te stellen op den 1 April, gelijk by de letter A vertoont wort, Dese vertooninge duyrde den tijdt van 55 dagen, in al desen tijdt vertoonende hy bescheydentlijck een mans aengesicht met baerdt en knevels, ende voorts de gedaente van een jongh kindt dat inde luyren opgewonden is, met een kap-doeck over het hooft. Na dat hy alsoo 55 daegen hadde ghelegen, so is op den 25 Mey daer uyt voortgeko-

XXV

107

gekomen een seer stercken Uyl. Ick noemde dese Rupse om syn fenijnigen steerts wille den *Pijlsteert*.

XXV. BEVINDINGE.

ICk hebbe by ervarentheydt in verscheyden jaeren bevonden dat de Sonne-bloemen haer saedt laten vallen, dat op de Aerde de gansche Winter door, (hoe streng het oock vriesen mach) behouden wort, ende inde Lente uyt-schiet. Desen Worm wacht na dit loof, ende onthoudt sich inde Aerde; doch ick en hebbe dese Rupse of Worm hier nevens af-gebeeldt noyt kunnen vinden of sien eten in den dach, maer ick heb hem des nachts met de Kaerse moeten soecken, want eer en komen sy niet voor den dach om te eten. Na dat ick

hem gevangen hadde, heb ick hem onder een Glas gefelt, ende gefien dat hy noyt als des Avondts en begon te eten. Nae dat hy fich ghesuyvert hadde, fo heeft hy hem tot veranderinge gefet op den 17 Augufti, ende is foo inde veranderinge gebleven tot op den 9 Junii van het volgende jaer, fo dat hy by na thien Maenden als doodt inde Veranderinghe ghelegen heeft, ende als doen is daer uyt voortgekomen dit Uyltjen 't welck op yder Vleugel de gedaente van een O heeft. Ick heb defe Rupfe den *Slaepaert* ghe-naempt, om dat hy den ganschen dach in flaep legt.

XXVI. BEVINDINGE.

Gelijck de Veranderinghen deser Dierkens (van welcke wy hier
fchrij-

XXVI

A

Vanessa atalanta

1111

schrijven) seer vreempt ende wonderlick zijn in haer selven, so heb ick daer-en-boven noch bevonden datse dickmael gheheel buyten mijn verwachten uyt-gevallen zijn. Als by voorbeeldt in dese Rupse geteyckent A. te sien is; ick en hadde gheen gedachten dat hier van yets schoons soude kunnen voort-komen, nochtans heb ick hem met eenighe andere voor een tijdt-lanck den kost versorgt, om te sien watter van geworden soude. Ick heb hem onderhouden met Olme-bladeren diese seer geern eten. Hy heeft een onfatsoenlicken Kop, rouw ende gansch niet gepolystert of net, daer andere in tegendeel blincken als een Spiegel. Hy heeft sich gesuyvert ende tot Veranderinge gestelt op den 7 Junii, ende

op den 20 dito is daer van voortgekomen, een schoon, vier-gevleugelt Voghelken, 't welck den gheheelen Winter in het leven blijft, ten zy dat het of van andere Dieren verslonden worde, of inde netten der Spinnekoppen verhangen. Ick heb dese Rupse om onderscheydt te maecten de *Noort-Rupse* genaempt.

XXVII. BEVINDINGE.

ALs de Savoeyen ende Blom-koolen beginnen te sluyten so wortmen ontrent de selve dickmael verscheyden Boter-kapellen ende Witiens gewaer, welcke op de selfde haersaedt setten: ende als de heete Sonneschijn daerop komt, so wort dat saedt opwaerts om hooge getrocken met de hoofdekens na boven, ende worden

XXVII

den fo allenxkens volwaffen Rupsen, die aen de koolen groote schade doen. Sy kunnen de warme Sonne-schijn wel verdragen, maer den lanck-duy-rigen regen geenfints, want dien regen doet haer geheelick verdwijnen ende smelten, fo datter niet overich en blijft dan alleenelick het Vel.

Dese Rupsse heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge gestelt op den 3 Augusti, ende op den 17 dito is daer uyt voort-gekomen een tweede soorte van Wittiens of Boter-kapellen, welcke mede den ganschen Winter ende somtijts langher in het leven blijven. Ick gaf dese Rupsse den naem van *Droevaert* om dat hy seer duyfter van koleur is, ende om dat hy aengeròcht zijnde sich by na niet en beweegt, ende licht laet dooden; so dat

hy van een flaeuw-hertigen ende loomen aerdt is.

XXVIII. BEVINDINGE.

DEse Rupse bemindt de Roosen seer, doch en was met enckelde Roosen niet te vreden, maer ick moest hem dobbelde geven. Als ick eenen dach na liet hem eten te geven, so begon hy sich dadelick tot veranderinge te voegen, doch door dat setten soude eenen onvolmaeckten Uyl gekomen hebben, ende daerom gaf ick hem eten so langh hy wilde. Want dit is in het gemeyn in alle Rupsen aen te mercken, dat so haest haer de spijsse ontbreeckt, so gaense haer tot veranderinge begeven: maer indien se voor haeren natuyrelicken ende gewoonelicken tijdt haer voedtsel missen, so
 komen

XXVIII

XXIX

komen sy na haere veranderinge onvolkomentlick ende seer teer voort. Maer moeten om haeren vollen aerdt te hebben , so lange eten tot datse van selfs ophouden ende sich tot veranderinge stellen. Dese Rupse dan heeft haer selven gesuyvert van alle haere onreynigheden , ende daerna tot veranderinge begeven op den 14 Augusti , ende daer is uyt-gekomen op den 17 Junii des volgenden jaers een geele Vliege , so dat hy over de thien Maenden in sijn veranderinge als doot ende begraven gelegen heeft sonder eenich voedtsel of beweginge , want daer en was (in aldien tijdt) gheen leven aen te bespeuren. De Vliege die hier van gekomen is , was seer traegh , ende loom van leven.

XXIX. BEVINDINGE.

Ick hebbe gemerckt dat dese Rupse groot vermaeck ende smaeck hadde in het eten van het loof der roode Jenevers ofte Aelbesyen, doch heeft sich seer haest tot veranderinghe gestelt na dat hy gesuyvert was, namelick op den 12 Julii, ende is inde veranderinge gebleven tot op den 15 Augusti, ende doen is daer uyt-gekomen een^m Vlieghe die seer graeuw ende

m. Men leeft 2 *Reg.* 1. 2. dat inde stadt Ekron eenen Af-god geweest is, die genaempt was *Baal-zebub*, dat is, een Heer ofte Meester der Vliegen, om dat dien Af-godt geeert wiert, ten eynde hy haer te hulpe soude komen tegen de menichte der Vliegen, die in Palestina de menschen veel ongemack ende schade aenbrachten. Want dit gevoelen over de reden der ghemelde benaeminghe, denckt ons veel waerschijnliker, dan dat den Af-godt de gedaente van een Vliege soude gehad hebben: gelijk eenige meenen. Ofte dat hy dus genaempt geweest soude zijn, om dat in sijnen Tempel altijd vele Vliegen waren, sittende op de Offerhanden der Beesten, die hem ter eeren, in
grootte

ende snel in het vliegen was, doch en bleef maer 4 dagen in het leven. Ick noemde dese Rups *Vroegh-op*, om dat hy gewoon was te eten smorghens
feer

groote menichte geoffert wierden : daer in regendèel de Joden seggen (hoewelse misschien hier in, gelijk in menige andere dingen, weynigh geloofs verdienen) dat inden Tempel te Jerusaleem, noch ontrent de offerhanden die daer gheslachtet wierden, noyt geen vlieghe en quamen. So dat den Afgod desen naem als tot een schimp soude gekregen hebben, om dat hy de offerhanden die tot sijner eere gedaen wierden, niet en konde vande Vlieghe verlossen. Want hoe is het eenichsints waerschijnelick te achten, dat Ahasia zijnde swaerlick gequest, ende versoeckende uyt den gemelden Afgodt te weten of hy van sijn kranckheydt genesen soude, dat hy op dien tijt dien Afgodt een naem tot sijn schande ende bespottinge soude gegeven hebben ? doet tot bevestinge van het eerste gevoelen, dat oock *Plinius lib. 10. cap. 28.* gewach maeckt van Volckeren die den Afgodt *Myagron* aengeroepen hebben, als met de menichte der Vlieghe de Pest veroirsaeckt wiert ; ende datse alle sterven, so haest men dien Afgodt offerhande ghedaen hadde. Ende *Ælianus* verhaelt in sijn elfde boeck vande dieren *cap. 8.* dat eertijts inden Tempel van *Apollo Actius* een Osse geslacht wiert voor de Vlieghe eermen het Feest hielt ter eeren van dien Afgodt, om datse vertrecken souden, ende datse mer het bloedt des

feer vroegh, in het aenvangen des dageraedts.

XXX. VERANDERINGE:

VEle ende verscheyden Rupsen beminnen de Violetten-bladeren, doch dese is een lief-hebber vande dobbelde. Indien het gebeurt dat sijn medt-gesel hemeer tot veranderinge stelt dan hy, soo ⁿ eet hy hem op, inson-

des gedooden Offe versadicht zijnde, alle wech gingen tegen dat het Feest aenginck. Doch inde selfde plaets schrijft hy van vromer Vliegen, die niet door loon als het ware uytgekocht, maer van selfs door eerbiedicheyt tot de Afgoden vertroocken, als men haere Feesten houden moest. Desen naem van *Baalzebub* hebben de Joden den Oversten der Duyvelen gegeven *Matth. 12. 24. Marc. 3. 22.* so uyt haet ende verfoeyinge des Afgodts, als tot verkleeninge ende versmadinge vande macht des Duyvels. Siet *Seldenum de dis Syris lib. 2. cap. 6.*

n. Hoewel het seergemeen is inde Natuyre, dat het eene dier een voetsel is voor het ander, nochtans is het wat seldsaems, dat van een ende selfde soorte, de dieren malkanderen verslinden, 'twelck gemeenlick niet en geschiet ten zy uyt noodt of eenich toeval, of immers in weynich soorten van dieren ghespeurt wert.

XXX

A·B

XXXI

A·B

Abrota grandis

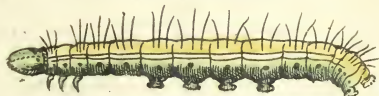
insonderheydt so hy eenich gebreck van spijsē heeft; ende dat konnen sy seer licht doen, door dien de Rupsen in haer veranderinge zijnde, gelijk een kindt inde luyren gewonden, ja als een dooden in het grafliggen. Dese rupse heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 13 Octo-ber, tot op den 6 Junii des volgenden jaers, ende doen is daer uyt-gekomen desen graeuwen Uyl, afgebeeld by de letteren A. B. dien ick den Brasiliaen genaempt hebbe.

XXXI. BEVINDINGE.

ONder alle Rupsen en weet ick gheen soorte die moeyelicker te verdrijven is dan dese: Want ick en hebbe niet konnen uyt-vinden, op wat maniere, of in wat plaetsen sy haer saedt

faedt stellen. Doch eyndelick heb ick na vlijtigh ende lanck-duyrigh onderzoek gemerckt, datse haer faedt brengen aen eenige bladeren, ende de selfde als dan met bruyn hayr bekleeden, (evenals of het een beestken op sijn selven waere.) Ende weten sich also tegen de koude te bewaren. Als ick dese bladeren open dede, so vont ick daer een faedt in dat uyt den groenen was. Dese Rupsen eten geern de bladeren vande beyer-hagen ofte kruysbesyen, als mede van ael-besyen, soo swarte als roode en witte. Sy zijne een kancker voor dese besyen, ende hoe neerstelick datmen die op-vanght, soo heb ick bevonden datmen 's anderdaeghs al weder andere kleyne vindt. Oock heb ick bevonden dat de vogelen dese Rupsen niet en begeeren. Sy
stellen

XXXII

.A.B.

tellen haer tot veranderinghe op den 22 Junii, welcke veranderinge ick om mijn bysondere nettigheyt hier af-ge-eyckent hebbe by de letteren A. B. y bleefinde veranderinge tot den 13 Julii, ende doen is daer uyt-gekomen een klein bont Uyltjen, wit ende seer verdigh met swart gepleckt. Alsmen hem inde handt heeft of laet vallen, so houdt hy sich ofhy doot waer.

XXXII. BEVINDINGE.

DEn taback heeft veel lief-hebbers niet alleen onder de menschen, naer oock dese Rupfen afgeteyckent en de letteren A. B. sy en willen anders geen kruyd eten: oock en sullen y de bladeren van dit kruyd niet geern eten, terwijle sy noch nat zijn, naer wachten liever tot datse droogh zijn.

zijn. Voorts heb ick gemerckt, datse veel liever de groote ende volwafschē bladeren eten dan de onderste, want die en zijn soo voedtsaem noch soo rijp niet.

Dese Rupsē heeft haer ghesuyvert ende tot veranderinge geset op den 3 Augusti, ende op den 17 dito is daer uyt gekomen een aerdigh Uyltjen dat sich vinden laet inde hoven ontrent de bloemen, ende heeft een langhe strael, waer mede het den honig weet uyt de bloemen te suygen, ende is snel in het vliegen. Ick heb hem den naem gegeven van *Taback-eter*.

XXXIII. BEVINDINGE.

DEse soorte van Rupsen is seltsaem ende weynigh te vinden, soo dat ick dese alleen maer gevonden hebbe;
dede

XXXIII

·A·A·

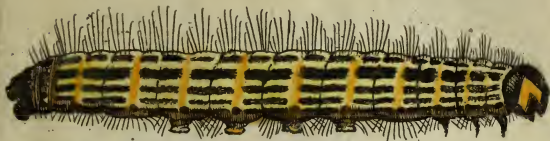

dede hem in een gelas ende gaf hem eten, doch bevondt hem vijs ende leckerte wesen, soo dat hy alle dage versche spijsse begeerde. Na dat ick hem een maendt lanck ghespijst hadde, soo spon hy eenige bladeren te samen, onder welcke hy sich selven als in een graf verberghet heeft. Daer na sach ick dat dese veranderinge haer vertoonde als een bruyn ey ghelijck by de letteren A.A. te sien is. Hy stelde sich tot veranderinge, na dat hy genoegh van de willege-bladeren geëten hadde, op den 19 Julii, ende bleefdaer in tot op den 3 Augusti, ende doen is daer uyt voort-gekomen een een-voudig Uyltjen, dat nochtans mede sijne nettigheyt heeft. Dit leefde sonder eten noch ses dagen.

XXXIV. BEVINDINGE.

DEse soorten van Rupsen onthouden haer in groote menichte by malkanderen op eenige willege-boomen, soo dat dese boomen van veelderley soorten van Rupsen ghesocht worden. Dese Rupsen sijn schoon van koleur, geel ende met swart geteyckent, dat seer wel af-steeckt. Voor aenden kop hebben sy de ghedaente van een wapen daer een keeper in staet, den grondt is swart ende den keeper geel, gelijk inde af-beeldinghe A. te sien is. Sy heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 8 Augusti, ende is in sijne veranderinge gebleven tot op den 30 Mey des volgenden jaers, dat is den tijdt van ontrent thien maenden: ende doen is daer

XXXIV

.A.

XXXV

daer desen Uyluyt-gekomen, welcke seer sterck was, hoe-wel hy maer twee daghen in het leven bleef. Om sijn gedaentes wille, gafick hem den naem vanden *geelen-wapen-drager*.

XXXV. BEVINDINGE.

DEse Rupsen onderhouden haer selven op de roode Ael-besjen, welckers bladeren sy seer geern eten. Het is een ongemeene slach van Rupsen: want daer de andere Rupsen haer pooten in het midden hebben, daer heeft dese haer pooten aen het achterlijf, ende doet daer mede groot geweld. Alshy van d'een plaets tot een ander, of vanden eenen tack tot den anderen gaet, soo vat hy den tack tusschen sijn achterste pooten wel vast, ende recht hem op inde hooghte ghe-

lijck een flange, ende voelt op die wijse allesints, of hy voorder, of op een bequamer plaetse komen kan of niet. Hy houdt sich so vast met die achterste pooten, datmen seer beswaerelick hem yewers af kan krijgen. Dese Rupse heeft haer ghesuyvert ende tot veranderinge geset op den eersten April, ende op den 24 Junii, is daer uytgekomen een Uyltjen, dat mede niet vreemt en is van teyckeninge, doch het was teer ende leefde weynigh tijdts.

XXXVI. BEVINDINGE.

DEse Rupse af-gheteyckent by de letteren A.A. is een wonderlick schepfel, ende van een vreemde gestalte: hy heeft boven op sijn lijf vijf bosfen van hayr, ende voren aen den kop twee

XXXVI

.AA.

twee hoornen van hayr, gelijk een fleck, (ende daerom noemick hem de *fleck-rupse*) ende achter op het lijf de gedaente vaneen steert, insgelijx van hayr; ende uyt het midden vande hayr-bossen rijzen noch eenige kleine hayrkens, die haer wat hooger verheffen, ende tot cieraet verstrecken. Hy heeft sijn vermaeck ontrent den duynkant, ende vindt daer verscheyden kruyden tot sijn voedtsel. Ick en konde echter niets vinden dat hy eten wilde, ende daerom heb ick hem met der haest af-gheteyckent, want hy begon sich dadelick tot veranderinge te stellen, makende sijn graf ofte schuylplaets van sijn eygen hayr dat hy op het lijf hadde, met sijn quijtsel vermenght. Hy begaf sich tot veranderinge op den 10 Julii, ende is daer inge-

bleven tot op den 8 Augusti, ende doen quam daer uyt eenen graeuwen uyl, na den blaeuwen treckende. Als desen uyl eerst uyt-ghekomen was, so bedeckte hy een langhen tijdt sijn ooggen met sijn voorste pooten, als of hy de locht niet en konde verdragen.

XXXVII. BEVINDINGE.

Niet tegen-staende dat de bloemen seer weynigh vande Rupsen besocht worden, so en sijnse echter, daer niet geheel vry van. Want dese Rupse af-gheteyckent aen A, doet aen de bloemen groote schade. Sy eten seer geern het beste uyt de jenoffelen, ofte roodeangers ende test-bloemen. Ick hebbe bevonden datse den ganschen dagh haer inde aerde onthouden, ende niet dan des nachts aen de bloemen komen;

XXXVII

.A.

XXXVIII

komen, so dat ick die niet dan by de kaerffe en hebbe konnen achter-haelen. Ick heb hem gespijst met de voorgenoemde bloemen (want hy eer soude gestorven hebben, dan yets anders geeten) tot den 30 Julii, doen begaf hy sich tot veranderinge, en is daer in ghebleven tot op den 23 September, ende doen is daer desen rooden uyl uyt-gekomen, die weynigh tijdt leefde. Om de groote schade die hy doet inde bloemen, heb ick hem den *verflinder* genaempt.

XXXVIII. BEVINDINGE.

Ick bevinde dat dese rupse ende vele andere het willegen loof beminnen. Waer van de reden my dunckt te zijn, dat dit loof van eenen drooghen aerdt is, waer door de over groote vochtigheydt

heydt deser wormen gematight wort. Dese rups is seer vreesachtigh, ende daerom oock geveynst van aert. Want als men hem eens aenraeckt, so rolt hy in malkanderen, ende blijft een tijdt langh gansch stil liggen, als of hy doot waer, ja laet hem om en wederrollen, ende tuymelen sonder sich te roeren, ende dicht gesloten blijvende. Maer indien men hem wat te hart druckt, so en kan hy dat niet verdragen ende moet sijn gheveynstheydt staecken: waer uyt een voor-beeldt van veel huychelaers ende gheveynsde menschen by ghelijckenisse kan genomen worden, ende heb hem den *Hypocrijt* genaempt.

Na dat ick dese Rups soo langhe ghevoedt hebbe als hy eten wilde, soo heeft hy hem selven ghesuyvert
ende

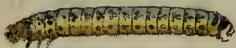
.XXXIX.

A

.XL.

.A.

.B.

ende tot veranderinghe begeven op den 10 September, ende op den 10 Junii des volgenden jaers is daer uytgekomen eenen witten Uyl met swarte stippelkens op de vleugels. Den ganschen eersten dach na sijn voortkomst hield hy hem seer stille, maer daerna begon hy te woelen ende vluchtich te werden.

XXXIX. BEVINDINGE.

DEse kleine Rupse heeft haer vermaeck inde hoogte ende laet sich vinden op de olme-boomen, welkers loof hy tot sijn voedtsel ghebruyckt. Hy en kan de koude niet verdragen, maer wort lichtelijck door de selfde gedoodt. Hy heeft hem gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 28 Augusti onder een vlies

dat hy gesponnen hadde, 't welck so blanck ende so net was, als of het gepolyftert silver geweest hadde. Hy is gebleven inde veranderinghe tot den 1 Junii des volgenden jaers, so dat hy over de neghen maenden inde veranderinge geweest is, ende doen is daer uyt-gekomen een ^o vliege af-geteyckent aen A. ick heb dese rupse den *Sprinck-haeng* genaempt, om dat hy met een slag seer haestelick sich van d'een plaets

^o. Uyt dese ende alle de voorgaende ende volgende historien blijktt, dat de natuyre somtijts uyt haer eigen selven een veranderinghe maect, vande eene soorte in een ander, hoewel sulx de oude vreemt geacht hebben. Want een Rupse of worm is een ander soorte van gedierte als een bye, witjen, motte, of vliege, in welcke sy verandert werden. Diergelijck gheschiet oock inde ghewassen, want ghelijck *Dodonæus* verhaelt, het gebeurt seer dickmaels, dat sommige ghewassen, ofte door het neerstigh mesten en bouwen, oft oock door onachtsaemheydt vande gene die het landt gade slaen, ofte oock door eenigen eyghen aerdt, van haer gedaente verscheyden worden, ende by na in een ander gheslachte schijnen te willen treden. Siet *lib, I. cap, I.*

plaets op d'ander werpt, gelijk een sprinck-haen.

XL. BEVINDINGE.

DE effchen-boomen en zijn mede niet vry vande Rupfen, want daer sijnder verscheydene die sijn loof opeten. Dese Rupse af-gheteyckent aen de letter A. weet seer aerdigh het effchen bladt toe te rollen, om sich daer mede teghen de heete sonneschijn te beschermen. Hy verandert verscheyden reysen sijn wooninge, gelijk de boeren in Noor-wegen doen, alsse met haer vee een plaetse kael opgeeten hebben, so verhuysen sy na een ander landt-streecck. Dese rupse heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge gelet op den 24 Junii, ende op den 26 September is daer uyt-ghekomen een motte, als te sien is by de letter B.

VER-

XLI. VERANDERINGE.

DEse dierkens af-geteyckent aen
 A. vindtmen ghemeenelick op
 de jenyver of aelbelye-hagen, daer eenigh
 vyer op gevallen is. Onder aen de hagen
 fietmen menige kleine dierkens als luyf-
 kens, welcke dese wormen tot spijsgebruyc-
 ken: ende vangen de selve met stil te liggen,
 want dan komen dese luyfkens en loopen
 rontom haer henen, ende op het lijf,
 welcke sy dan met het spits van haere
 becken weten te vatten, ende uyt te
 suygen. Dit dier heeft sich tot veran-
 deringe geset op den 19 Junii, ende
 op den 30 vande selfde maent is daer
 een vliege van voort-gekomen, so dat
 inden tijt van elf dagen van een worm
 een vliege geworden is. Ick heb hem
 den

.XLI.

XLII

den *bedriegher* genaempt, om dat hy feer listelick de dierkens die hy tot spijsgebruyckt, weet te vangen, sich so stil houdende, als of hy doodt waer.

XLII. BEVINDINGE.

TEgen dat de moerbefye-boomen haer loof uyt-werpen, so komen de zijde-wormen te voorschijn, vindende de bladeren der moerbefye-boomen tot haer voedtsel bequaem: hoe-wel sy jonck zijnde, oock wilde sichorey ende latoe eten, door-dien de moerbefye-boomen, feer laete, ja alderlaest onder de boomen haer bladeren krijgen. Eer dese wormen gaen spinnen, so suyveren sy haer selven van alle onreynigheydt diese by haer hebben. 160 zijde-wormen, geven gemeenelick aen zijde een once ende

80 graen. Defen worm heeft hem tot veranderinge gefteft den 14 September, ende daer is den 24 dito een wit uyltjen afgekomen. Eer dat dese uyltjens paeren, fo reynigen fy haer felven van alle vuyligheydt, fo wel het manneken als het wijfken, ende na dat fy (met de achterfte deelen) aen malkanderen geweest zijn, fo leght het wijfken 166 eyerkens. Indienfe niet en paeren fo leggenfe wel eyeren, maer fy zijn alle onvruchtbaer, ende verdroogen. Somtijts raecken dese uyltjens wel voor de tweede-mael aen malkanderen, doch daer en komt niets van. Sy fterven gemeenelick voor den tijdt van 14 dagen.

XLIII. BEVINDINGE.

HOe-wel dit een klein dieris, fo gebruyckt het nochtans defen diftel

XLIII

XLIV

stel af-gheteyckent aen A. tot sijn voedtsel, daer de groote beesten die niet en begeeren. Het heeft sich tot veranderinge ghestelt op den 9 Julii, welcke veranderinghe ick om haere aerdigheydts wille hebbe af-gheteyckent by de letter B. in het midden. Het opperste heeft de ghedaente van een keyfers kroone, ende daer onder een doots-hoof: van onderen heeft het de ghelijckenisse van een wapen, dat met goudt of silver in-gelegh is, even als het wapen van een bode. Dese vertooninge duyrde twaelf dagen, ende doen is daer een groen beestken van voort-gekomen, met ses pooten, 'twelck ick hier af-geschildert hebbe, ende de groene schildt-padde ghe-naempt.

XLIV. VERANDERINGE.

DIt volghende dierken en is het voor-gaende niet seer ongelijck, het gebruyckt voor sijn voedtsel de melisse ofte confelie de greyn, welckers sap in een roomer met wijn, ghedruckt zijnde de pijnē van het graveel seer versacht. Als dit dier voortkruypt so heeft het achter op sijn lijf de ghe-daente van een swarte waeyer, (na welcke ick het oock den naem gegeven hebbe) welcke als het voortkruypt, geduyrighlick beweegt, ende achter op sijn rugge werpt, gelijk of het tot verkoelinge diende. Dit dier stelde sich tot veranderinge den 7 Junij, ende na thien daeghen is daer dit beestken af-gekomen, af-geteyckent by B.

. XLV .

. A .

XLVI

B

XLV. BEVINDINGE.

DEse Rupfen hebben een wonderlicken oirspronck ; want ick hebbe bevonden op het willegen-bladt eenige kleine rupfen, in order staende, op de wijze van een kegel-spel, ende als sy haeren vollen waschdom verkregen hadden, so begonde sy haerte buygen ende tot eten te begeven, ende aten al het opperste ende fijnste van het loof af, so datter niet overigh en bleef, als een dun vlietken.

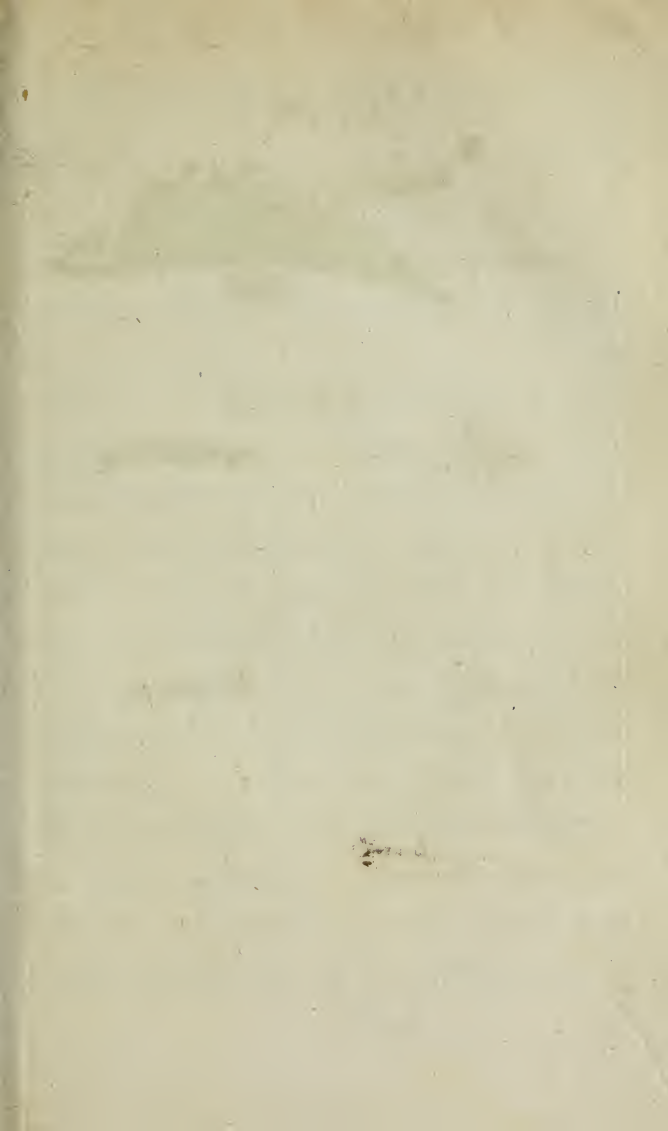
Dese Rups is eerst uyt den geelen, ende daer na wortse swart. Sy stelde haer tot veranderinge den 7 Junii, ende den 18 dito quam daer van dit beestken, af-gheteyckent by A. ende is schoon blinckend groen. Hoe dat men dese dierkens schut, so en vallen sy

G echter

98. METAMORPHOSIS
echter niet af, want aen haer achter-
lijf hebbense wat lijm, waer mede
sy so vast over al aen-kleven, datse
niet en kunnen vallen; ende daerom
heb ick hem den *lijmaert* genaempt.

XLVI. VERANDERINGE.

DEse maden-worm heeft haeren
oorspronck uyt het binnenste
vande suycker-peeren, alwaer hy sijn
wooninghe heeft, ende alle sijn noodt-
sakerlick voedtsel vindt. Heeft sich tot
veranderinge gestelt den 3 Augusti,
ende den 2 Julii van het volghende
jaer is daer dese motte van voort-ge-
komen, gheteyckent by B. soo dat
hy elf maenden lanck in sijn verande-
ringe als doodt geleghen heeft. Ick
noemde hem van sijn spijsse den
Peer-eter.

XLVII

XLVIII

XLIX

A

Syrphus

XLVII. BEVINDINGE.

D Esen worm ghebruyckt tot sijn voedtsel eenige kleine dierkens diemen groene luyfkens noempt, welcke de vettigheydt vande roosebladeren eten. Soo dat het allesints blijkt, datter niets soo klein of soo groot is, of het heeft sijn vyandt. Met het diekste eynde van sijn lijf houdt sich desen worm vast, ende met het dunste eynde 'twelck sijn snuyt is, daer tast ende slingert hy mede aen allen zijden, om te voelen of hy eenige vande gemelde dierkens gewaer kan worden. Ende als hy wat kan krijgen, soo heft hy sijn snuyt om hooge, op dat de dierkens haer nergens aen souden vast houden, ende dan suygt hysc droogh uyt, tot datter niets over

en blijft dan de vleugels, pooten ende het vel. De mieren houden oock veel van dese groene luyfkens, ende zijn daer altoos seer besich by, doch en beschadighen haer niet, ende ick en kan niet bemercken wat sy daer ontrent doen. Dese worm heeft hem tot veranderinge geset op den 4 Julii inde gedaente van een ey, ende den 21 dito is daer een lange vlieghe uytgekomen. Ick gaf hem den naem van olyphants-snuyt, van wegghen sijn snuytte, die hy om hooge steeckt.

XLVIII. BEVINDINGE.

DEse kleine Rupfen onthouden haer op het loof vande Keersseboomen, 't welck sy tot voedtsel gebruycken. Men vintse gemeenelick aen de onderste zijde vande bladeren,
op

op datse vanden heeten sonne-schijn fouden bevrijdt wesen. Sy heeft haer gesuyvertende tot veranderinge geset op den 22 Julii ende den 4 Augusti is daer een vliege van gekomen, gelijk te sien is by de letter A.

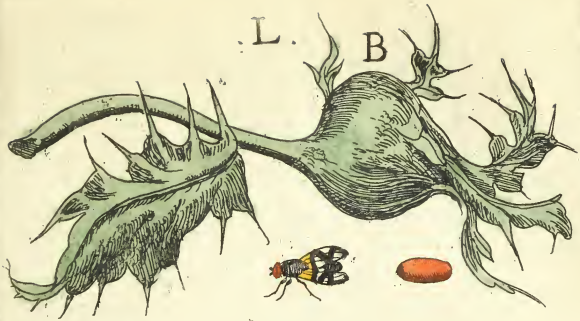
XLIX. VERANDERINGE:

DEn oirspronck van desen worm is op het esschen-bladt, in de ghe-daente van een swart fleckje, blinkende als pick. Op dit esschen-loof wordense in groote menichte gevonden; eten het teerste groen boven af, ende laeten niet overich dan het vlies daer het bladt door ghevoedt wort. Dit dier wort niet grooter dan de figuyre by A. vertoont. Het heeft sich tot veranderinghe gheset den 28 Julii, ende daer is een graeuwe vliege

van voort-gekomen. Defen worm is genaempt den *swarten kreeft*, want zijn achter-lijf is den kreeft seer gelijk.

L. BEVINDINGE.

DIt ghewas af-gebeeldt by de letter B. wort een speen-appel genaempt, om dat de ghene die met de spenen gequollen zijn, ende twee of drye van dese appelkens in haere sacken dragen, daer by verlichtinghe krijgen. Somtijts nemen oock dese appelen wel eenighe koorssen vande kinderen wech, die uyt al te grooten hitte ontstaen, als men eenighe van dese appelkens in hare onderste klerkens naeyt. Dat dese appelen sulcken verkoelende kracht hebben ende veel brandt uyt het lichaem wech nemen, dat komt van eenighe witte wormkens

LI.

LII.

kens, welcke haer in dese appelen onthouden. Sy worden bequamelick getrocken den 16 October, want dan vintmen dese wormen daer in, ende blijven daer in tot het naest-volgende jaer, tot den 13, 14, of 15 Junii, ende dan komt uyt den appel een aerdich vlieghjen te voorschijn, 't welck op elcke vleughel een letter heeft, als of die met een pen gheschreven waer. Men kan niet bemercken waer uyt desen worm ghesproten is, ende als de vlieghe die daer uyt voort komt, wech vlieght, of uyt den appel is, dan en heeft den appel geen kracht altoos meer, daerom heb ick (van weggen haere werckinghe) desen worm ghe-naempt den *brandt-suyger*? dese ghemelde veranderinge gheschiet binnen in den appel, so dat ick niets seeckers daer van schrijven kan.

LI. BEVINDINGE.

Alfo ick begeerich was om te vernemen watter uit de pisse der menschen mochte te voorschijn komen, so heb ick een trachter van pampier gemaect, welcke ick soo wiste te vouwen, dat inde vouwen geen vliegen noch yets anders komen en konde: eyndelick heb ick gesien dat uyt het aenhanghsel vande pisse, binnen dese vouwen eenighe wormen waren gegroeyt. Een van dese wormen nam ick om te sien watter van gheworden soude, ende heeft haer tot veranderinge geset den 1 Maerte; ende daer is uyt voort-ghekomen den 14 dito een vliege af-gheteyckent by de letter C. Den kop is roodt, het lijf is swart, ende het achter-lijf geel. Ick gaf

gaf hem (ten aensien van sijnen oir-
spronck) den naem van *pis-worm*.

LII. BEVINDINGE.

DEsen worm heeft haeren oir-
spronck uyt ghemaelen gort,
't welck hy noch kleynder maelt. By
dese gort was eenighe vochtigheydt
gekomen, waer door een bederfont-
stont met hitte vermengt, ende uyt
die bedervinghe is desen worm ghe-
sprooten, want het bederf van het ee-
ne is inde natuyre (die noyt ledich
kan wesen) den opganck van wat an-
ders. Ick en hebbe aen desen worm
gheen leven bespeurt, ende nochtans
heeft hy sich tot veranderinge gestelt
op den 8 Augusti, ende op den 23
dito is daer uyt voort-ghckomen een
langhe smalle vlieghe, als te sien is

by A. Desen worm heb ick (ten aensien sijnen oirspronck) genaempt den *gort-worm*.

LIII. VERANDERINGE.

DEse made-worm is gesproten uyt een doot ende bedorven kemp-haen, ende heb hem onder een glas bewaert, ende heeft sich tot veranderinge geset den 30 Mey, ende op den 14 Junii is daer uyt voort-ghekomen een groote vliege. Als dese vlieghe eerst uyt haer ey quam, soo en sachmen daer gheen vleughelen aen, ende inden tijdt van een half uyr was hy noch eens soo groot als te vooren, ende de vleugelen uyt-gespannen. Ick noemde hem (om sijnen oirsproncks wille) *kemps-haens made*.

LIII

LIV

A

LV

AAA

LIV. VERANDERINGE.

DEse made af-gheteyckent by A is gesproten uyt een doode ende bedorven Vlaemse gaey met schoon blaeuw op de vleughels. Het staet aen te mercken, dat alle maden eerse tot veranderinge komen, haer plaetse soecken te veranderen, ende haer selven in eenige heymelicke hoecken te verberghen. Soo heeft insghelijx dese ghedaen, ende heeft haer tot veranderinge begeven op den 12 Junii, ende op den 27 dito is daer een goude vliege uyt-gekomen. Dit is dan de *exters-made*.

LV. BEVINDINGE.

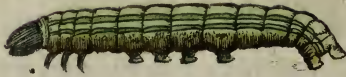
DEse made by A.A.A. af-geteyckent heeft haren oirspronck uyt de

de verrotte herfens van een doode water-fnep. Als hy hem wil tot veranderinge begeven, foo *p* boort hy door eenich houdt dat hy vinden kan, even of het met een fpijcker-boor geboort waer, (ende daerom heb ick hem den *door-boorder* genaempt) ende gaet dan in die holligheydt hem verberghen; hy boorde door alle de doofen daer ick hem in stelde, tot dat ick hem in een glase flessche dede. Hy stelde sich tot veranderinge op den 12 Augusti, ende

p. De Specht wort in het Latijn ghe-naempt *Picus Martius* in opficht van fijn sterckte, om dat hy de eycken-boomen ende andere boomen door-pickt of uyt-holt. Doch dit en fchint my foo wonderlick niet, als het gene hier van dese made verhaelt wert: want de Specht heeft een harden beck, maer dit en is maer een kleine ende fachte made. Ten anderen, de Specht beproeft eerst door het kloppen van fijnen beck of de boomen hol zijn, ende d'erhalven bequaemelick konnen door-boort worden of niet. Want fijn oogherck is wormen ende andere cleine dierkens te foecken tot fpijfe, welcke hy weet, dat in de holle boomen haer onthouden.

.LVI.

A

ende op den 26 vande selfde maendt is daer een vliege van gekomen. Ick hebbe by ervarentheydt bevonden, dat uyt de doode menschen, inde graeven menichte maden komen, ende datse alle in vlieghen veranderen; so dat de muyren der graeven somtijts krielen ende swart zijn van vliegen, maer so haest de sercken op-ghelicht worden, ende datse de lucht gewaer werden, soo vallense dadelick alle te gelijcke doodt ter neder.

LVI. BEVINDINGE.

HEt voedtsel van dese rupse is het kruydt datmen *mercuriael* noempt. Als hy yets vreempts of onghewoons voelt, soo laet hy sich met der haest ter aerden vallen als of hy doodt ware, ende in malkanderen gerolt. Hy heeft

heeft ſich tot veranderinge geſtelt op den 30 Julii, ende op den 26 Auguſti is daer een vremde ſlach van een Uyl uyt voort-ghekomen, ghelijck by de letter A. te ſien is, onghemeyn van koleur ende teyckeninghe. Over ſyn voor-lijf heeft hy de ghedaente van een los manteltjen dat over ſyn leden van ſyn vleugels neder hangt, ſtreckende tot bewaeringe ende cie-raedt. Hy heeft langen tijdt geleeft ſonder eten. Om ſyn vreeſachticheydt heb ick hem den *ſchrickachtigen* ghe-naempt.

LVII. BEVINDINGE.

HEt voedtſel van deſe rupſe is het kruydt dat men lavas noemt: doch hy en wil noyt inden dach eten, maer alleen des nachts. Ick vondt hem verborgen inde groeye van een keerſſeboom.

LVII

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

boom. Inden dach sach ick dat hy hem felven verscheyden maelen omkeerde, leggende het voor-lijf daer het achter-lijf geweest was, ende weder het achterste daer het voorste geleghen hadde, ende soo voorts. Eer hy tot veranderinghe quam, hadde hy veel moeyte eer hy syn huydt af kreegh, soo datter ghelijck sijne droppelen waeters op syn lijf laeghen. Na dat den huydt af was, ginck hy een tijdt lanck rusten, ende daerna stelde hy hem tot veranderinge op den 1 Junii, ende den eersten Julii is daer van voort-gekomen een graeuwen donckeren Uyl. Ick heb hem den *wacht-houder* genaempt, omdat hy veel tijdts met den kop inde hooghte verheven legt, als of hy alles sints rontom saege.

LVIII. BEVINDINGE.

DEse Rups heb ick een tijdt lanck onderhouden met olmen-loof. Als hy voort-kruypt is hy noch eens soo langh als dese figuyre by A. afgheyckent. Sy stelde haer tot veranderinghe op den 9 September, ende is inde selfde ghebleven tot op den 24 Mey des volgenden jaers, ende doen is dese vliege daer van voort-ghekomen. Dese vliege heeft een wonderlick vermaeck in het dooden vande Spinne-koppen, daer andere vliegen vande spinne-koppen listelick in haer netten gevangen ende vernielt worden. Ick heb daer van gesien, dat terwijl de spinnekop in het midden van haer net sit ende vlieghe verwacht, soo komt dese vlieghe ende valt haer

LVIII

A

. LIX .

te midden op het lijf, ende weet haer dadelick te verlammen ende als een doodt-wonde te geven. De spinne-kop dit voelende liet haer daedelick met een draedt neder vallen, doch de vlieghe en liet niet los, maer sleep-ten de spinne-kop langhs de aerde, ende verbrack alle de pooten, gaende met ordre van de een tot de ander; daer na liepse rondtom de spinne-kop al spelende uyt blijdtschap met haere vleugels. Ende dit dede sy alles tot drye verscheyden reysen toe, ende enydelick vlooch sy met de spinne-kop wech. Daerom heb hem den *verslinder* genaempt.

LIX. BEVINDINGE.

DEse rupse is aenmerckens waerdich om sijne wonderlicke ghesalte

H

stalte

ftalte. Hy heeft op het lijf de gedaente van vier gheele klee beeseims; ende van vooren uyt het hooft twee hoornen gelijk een flecke; aen weder zijden de ghelijckenisse van twee vlot-riemkens, een gheele ende een swart; ende achter op het lijf een pluyme; alles van hayr. Dese rupse eet de bladeren van pruym-boomen; heeft veel moeyte met het vel uyt te fchieten, ende yder reys als hy vervelt, fo is het lijf nat, 't welck hy dan met de pluyme die op zijn achter-lijf staet, weet te droogen. Dit ghedaen zijnde leght eenen ganschen dagh stil om te rusten, ende konnen op dien dach niet eten, om dat het hooft noch te facht is. Na dat hy hem ghesuyvert hadde, soo is hy tot veranderinghe ghekomen op den 20 Junii, ende is daer

.LX.

daer in ghebleven tot den 30 dito, ende doen is daer uyt-ghekomen een elendigh dier, dat noch rupse is noch uyl. De oirfake is, om dat hy sich al te vroegh tot veranderinge gheset heeft, eer hy genoegh geeten hadde. Ick hebbe hem om sijn bysondere gedaente, den vreemden *antijck* genaempt.

LX. BEVINDINGE.

DEse Rupse heb ick wel twee maenden lanck met onder-haven onderhouden moeten eer sy sich tot vranderinge wilde stellen. Dit kruyt wort seer gepresen in'tgebruyck tegen het graveel, als mede tegen hooftpijne, inde oore gesteecken zijnde.

Hy heeft hem ghesuyvert ende tot veranderen begeven op den 28 April, ende den 26 Mey is daer een schoon

uyltjen van voort-gekomen, 't welck eenen bysonderen glans hadde, diemen sonder vergulden niet en kan afteyckenen, op syn kop heeft het twee boffchen van pluymen, die recht op staen, ende welcke van boven gelijk met een scheere effen afgesneden zijn. Rontom de oogen is het wonderlick gewapent ende vande Natuyr toegemaect. Voor uyt heeft het twee tanden beneden de oogen. Dit dier hadde een sterck leven na dat het klein was; het leefde noch drye dagen sonder eenich voedtsel. Is ghenaeemt de *steenrups*.

LXI. VERANDERINGE.

DEse rupse bevondt ick seer vies ende lekker te zijn, in het verkiefen der keerse-bladeren, welcke hem
tot

.LXI.

A

.LXII.

tot voedsel verstrecken. Heeft hem tot veranderinghe ghestelt op den 6 Junii, ende op den 14 dito is daer uyt ghekomen dit wonderlick uyltjen, afgeteyckent by letter A. is vyes van koleur, hy schijnt een gelapten rock te hebben, ende de gedaente van een bonten lap om sijn hals, welck hem achter op het lijf light. Hielt sich seer stil, ende leefde eenen korten tijdt. Dese rupse is genampt den *blaeuw-kop*.

LXII. BEVINDINGE.

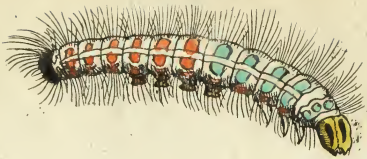
Ick en heb gheen voedtsel konnen uyt-vinden dat dese rupse eten wilde. Doch het kan wesen dat ick hem op den tijdt van sijne veranderinghe heb aen-getroffen. Hy begon seer te woelen ende na langh woelen, zijnder van tusschen sijne leden eenighe

druppelkens water gekomen, gelijk of het uyt-gedreven ſweet was: ende inden tijdt van twaelf uyren, ſoo was yder droppelken ſweedt een kleine rupſe geworden, die ick ſacht leven, maer alſo ick niet en wifte waer mede dat ickſe moeſt onderhouden, ſo zijnſe alle met de moeder in eenen dagh tijdts geſtorven. Ick heb hem den *pellikaen-rupſe* genaempt.

LXIII. VERANDERINGE.

HEt voedtſel van deſe rupſe zijn roof-bladeren ofte ſcharley. Heeft hem tot veranderinge geſtelt op den 20 Julii, welcke veranderinge hier in het midden by de letter A. af-ghe-teyckent ſtaet. Hy bleef inde veranderinge tot op den 2 Auguſti, ende doen quam daer uyt een geelachtigen wit

LXIII

A

LXIV

wit gevlamden uyl, welcken ick een tijdt lanck met honingh onderhouden hebbe, Is genaempt den *geel-kop*.

LXIV. BEVINDINGE.

Ick achte dat dit wel een vande alderwonderlijckste rupfen is diemen vinden kan. Hy en at maer eens daegs, ende dat een weynigh van willeghen loof, ende leyde hem dan weder in malkanderen als een hase-wint-hont, tot's anderdaeghs dat hy ontrent den middagh begon te eten. Dit duyde tot den laetsten September 1653. ende bleef stil in eenderley gestalte liggen sonder sich te verleggen tot den 24 October des jaers 1655. ende streeck alle daegh over sijn lijf om te sien of hy sich bewegen soude, ende

ick heb hem sien, leven *q* twee volle jaren ende 24 daghen sonder eenighe spijs te nutten, of sonder sich eenig-
sints te verleggen of van plaets te ver-
anderen. Ick en hebbe in aldien tijdt
geen veranderinge aen hem gespeurt,
dan

q. Uyt de voorgaende bevindingen blijkt, dat som-
mighe dierkens acht, sommighe neghen, ja andere
over de thien of elf maenden inden winter sonder
eenig eten leven. Maer dit verhael gaet het alles ve-
re te boven, en mach met reden voor een wonder inde
natuyr gherekent werden, dat so een klein ende swack
dier, by de 25 maenden sonder voedsel leven kan.
Tot foodanigh lanck vasten doet veel de gheduyrige
ruste, waer door weynig verteert wort. Item, schijnt
daer toe noodigh te wesen, een vochtigheyt die taey
ende olyachtich is, ende een natuerelicke warmte die
klein is, so datse lange kan spelen op die vochtigheit,
ende nochtans weynigh verteeren. Hier by mogen
de wonderlicke lampen vergheleken werden, die de
Romeynen plegen te stellen inde graven der dooden,
welcke lampen menige eeuwen konden branden son-
der eenige ververschinghe van olye te krijgen. Den
geleerden *M. Z. Boxtornius in quaestionibus Romanis*
maect gewach van een lampe, die ontrent vijfthien
hondert jaeren gebrandt hadde, ende noch bequaem
was om menige eeuwen te branden. Siet *quaest. Rom.*

LXV

dan alleen dat hy ontrent de helft kleynder geworden was. Defen worm is den *lint-worm* genaempt.

LXV. BEVINDINGE.

DEse rupse eet het loof van willige-boomen, doch is seer traegh in het kruypen ende eten. Hy hielt op van eten den 24 Augusti, en begon wat te spinnen, doch het werck en wiert niet volmaeckt: ende ick merckte wel dat myn huys-vestinge hem niet aen en stont, dan lach hy hier ende dan daer, tot op den 14 October ende begon doen syn groen koleur te verlaten, ende wiert roodt, ende stierf doen na twee daeghen sonder te veranderen. Ick oordeel dat het een rupse is die den heelen winter door inde holle willighe-boomen verblijft on-

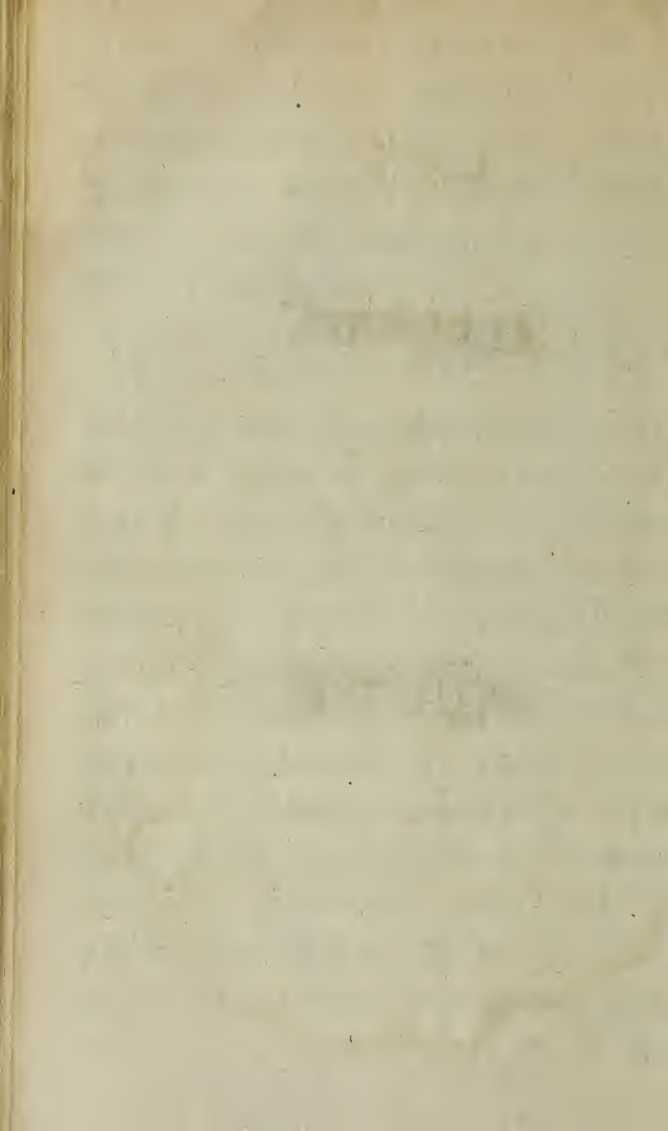
trent ſijn voedtfel, ende teghen het voor-jaer ſijn uyl geeft, doch ick en hebbe daer van gheen ervarentheydt, ten zy dat ick hem andermael ter preuve kan ſtellen.

LXVI. BEVINDINGE.

DEſe twee wormen af-geteyckent by A. zijn de vyanden ende overwinners van alle rupfen. Sy hebben yder voor aen de gedaente van twee nijpers, welcke als zy toegheſloten worden eenenringh vertoonen. Met deſe nijpers weten ſy de rupfen onder in den buyck te ſlaen, ende blijven daer zoo aen hangen. De rups de pijn gevoelende werpt haer ſelven om en weder, maer den worm hout ſich recht uytgheſtreckt als of ſy doodt was, ſonder ſich te bewegen. Ende
hoe

LXVI

hoe de rupse meer woelt, hoe sy te meer op-gescheurt wordt, ende als den worm hem los laet, soo swelt de plaets op daer hy genepen geweest is, 't welck een teycken schijnt te wesen van fenijn. Dese worm is wel ghewapent, gheel ende blinckende van koleur, ende kan niet licht vande rupsen beschadicht worden. Sy en kunnen buyten de aerde niet boven twee daeghen leven. Als een van dese wormen by na doodt was, soo leyde ick hem op de aerde, daer hy dadelick verquickte, ende drongh met der haest inde aerde. Sy kunnen seer wel de koude verdraegen. Ick heb inden winter als de aerde boven wat ontlaten was, ende onder noch wel twee voeten bevrofen, met een spaede inde aerde gegraven; ende vont een van

van dese wormen met een bye, ende leyde dese bye by den worm, om te sien watter van geworden soude. Den worm vattede dadelick den kop vande bye tusschen sijne twee nijpers, ende woelde soo een tijt-lanck samen als in eenen hevigen strijdt, tot dat de bye seer vermoejdt was, ende ghelijck een over-loopen paert na den aessem joeg. Ende socht allesints te vluchten, doch konde niet doordien se beyde in een backjen besloten waeren, oock en konde de bye niet vlieghen door de koude. Dierghelijcken strijdt sach ick oock daernae tusschen die bye ende een rupse die ick op dien selfden tijdt uyt de aerde gehaelt hadde. Dese onder staende worm is vande selfde natuyr als de bovenste, ende als men die in het vyer werpt, so branden se

ghe-

LXVII

ghelijck suyveren olye. Ick heb hem omreden te vooren ghemelt, den *verslinder* der rupfen genaempt.

LXVII. BEVINDINGE.

DEse rupse eet verscheyden kruyden, onder andere bemint hy den Aerd-veyl, doch is seer traegh ende vies in het eten, wil aen gheen kruyden komen ten zy dat zy vers gepluckt zijn. Hy heeft verscheyden reysen syn huydt uytgeschoten, want het schijnt dat in het groeyen den ouden huydt niet en kan genoegsaem recken ofte uyt-setten, ende datse daerom af-schiet. Na dat den huydt afghelegt is, legt hy eenen ganschen dach stil, ende kan niet eten door de teerheyt van syn gebit, tot dat het alenkens door de locht verhart wort.

Hy

Hy stelde sich tot veranderinghe op den 5 Augusti, (welcke veranderinge hier in het midden afgebeeld is) ende op den 26 dito is daer een uyl uyt-gekomen, als inde af-beeldinge onder aen te sien is. Desen uyl vliegt geern by nacht ende in het licht vande kaers, doch weet sich seer voorzigtelick voor de vlam te wachten. Hy leefde sonder eenige spijs ses daegen. Ick heb hem om sijn viesicheyt in het eten *lecker-beetjen* genaempt.

LXVIII. BEVINDINGE.

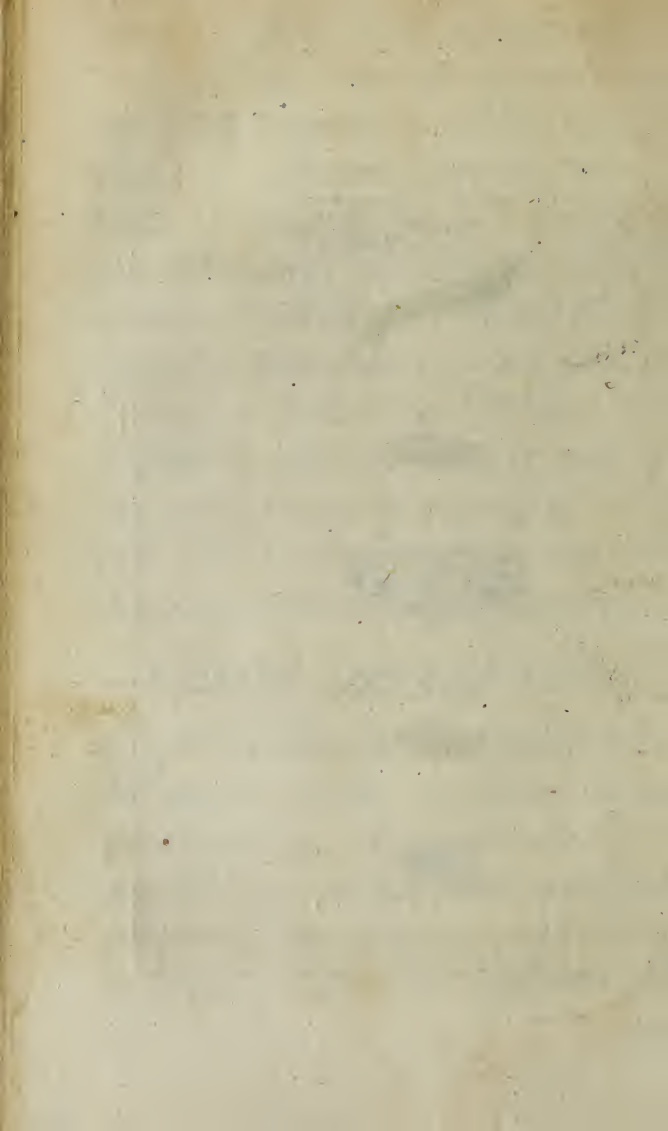
DEse kleine rupse bemindt de bladeren vande vliender-boomen voor sijn spijs. Inde selfde bladeren maect hy oock sijn woon-plaets, ende weet die tot dien eynde seer aerdigh toe te rollen, om sich inde selfde
tegen

LXVIII

LXIX

tegen de hitte der sonne ende den regen (die hy niet verdraghen kan) te verberghen. Hy eet by nacht, maer op den dach light hy stil uyt vrees vande vogelen, die hem tot haer aes soecken te gebruycken. Hy heeft sich tot veranderinge gestelt den 22 November 1657, gelijk hier afgebeelt staet, ende op den 21 Julii 1658 is daer uyt gekomen een seer net ende wel-ghe-
teyckent uyltjen als inde af-beelding-ge te sien is.

LXIX. BEVINDINGE.

DEse made is voort-gekomen uyt de verrottinghe van tarwe-semenen, in welcke ick water dede ende opeen bequame plaets stelde tot dat het fuyr wiert ende tot verrottinghe ghebracht wiert; doen quamen daer
me-

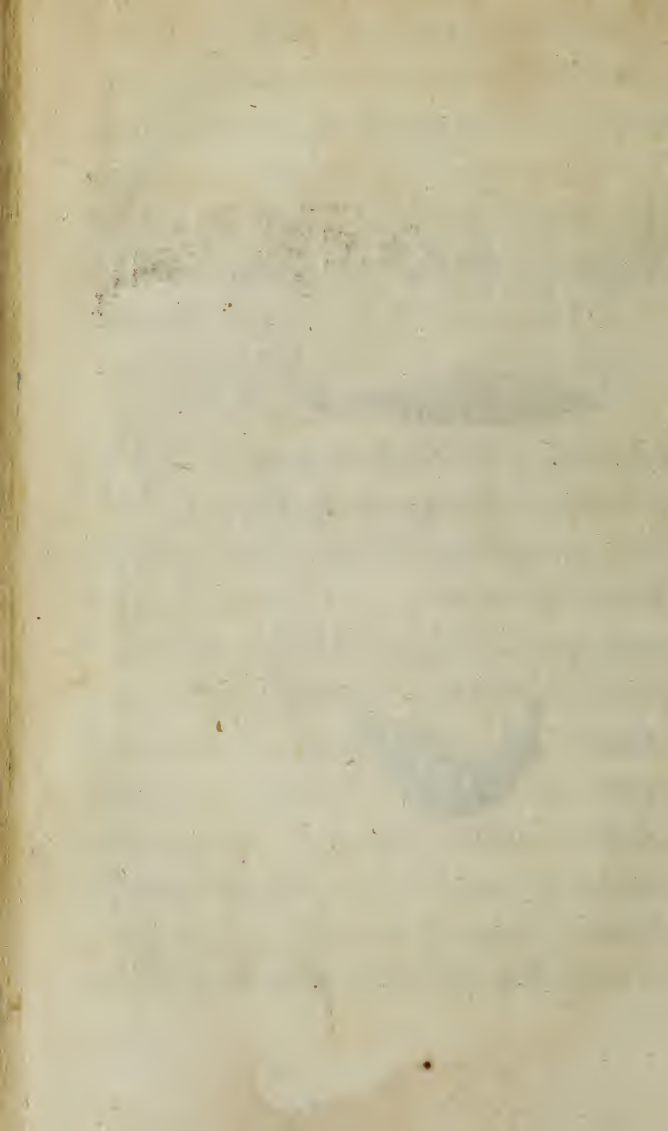
menighe maden uyt, welcke haer tot veranderinge stelden op den 22 Junii, ende op den 2 Julii quaemen daer vliegghen uyt, welcke sonder eten leefden tot den tsesthienden der selfde maendt.

LXX. BEVINDINGE.

DIt is een wonderlicken worm, welken ick gevangen heb op den 3 April 1658. Desen worm en heb ick noyt kunnen sien eten of drincken. Oock en heb ick aen desen worm geen ooggen noch eenige openinge kunnen bespeuren, waer door hy voedtsel souden kunnen innemen of eenigh af-werpsel kunnen quit werden. Oock en heeft desen worm geen pooten, light altoos stil, ende bemindt meer de koude dan de warmte: als
 ick

LXX

ick hem inde sonne leyde, kroop hy dadelick na de schaduwe, ende roerde sich dan niet meer.

Ick heb hem somtijts op sijn rugge geleyt, ende dan wist hy sich dadelick in een ronde in te trecken ende weder op den buyck te vallen, gelijk de onderste figuyre aenwijst. Desen worm hebbe ick by my gehouden tot den 27 Maert 1659. sonder eenich eten. En leyde hem doen op sijn rugge, en hadde doen sulcken kracht noch, dat hy hem op sijn buyck leyde en is gestorven op den 28 Augustus, ick noemde hem den *kamelio*. Ende staet wel aen te mercken, dat by desen worm gheyduyrglick geleeft hebben drye witte beestkens kleynder dan een ghemeen sandeken, die altoos boven of onder sijn lijf liepen, ende leefden also over

I

de

de negen maenden, sonder datmen eenichsints bemercken konde datse eenich voedsel gehadt hebben; ende eyndelick zijn twee van dese beekens op het hooft des ghemelden worms, ende een op den rugghe gestorven.

LXXI. BEVINDINGE.

DEse rupse ghebruyckt tot haer voedsel den hyssop, ende men vint die meest daer ontrent als den hyssop bloeydt; doch soo haest als men het loof aenraeckt soo laet dese rupse haer selven neder vallen, ende begeeft sich inde aerde. Na dat ick hem eenen langen tijd hadde onderhouden, soo stelde hy sich tot veranderinghe op den sevenden Augusti, ende nae dat hy eenige daeghen inde veranderinge gele-

LXXI

LXXII

A.

A2.

LXXIII

A.

B.

C.

gelegen hadde, soo quaemen uyt sijn huyd drye maden door-booren, ende in korten tijt veranderden yder made in een ey, ende uyt elck ey quam op den 8 September een vliege te voorschijn, (gelijck aen de af-beeldinge te sien is) welcke niet langer dan drye dagen in het leven bleven. De rups is genaempt den *duyckelaer*.

LXXII. BEVINDINGE.

DEse rups heeft haren oorspronck ghenomen uyt een verrottinghe ontstaen inde testicul ofte kloodt van een berg-ent. Hy leeft inde gemelde testicul so langh als hy daer in eenigh voedtsel vindt, ^r tot dat alles verteert

I 2 is;

^r Hier uyt soudemen eenichsints mogen in bedencken nemen, of die dieren oock tot haeren volkomen aerdt ende geboorte gekomen zijn, eer dat de volgende veranderinge geschiet is. Want het is inde natuyr gewoonelick, dat so langh de dieren noch zijn

is; ende daer na heeft hy sich tot veranderinge geset op den 29 Mey 1659. welcke veranderinge hier af-gebeeldt staet, op de figuyre by letter A. Sy voeghen haer tot veranderinghe inde pluymen vanden ent-vogel, doch also, dat het hoeft een weynigh uytsteeckt, op dat de motte die door de veranderinge veroirfaeckt wort, geen belet en vinde om uyt te komen.

Op den sevenden Junii 1659 quam uyt de ghemelde veranderinghe een motte te voorschijn aende letter A. af-gheteeckt, welcke motte haere nettigheydt heeft, ende in het vliegen seer

inde plaets daerse haere gedaente krijgen, haer voedsel vinden inde plaetse van haere voort-komste. So leert (by exempel) de ervarentheydt; dat de kieckens haeren oirspronck nemen inde eyeren uyt het witte, maer door den doyer gevoedt werden. Ende tegen den tijdt dat het voedsel begint te ontbreken, so brekense uyt de schaelen.

LXXIV

feer aerdigh draeght ende vreemde omkeeringen gebruyckt. Dese motten kunnen langhe leven, alse inde netten der spinne-koppen niet verftickt en worden. Sy beminnen de duyfterniffe, ende worden meest gevonden aende balcken inde huysen of in duyftere hoecken; of oock wel inde hoven onder de bladeren: want fy beminnen den daeuw, ende leven by de vochtigheydt die als een fweet van sommige bladeren uytgaet, waer by oock niet weynigh andere vliegen ghevoedt werden. Maer des winters verberghen fy haer inde huysen ende vervallen plaetsen.

LXXIII. BEVINDINGE.

DEfen kleynen worm heeft haren oirpronck ghehadt uyt de ver-

rottinghe van komijne-kaes, waer mede hy oock ghevoedt ende in het leven behouden wert. Dese wormen behelpen haer meer met sich in een te trecken, ende haestelijck (als een sprinck-haen) wech te werpen, dan met kruypen. Eer sy haer selven tot veranderinge stellen, so liggen sy dry gansche daegen gheheel stille, sonder roeren. Desen worm heeft haer tot veranderinge gevoegt op den 28 November 1658, welcke veranderinghe af-gebeeldt is inde nevens-gaende figuyre, aende letter B, maer A verthoont den worm selve, ende C. een kleyne vliege die uyt de gemelde veranderinge te voorschijn ghekomen is op den 10 Mey 1659. welcke vliege acht dagen leefde sonder eenich voedtsel.

LXXIV. BEVINDINGE.

DEfen worm af-gheteyckent inde volghende af-beeldinghe aen de letter A. heb ick gevonden onder eenen yseren smelt-kroes. Hy is seer strijdt-baer, ende verslint de wormen die ghewoon zijn alderley rupsen te verslinden, waerom ick hem den *onvertsaeghden* genaempt hebbe. Ick stelde hem in een porceleyne komme, ende voegde daer by vier gheele wormen welcke alle andere rupsen verslinden, gelijk te sien is inde volgende af-beeldinghe. Hy vattede dadelick dese geele wormen met sijn scheere inden hals, ende neepse vast toe, ende sooch ^s alsoo de selve wormen uyt:

I 4 ende

s. De onderlinghe vyandtschappen die tusschen de dieren, so inde zee, als op de aerde ende inde

I 4 lucht

ende hoe sich de wormen wronghen
 endraeyden, soo hielt hy sich gansch
 stil sonder eenige beweginge, tot dat
 hysse

lucht ghevonden worden, ontstaen gemeenelick uyt
 gebreck van voedsel, ende daerom worden se meest
 ghespeurt tusschen de dieren die ontrent de selfde
 plaetsen verkeerren, en eenderley voetsel gebruycken
 of de geen die d'een d'ander tot spijsse dienen. Ja door
 ghebreck van voedsel, sullen dickmael de dieren van
 een soorte tegen malkanderen vechten, ghelijck inde
 zee-kalveren te sien is; ja somtijts d'een d'andet ver-
 tinden. Maer als de dieren overvloedt van voedsel
 hebben, so vechten sy so veel niet tegen malkandere-
 ren, maer leven dickmael seer vreedfamentlick, ge-
 lijck breeder by *Aristoteles* te lesen is in sijn negende
 boeck vande historie der dieren *cap. 1.* d'erhalven ach-
 ten wy het voor een fabel, dat tusschen de wolven en
 schaepen (gelijck eenige meenen) een verborgen *anti-*
pathie ofte tegenheyt ende haet of af-keericheyt zy;
 dan alleenelick dat de wolven de schaepen beminnen
 om te eten, ende tot dien eynde vervolgen, niet uyt
 haet tegen de schaepen, maer liefde tot haer selven.
 Uyt dese fabel schijnt oock een ander versonnen te
 zyn, namelick, dat als men op twee trommelen slaet,
 daer van de eene met een schaeps vel, ende de ander
 met een wolfs-vel over-trocken is, dat dan de trom-
 mel mer het schaeps-vel over-trocken, geen gheluyt
 en geeft.

Maer dit wort echter van velen voor waerachtigh
 gehouden, ende (somen segt) door de ervarentheydt
 bevestight; dat de honden die menschen vervolghen

LXXV

hyse also gedoodt ende vernielt hadde. Op de volghende figuyre kont ghy sien het wijfken van desen worm, welcke ick by malkanderen ghevonden heb, ende zijn beyde van gelijcken aerdt.

LXXV. BEVINDINGE.

Hier volgt de mede-foorte ofte wijfken vande voorghemelden worm. Kruypt traegh voort, ende met horten, somtijts een weynich tijts

I 5 stil

die ghewoon zijn daghelijcx veel honden doodt te slaen, hoewelse die lieden noyt te vooren gesien hebben. Item, dat de paerden als sy gaen voor-by eenige plaetsen daer doode paerden liggen verbaest worden, ende niet wel en kunnen bestiert werden: dat oock insgelijcx de ossen ongeern gaen door plaetsen daer ossen gheslacht zijn; ja oock somtijts vlieden vande gene die gewent zijn ossen te slachten, hoewelse die andersints noyt gesien en hebben. Welcke dinghen alle sonder twijffel ontstaen door dien eenigen reuck ende geur vande kleederen der ossen-slaggers, of vande gemelde plaetsen af-vloeyen, door welcke dese beesten ontstelt ende beroert werden.

ftil blijvende. Defen worm onthout
fich inde duyfterniffe, fomtijts inde
aerde, maer meest op de aerde. Dese
ende de voorgemelde wormen, wor-
den alleenelick gevoedt door andere
wormen diefe dooden en opeten. Als
defen worm een vande gemelde geele
wormen krijghen kan, fo grijpt hyfe
onder aen het achterfte van het lijf,
met fijn fcheere, ende doet die hae-
ftelick open en toe, tot dat hy ope-
ninge maect, ende fet een van fijn
voorfte pooten op het lijf, ende haelt
het inghewant daer uyt ende eet het
op, fijnen kop op-heffende. Ick fach
dat de darmkens die hy uyt de gheele
wormen haelde, van dichte waeren
gelijck een gemeyn menschen-haeyr.
Na dat hy versadicht was, ftelde hy
fich tot flaepen ontrent vijf uyren
lanck,

lanck, sonder sich te bewegen, haelde
sijn kop by na onder sijn lijf, ende
lach op een zijde, als of hy dronckigh
hadde geweest.

Also desen worm in het kruypen
seer traeghis, so heeft de Natuyr hem
vleugelen gegeven, die hy niet en ge-
bruyckt dan in tijt van ^t noodt. Dese
vleughelen zijn so groot als sijn lijf,
ende nochtans en kanmen die niet
sien noch gewaer worden, dan als hy
die te voorschijn brengt, soo heyme-
lijk

^t. De vlercken dienen niet alleen op dat de dieren te
beter haer voedsel souden kunnen soecken, maer ook
om hare vyanden te ontvlieden; gelijk ick selfs in
mijn reys na de West-Indien meermael gesien hebbe
inde vliegende-visschen, welcke gemeenelijck boven
de zee vliegghen alse van andere visschen vervolght
werden, die de selve tot spijsse ghebruycken. Edoch
dese visschen en kunnen niet lange achter een vlie-
gen, maer so haest de vlercken of liever vinnen met
welcke sy vliegen droogh ende stijf worden, soo en
konnense niet meer vliegen, ten zy datse haer selven
eerst in zee laten vallen, om hare vinnen weder nat
ende dwee te maecken.

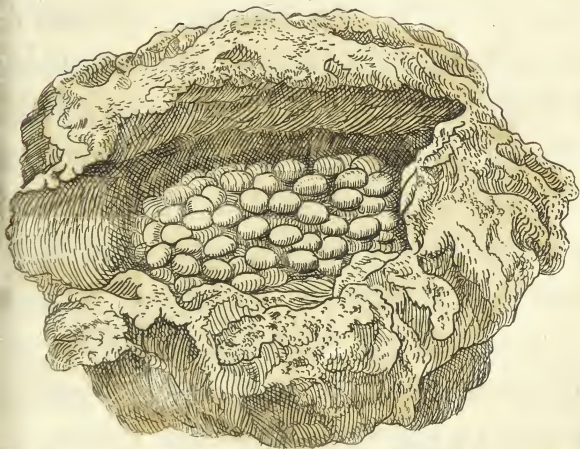
lijck weet hy die met het achter-lijf in een te vouwen , ende onder het voor-lijf in te trecken , soo datse niet vuyl en worden , hoewel hy onder de aerde kruypt.

LXXVI. BEVINDINGE.

W At de vee-mollen aen-gaet, ick heb door verscheyden ervarentheden bevonden datse seer sterck ende hart van leven zijn. Want ick heb een der selve vee-mollen den kop afgesneden, welcken kop twee daghen daerna van een ander vee-mol schoon uyt geeten wiert, soo datter niets in overich bleef dan twee kleine zenuwens, ende leefde echter dien kop noch twaelf uyren daer na.

Oock heb ick een vee-mol ses daghen ende ses nachten laten hanghen
in

LXXVI

in een ftrop, inde heete sonne-fchijn, fo dat hy fwart was, doch bleef noch in het leven, tot dat hy den fevendendach ftierf.

Defe vee-mollen zijn feer behendich in het maecten van hare neften. Want fy verkiefen daer toe een vafte klomp aerde, in welcke fy feer aerdelijck een gat maecten, door welck fy effen uyt en in komen konnen, maer van binnen is een holligheydt daer wel twee gemeyne ocker-noten konnen in legghen: in defe holle plaets verberghen fy over de hondert, ja fomtijts meer dan hondert en vijftich eyeren. Alfe alle hare eyeren ghelegt hebben, fo maecten fy de gemelden aerden-klomp feer vafte toe, want indien die breeckt fo vergaen alle de eyeren, ende worden van feeckere
fwarte

fwarte vlieghe die haer inde aerde onthouden, op-geeten. Ende daerom zijne over de vastigheyt ende bewa- ringe deses aerden-klumps seer forgh- vuldich. So datse rontom de selfde een loop-gracht maecten, ende som- tijts daer rondtom gaen, om op alles acht te nemen. Oock maecten sy on- der desen aerden-klomp verscheyden andere hollen, om in tijt van noodt te vluchten.

Voorts weten dese vee-mollen ha- re nesten te doen rijzen tot boven de aerde toe, op de breedte van twee vingheren nae, alse bemercken dat het warm ende droogh weder is, ten eynde dat door de hitte der son, haer eyeren mochten uyt-gebroeydt wer- den: maer als het kout ende vochtigh weder is, so doen sy hare nesten die-
per

per inde aerde fincken. Eyndelick heb ick mede gemerckt, dat de vee-mollen oock vleugelen hebben, maer niet om te vliegen, maer strecken haer alleene-lick tot cieraedt ende tot een deckfel van haer achter-lijf dat seer teer is.

In het Eylandt van Walcheren worden veel vee-mollen gevonden, ende doen ontrent verscheyden aerdvruchten groote schade; want sy hebben van vooren de gedaente van twee schaeren of sagen, waer mede sy de wortelen der kruyden af-sagen. Hier tegen worden van sommighe kleyne potten inde aerde, met de boorden ghelijcks den grondt geset, in welcke de vee-mollen zijnde, niet en kunnen uyt-komen. Ofte men moet hare nesten op-breken, so en worden uyt de eyeren geen vee-mollen ghebroeydt.

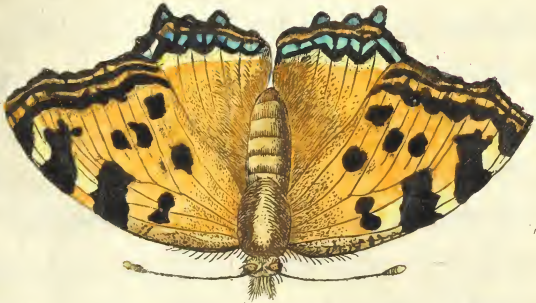
LXXVII. BEVINDINGE.

DE spijs deser rupsen zijn de bladeren van olme-boomen. Alse haer zetten willen tot veranderinghe so begeven sy haer selven nae de schutsels ende huysen, ende maecken aende selfde haer achter-lijf wel vast, hangende met het hoofd nederwaerts, om te gemackelicker daer uyt te facten.

Eerdese rupsen inde veranderinge haren ouden huydt kunnen afleggen, doense seer groot geweldt, ja schudden, wringen sich ende beven gelijk yemant die een swaere koorsse aankompt; haelen dickmael haer lijf open neer, ende eyndelijck trecken sy het lichaem gheheel in malkanderen, waer door het so dick wert, dat den
 huydt

LXXVII.

huydt van het een eynde tot het ander spleijt, ende afvalt: ende daerna houden sy haer voor eenen tijt gansch stil.

Insonderheyt is dit in dese dierkens aenmerckens waerdich, dat daer de pooten ghestaen hebben van de rupse, dat wort den rugge van het dier dat daer uyt (door de veranderinghe) voort-kompt: ende dat den rugghe geweest is van de rupse, daer staen de pooten van het dier dat daer van voort-kompt. Dese veranderinge gheschiet in eenen korten tijdt datmen het bescheydentlick sien kan: want soo haest den ouden huydt afgeleght is, so kanmen dese veranderinghe sien.

Dese rupse heeft haer tot veranderinge geset den 12 Junii, ende op den

LXXVII. BEVINDINGE.

DE spijs deser rupfen zijn de bladeren van olme-boomen. Alse haer zetten willen tot veranderinghe so begeven sy haer selven nae de schutfels ende huysen, ende maecken aende selfde haer achter-lijf wel vast, hangende met het hoofd nederwaerts, om te gemakelicker daer uyt te sacken.

Eer dese rupfen inde veranderinge haren ouden huydt kunnen afleggen, doen se seer groot geweldt, ja schudden, wringen sich ende beven gelijk yemant die een swaere koorffe aankompt; haelen dickmael haer lijf open neer, ende eyndelijck trecken sy het lichaem gheheel in malkanderen, waerdoor het so dick wert, dat den

huydt

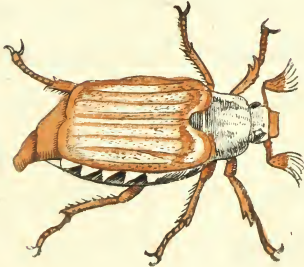
LXXVII.

dertichsten dito is daer van voort gekomen een schoone boterkapelle met vier vleugelen; dese waren in het eerste gelijk nat papier, maer inden tijdt van een half vierendeel uys, waeren die volkomentlijk droogh ende uytgespannen. Daer na liet dese boterkapelle vier droppelen bloedts vallen uythaer achter lijf, ende een half uyr daer nae een droppel klaer water: ende leefde nae haer veranderinghe noch negenthien dagen sonder eenig voedsel.

Edoch een andere rupse van dese selfde soorte, heeft haer tot veranderinghe begeven op den derthienden Julii, ende na de veranderinge, zijn boven uyt het lijf komen uyt-bijten twee ende tachtich kleine vlicgen, ghelijck den eerw. leser inde medegaende

LXXVIII

gaende af-beeldinge sien kan. So dat uyt de een rupse een boter kapelle, ende uyt de andere 82 vlieghente voorschijn gekomen zijn.

LXXVIII. VERANDERINGE.

DEsen worm heb ick gevangen op den twee-en-twintichsten Augusti 1659 en wort van velen ghe-naempt den *Rob-worm*, doch so my dunckt ten onrechten, want de rob-wormen zijn graeuw ende sonder pooten, maer dese is meest wit, ende met pooten. Daerom wort hy met meerder reden vande Land-luyden genaempt den *Kooren-worm*, om dat hy inde kooren-landen groote schaede doet, door dien hy de wortelkens vande terwe af-eet; hoewel hy oock daer-en-boven inde hoven ende boom-gaerden dickmael ghevonden wert,

Ick heb desen worm een gansch jaer in een glazen flesse met aerde bewaert, werpende daer in eenig saedt, 'twelck op-ghecomen zijnde, bevondt t'la-vonds by de kaers, dat als doen den gemelden worm boven quam, ende het loof op-at vande *morsus gallinae* dat witte bloemkens draeght, (want daer is een ander slach, dat roode bloem-kens geeft,) welckers saedt iek in het gemelde glas geworpen hadde.

Na dat desen worm wel gegeten hadde kroop hy weder inde aerde, wort inden dagh selden of noyt bo-ven de aerde bespeurt, ende eet niet alleen het loof maer de wortelkens der kruyden. Nadat dese wormen genoegh geëten hebben, ende tot ha-ren volkomen wasdom gecomen zijn, so begeben sy sich na een hooghe en droo-

drooghe plaets, die niet veel geroert en wort, het zy inde boomgaerden, aende kanten der zaey-landen of elders, om haer tot ruste ende veranderinge te schicken.

Desen worm heeft haren oirspronck uyt het saedt vande dieren die wy hier molenaers noemen, om datse de toppen vande jonge scheuten ende uytterste bladeren der perse-boomen, abrykosen, keersen, willige-boomen, pruymen, popelieren ende haefelaer geern eten, ende die weten te vermalen ende te verbrijfelen. Inde heylige Schrift wordense kevers ghenaeemt, ende by de Fransen *hanatons*.

Desen molenaers worden wy op de boomen ghemeenelick ghewaer inde Mey maent, alser voor haer bequaem loofende spijs gevonden wort. Blij-

ven bovende aerde ontrent den tijdt van twee maenden of wat meer, van Mey tot Julius, ende blijven voorts onder de aerde verborghen neghen maenden sonder eenige spijsse te nutten; ende liggen so stil als of sy doot waré, maer met een warme handt aengeroot zijnde beginnen haer dadelick te roeren, gelijk ick dickmael by eyghen ervarentheydt bevonden hebbe; als mede, datmen die onder de aerde niet en vint twee by malkanderen, maer elck alleen.

Eer dese wormen inde ghemelde molenaers veranderen so zijnsse over de vier jaeren oudt. Den worm hier inde nevens-gaende plaete afgebeeldt heeft haer tot veranderinge gheset op den derden September 1658 welcke veranderinge in het midden der plaete

te

LXXIX

te vertoont wort ; ende in Mey 1659 is den molenaer daer uyt ghekomen , die onder aen inde plaete afgebeelt staet. Dese molenaers blijven langen tijt leven alse maer des Somers in haren tijt eten kunnen krijghen , ende des Winters vande koude mogen bevrijdt wesen. Uyt insicht van sijnen oirsponck machmen desen worm den *molenaers-worm* noemen.

LXXIX. BEVINDINGE.

DEn worm boven inde medegaende plaete afgebeeldt is ghekomen van *Ysiekeep* aende wilde-kust van America, daer jeghen woordich een colonie ghesticht wert voor de Kamer van Zeelandt. Ick vondthem in ofte tusschen de basten van suyc-ker-kistenhoudt, dat wel een gansch jaer in het schip geweest was. In dit
houdt

houdt of desfelfs bast neemt hy fijnen oirfpronck, ende wort oock daer by gevoet.

Defen worm heeft fich tot veranderinge gheset op den 17 September tot den 19 October Doen schooth hy fijn vel uyt, ende fach hem in fijn veranderinge liggen even fo ghelijck in het midden der plaete na het leven afgebeelt is, ende blijven voorts fo liggen tot datfe allenxkens haer koleuren verkrijgen, beginnende vande oogen, daerna aende hoorens; ende door het groeyen der vleugels fo ontfluyten de feer langhe hoorens van haere vlechtinghe om de pooten: tot dat eyndelick dat wonderlicke dier daer uyt komt, dat inde byftaende plaete vertoont wert. 't Welck ick den molenaer van Yfiekeep genaempt hebbe.

E Y N D E.

BY - V O E G H S E L

des Geleerden

D. JOANNIS de MEY,
Omhelssende de wonderlicke Historie
der haft ende een dag-levende dier-
kens, by den Griecten daerom
Hemerobia ende *Ephemera* ghe-
naempt.

 Erwaerde Leser, aenmerc-
kende de gelijkheydt deser
Historie met de stoffe welc-
ke in dit boecxken verhan-
delt wort; heb ick niet ondienstig ge-
acht te verhaelen wat ick selfs in per-
foon onder-vonden hebbe aengaende
den Haft, ofte seeckere vlieghende
beestkens, welcke vande Griecten
genaemt zijn *Ephemera*, om datse maer
eenen dach en leven; op een ende
selfden dach te voorschijn komen in-
den

den morghen-tijdt, des middachs op haer kracht zijn, ende met den onderganck der sonne sterven. Doch aengesien mijn bevindinghe niet volkomen en is, so sal ick eerst aenwijzen wat andere schrijvers daer van melden, ende in 't bysonder den gheleerden D. Augerius Clutius in sijn boecxken *de Hemerobio sive insecto Ephemero*.

Aristoteles heeft in twee plaetsen gewach gemaect van dese een-dachlevende dierkens, 't welck oock Ulyses Aldrovandus aenwijst in sijn derde boeck *de insectis*, cap. 3. Volgens Aristotelis beschrijvinge, so heeft dit dierken vier pooten, ende vier vlercken: ontrent den tijdt dat de son op het hoogste komt des somers, so worden inde reviere Hypanis, eenighe kleine blaeskens of vlieskens bespeurt, uyt welcke vier-voetige dierkens

kens te voorschijn komen, welcke tot na den middaeh vliegen, maer als de son begint leegh te daelen, so worse onsterck ende slap, ende sterven met des selfs onder-ganck, niet langer dan eenen dach levende; om welcke reden sy *Hemerobia*, *Ephemera*, dat is *diaria* ghe-naempt worden, dus verre Aristoteles. Aldrovandus melt oock inde voor-verhaelde plaets van een visch *Ephemerus* genaempt, welcke sonder voor-teelinghe uyt andere gheboren wort, ende naeuwelijx dry uÿren in het leven blijft. Item uyt Dioscorides, van twee kruyden die de selfde naeme dragen; het een kruydt, om dat het maer eenen dach leeft; het ander om dat het met den eersten dach bloemen draeght.

Hieronimus Cardanus in sijn negende boeck, handelende vande dier-

kens die uyt verrottinghe voort komen, ſchrijft aldus. De historie van het *Ephemerum* ofte een dagh-levende dierken, is oock Cicero ſeer wel bekend gheweest, welck dier gheboren wert aen de reviere Hippanis, hebbende vier pooten, ende vier vlercken, niet langher levende dan van ſmorghens tot den avondt, daer het ſijn naem van gekregen heeft. Smorghens iſt een kindt, 'smiddachs een jonghman, ende des avonds een oudtman ghelijck, ende ſterft met den onderganck der ſonne. So dat de Natuyr meer moeyte ende tijdt ghebruyckt heeft tot de her-voorkomſte van dit dier, dan tot ghebruyck van ſijn leven. Waer in de groote ſorgvuldicheyt der voor-bringhende Natuyr te verwonderen ſtaet, welcke aen een dierken van ſo korten leven, ſo veel leden

leden ende bequaemheden gegeven heeft. Want het fiet, hoort, wandelt, ende vliegt &c.

Augerius Clutius in sijn voorghemeldt boecxken , verhaelt dese navolghende beschrijvinghe van Joannes Dortmannus. Aristoteles maect ghewach van een dierken dat by de reviere Hippanis te voorschijn komt, 't welck maer eenen dach en leeft, welck natuyrelick wonder oock ons Nederlandt heeft ende verthoont aende uyt-gangen des Rhijns, in welcke een wonderlicke menichte van dese een-dagh-levende dierkens ghevonden wort; 'twelck ick selfs in persoon hebbe waer genomen, in een armken des Rhijns de *Vaert* genaempt. Ende wederom in het jaer 1619 aen den kant van den Yffel ontrent Zutphen. Ick vertoon u hier dry ghedaenten

vande selfde dierkens, de eerste is van een manneken; welcke een gehoornt hoofd heeft. De tweede van een wijfken, dat geen hoorens heeft, maer de voorste pooten, zyn in een hoornachtige ghestalte verandert, daerom heb ick het voorwaerts afghebeeldt. De derde gedaente verthoont dit dierken, ghelijck het speelt op het water, in sulcker voeghen ende fatsoen als het hier afghebeeldt staet. Het heeft de selfde grootte met welcke het hier verthoont wort, van koleur ghelijck bosch-boom-houdt, met een langen dryvoudigen steert. Sometijts vlieght het met het hoofd na beneden, somtijts met het hoofd verheven, ghelijck de ander dieren diemen *insecta* noemt. Al vliegende vermenghen sy sich met malkanderen, spelende met haer bevende vlercxkens. Sy weten haer dry-

vou-

voudighen steert so uyt te breyden op het water, dat de reste van haer lichaem bequamelick daer op verheven staende kan steunen.

Dese dierkens hebben haeren oirpronck uyt een aerd-worm, die pooten heeft, welcken worm daerna verandert wert in een beestken dat geen pootjens heeft als het uyt de aerde te voorschijn komt. Het is omvangen met een seer wit vliesken, ende als dat vliesken opghebroocken is, dan begint het te vliegen; 'twelck ghemeenelick gheschiet ontrent het feest van den H. Oduphus. Dit vliegen deser dierkens duyr dry daghen lanck, so nochtans, dat alle de ghene die des smorghens te voorschijn komen, des avonds sterven. Terwijl dese dierkens met haere steerten op het water steunen ende spelen, so worden se lichte-

lick vande viſſchen ghevanghen ende op-geëten, ende daerom worden ſe vande viſſchers *aes* ghenaempt, om dat ſe de viſſchen tot voedsel verſtrec-ken.

Uyt het voor-verhaelde ende uyt het gene Augerius Clutius beſchrijft uyt de antwoorden Petri Crachtii, op eenighe vraghen raéckende deſe dier-kens blijkt; dat deſe vlieghende dier-kens haeren oirſpronck hebben uyt ſeeckere wormen, diemen ſeght dat lange te voor ſich inde aerde onthou-den hebben, ende daerna tot verande-ringe komen, even op ſo een wiſe als vande rupſen is getoont; uyt welcke veranderinghe deſe vier-voetige die-ren voort-komen. Deſe wormen wor-den vande viſſchers ghebruyckt tot *aes* om viſch mede te vangen, ende om dat ſe teer ende ſacht zijn, ſo ſteec-ken

kense den angel door het hoofd'twelck
hardtachtigh is, om te beter vast
te blijven. Dese wormen zijn snel
in haer beweginghe, peerfch van ko-
leur, maer worden allenxkens gheel-
achtigh. Het gemeen gevoelen is,
datse faedt werpen eerse beginnen te
vliegen, ende dat daer uyt weder an-
dere wormen voort-komen, hoewel
andere dencken datse uyt de kley ha-
ren oirspronck nemen. De Visschers
seggen dat als het water leegh vloeyt,
datse dan haer dieper inde aerde ver-
steecken; maer hoe hooger het vloeyt,
hoe datse hoogher sich na het opper-
vlak der grondt begeven. Item hoe
kleynder datse zijn, hoese ondieper
inde aerde bevonden worden; ende
hoe grooter, hoe dieper.

Terwijlten (seght den ghemelden
Petruë Crachtius) dat dese dierkens
vlie-

vlieghen, so en ghebruyckense geen spijsse, sy vliegen gheduyrichlick ontrent het opper-vlack des waters ende den oever, somtijts vliengense oock over het landt, maer keeren al weder tot derevier, in welcke sy eyndelick in een ontelbaere menighte versmoo- ren, ende vande visschen ende voghe- len geëten worden.

Dese dierkens segt (Aug. Clutius) na datse de ghedaente van een worm af-geleghet hebben, houden haer stil sonder beweghen, ende worden met een dun vliesken als een schel of schorsken over-trocken, welcke ghe- broocken zijnde, so kompt daer uyt, als uyt een ey, een dier dat vier vleu- gels ende ses pooten heeft; ende wort dan eerst volmaeckt, na dat het sijn derde gestalte heeft aengedaen; doch middeler-tijdt alse in hare verande- ringe

ringhe zijn, en ghebruyckense gheen spijsse, maer wel so lange sy onder de ghedaente van een worm leven: in welcken tijdt, sy met haer hooft dat niet alleen hardt is, maer oock met hoornkens voorsien, de aerde seer bequamelick weten te door-booren. Oock hebbense een steert, die haer als een roer dient, met welcke sy haer selven in het swemmen weten te behelpen, ende haren koers te bestieren.

Dus ver hebben wy kortelick uyt verscheyden Schrijvers by een ghebracht 't gene aenmerckens waerdigh is aen-gaende dese eenen-dag-levende dierkens, waer by nu met een woordt, tot een besluydt mach ghevoeght werden 't geen ick selfs daer van hebbe bevonden, ende seer wel met de voor-gaende beschrijvinghe
over-

over een komt. Want in het jaer 1652 den 23 Julii ben ick van Middelburgh ghevaeren nae Rotterdam, ende komende ontrent den avondt op de Maes ontrent Dordrecht, fagen wy dat allefints rontom ons vloogh een ontelbare menichte van dierkens, ontrent een vinger lanck, gheheel wit, met dobbele steerten, ende yeder hadde vier vlercken ende ses pooten, ende vervellen even gelijk de Zijde-wormen. De Hollanders noemen dese dierkens *Haft*, ende om datse so dicht ende in sulcken groote menichte vliegen, so is daer van een spreek-woordt gekomen, waer door, als men wil uyt-drucken een groote menichte van menschen; die by een loopen, dat men segt, het wasser so dicht, of daer wasser so veel als *Haft*; want als my dese dierkens ontmoete-

den

den , so vlogense in sulcken overvloet
allesints rontom ons schip ende
lichaemen , als de sneeuw-vlocken in-
den winter , als het dichte sneeuw-
ende met den sonnen onder-ganck
vielense alle in het water tot een aes
der visschen. Doch uyt vergelijckin-
ghe van mijn ervarentheydt ende der
andere, die ick uyt verscheyden Schrij-
versby-gebracht hebbe, is ligt af tene-
men, dat na de verscheydentheydt der
plaetsen , dese dierkens, in ghedaente,
vlercken ende so voorts verscheyden
zijn ; hoewelse in 't gemeen ten aen-
sien van haren oirspronck, aerdt ende
onderganck, groote ghemeenschap
hebben.

Vaert wel.

METAMORPHOSEOS
NATURALIS ENCOMION:

Ofte

LAUWER-LOF,

Uytgeschalmt op de wel doorzochte NATUUR-
VERANDERINGEN vanden onvermoeyden,
yverigen en zeer vlijtigen Natuyr-gronder

JOHANNES GOEDAERT,

*Aenden Naeuw-keurigen Lezer en Lief-hebber
dezes BOECKS.*

Lief-hebbers die Natuur bemint,
Zie hier wat *Goedaert* ondervint,
Dat nimmer was te voor bevonden,
Dat groote Helden noyt verftonden.
Het wonder-werck van God de Heer,
Die in dit werck heeft d'hoogste eer.

Dewijl al dees veranderingen
Alleen zijn roem en eere zingen.

Het kleinste fchepfel geeft bewijs
Hoe groot, hoe heerlijk, en hoe wijs
De Heere is: die oock dit wonder
Door *Goedaert* (recht Natuur Door-gronder)
'Zijn vollek fchenkt, op dat dit werck
Oock zy tot voordeel van zijn Kerck.

Wanneer wy 't geen eerft lagh in 't doncker
Zien blijncken met een groote floncker,

Wanneer

Wanneer wy 't alderlightst gediert ,
Dat tuffchen aard en Hemel fwiert,
Zien kruypen uyt de fware wormen
Die op den buyck de aard bestormen.

Wanneer men oock de worm befiet,
Die wezen uyt ons mis geniet.

Wanneer wy d'alder-fchoonft koleuren
(Of immers die wy daar voor keuren)

Zien komen uyt de vuylfte pier ,
Of uyt de fwartfte mad' of mier.

Wanneer wy, hoe dit kan gefchieden
Van *Goed-aard* duydigh zien bedieden.

'k Segh meer : als hy dit werck begroot ,
En toont hoe 't leven uyt de doot

Te voorschijn komt : hoe wormen fterven ,
En 't nieuwe-leven weer verwerven.

O wonder-werck ! een werck gewis
Welck voorbeeld van d'opstandingh is.

Want 't oude lichaam van die maden
Dat fich eerst most met Spijs verfaden ,
Gebruyckt dan gansch geen Spijfe meer

Maar is als doot , en wort dan weer
Geen mad' of worm, gelijk te voren ,
Maar als verheerlijckt, en herboren
Herleeft , en fteygert met de vlucht
Gelijk een vogel na de lught.

En dit's O God ! om ons te leeren
Hoe dat wy weder tot u keeren ,

Na dat de luyfter en de lof
Der menfchen is vergaen in stof.

Want

Want dat zal 't lighaam dat moet incken
In swarte aard, in d' Hemel blijncken,
Als eerst die zuyv'ringh is geschiet
Die ons weer eer voor oneer biedt!

Juygh O myn Ziel! gy sult dan mayen
't Geen gy in pijn en smert most zayen,
Een lighaam vol van heerlicheynt
In stanck en on-eer neer-geleyt.

Doch niet te ver, zijt gy genegen
Te weten hoe dit wert verkregen,
O Lezer! lees en onderzoek
De zoetheyt van dit nutte bouk,
Zoo zal het *Goedaard* niet berouwen
U dit noch verder te ontvouwen.

*Bern. Omnium animantium etiam
reptilium, & volatiliū creatio
& sustentatio à Deo est.*

JOH. JONES.

